

William Shakespeare, Thomas Middleton

Timon Atenski

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE NOVA GORICA

20 let nove hiše
10 let narodnega gledališča

SKUPAJ NAPREJ GRADIMO NAŠE GLEDALIŠČE

Zasedba	2
Pogovor z režiserjem	
Timon Atenski je drama, ki je ni mogoče dokončati, ker je tako ekstremno robna	5
Diana Koloini	
Timon iz zibelke Evrope	19
Iz študij o Timonu Atenskem	
»Greh je lahko krepost, samo da je bogat«	23
Rok Andres	
Timon Atenski: besedilo, na katerem se lomijo mnenja	31
Dramsko besedilo	
Timon Atenski	37
In memoriam	
Stane Leban	88
Karel Brišnik	90
Nagrade	
<i>Zoran, moj nečak idiot</i>	92
Neda R. Bric	93
Različno pravično	
Dr. Uroš Grilc	94

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica, sezona 2013/2014, uprizoritev 1
Premiera 26. septembra 2013

William Shakespeare, Thomas Middleton **TIMON ATENSKI**

The Life of Timon of Athens

Prevajalec **Srečko Fišer**

Priredba besedila **Janez Pipan**

V predstavi je uporabljen odlomek iz Lukianove satire *Timon ali odljudnik* v prevodu Antona Sovreta

Režiser **Janez Pipan**

Dramaturginja **Diana Koloini**

Lektor **Srečko Fišer**

Scenograf **Marko Japelj**

Kostumograf **Leo Kulaš**

Skladatelj **Aldo Kumar**

Koreografa **Nastja Bremec** in **Michal Rynia**

Oblikovalca svetlobe **Andrej Hajdinjak** in **Samo Oblokar**

Asistent režiserja **Jaša Koceli**

Asistent kostumografa **Andrej Vrhovnik**

Vodja predstave **Simon Kovačič**, šepetalka **Urška Modrijan**, tehnični vodja **Aleksander Blažica**, tonski in video mojstri **Vladimir Hmeljak**, **Majin Maraž** in **Stojan Nemeč**, lučna mojstra **Renato Stergulc** in **Marko Polanc**, rekviziterja **Jožko Markič** in **Afero Kobal**, frizerki in maskerki **Hermina Kokaš** in **Katarina Božič**, garderoberki **Jana Jakopič** in **Mojca Makarovič** (vodja), odrska mojstra **Darko Fišer** in **Staško Marinič**, scenski tehniki **Dean Petrovič**, **Bogdan Repič** in **Dominik Špacapan**, vrviščarja **Damir Ipavec** in **Ambrož Jakopič**, odrska delavca **Damijan Klanjšček** in **Jure Modic**, šivilje **Nevenka Tomašević** (vodja), **Marinka Colja** in **Tatjana Kolenc**, mizarja **Ivan Ipavec** (vodja) in **Marko Ipavec**.
Oblikovalec rekvizitov in scenski slikar **Branko Drekonja**.

Predstava ima odmor.

Timon, bogat Atenec **Bine Matoh**
Apemant, neotesan filozof **Janez Starina** k. g.
Alkibiad, atenski oficir, kasneje izgnanec in upornik **Radoš Bolčina**
Flavij, Timonov oskrbnik **Ivo Barišič**
Lucilij, Timonov služabnik, tudi barman **Žiga Udir** k. g.
Pesnik **Iztok Mlakar**
Slikar **Kristijan Guček**
Prva senatorka **Helena Peršuh**
Njena spremljevalka **Dušanka Ristić**
Drugi senator **Miha Nemec**
Kafis, njegov služabnik, izterjevalec, kasneje senator **Blaž Valič**
Tretja senatorka **Nevenka Vrančič**
Ventidij, manufakturist in senator **Milan Vodopivec**
Lukul, trgovec in senator **Jože Hrovat**
Hortenzij, njegov služabnik, izterjevalec in tat **Tomislav Tomšič** k.g.
Lucij, finančnik in senator **Gregor Zorc** k.g.
Sempronija, draguljarka in senatorka **Ana Facchini**
Spremljevalki senatorjev **Medea Novak, Andrijana Boškoska Batič** k. g.
Tit, služabnik, izterjevalec in tat **Jernej Čampelj** k. g.
Filot, služabnik, izterjevalec in tat **Primož Vrhovec** k. g.
Plesalka **Vesna Vončina** k. g.
Timonovi služabniki in služabnice **Klemen Breznik, Sebastijan Furlani, Anuša Kodelja, Jani Kodre, Ana Kolenc, Martin Mlakar, Ana Školaris, Janez Zore** (Dijaki Gimnazije Nova Gorica)
Atensko ljudstvo (Člani in članice SNG Nova Gorica)

Timon Atenski

je drama, ki je ni mogoče dokončati, ker je tako ekstremno robna

Shakespeare je le eden izmed avtorjev, ki ga najdemo v raznovrstnem režijskem opusu **Janeza Pipana**. Novomeščan je v drugi polovici sedemdesetih let prejšnjega stoletja študiral gledališko in radijsko režijo na ljubljanski Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo, bil naslednje desetletje dejaven zlasti v Slovenskem mladinskem gledališču, po sodelovanjih z različnimi gledališkimi hišami pa je leta 1994 postal ravnatelj SNG Drama Ljubljana in to funkcijo opravljal štirinajst let. V času ravnateljevanja se je režijskemu delu posvečal v manjši meri; od leta 2008, ko se je kot režiser zaposlil v Slovenskem ljudskem gledališču v Celju, pa je ponovno dal prednost svoji osnovni poklicni vlogi. Zanj je bil večkrat nagrajen, med drugim tudi za režije uprizoritev, ki jih je v prvi polovici devetdesetih postavil v novogoriškem gledališču: Marivauxovo *Zmagoslavje ljubezni*, Marinkovićevo *Glorijo* (obe sodita v niz uprizoritev, za režijo katerih je leta 1993 prejel nagrado Prešernovega sklada) in Smoletov *Krst pri Savici* (Borštnikova nagrada za režijo, 1994). Tako kot slednje imajo še nekatera druga slovenska besedila v Pipanovem opusu pomembno mesto, med uprizorjenimi tujimi avtorji pa prevladujejo imena dramskih klasikov. In med njimi je, kot rečeno, tudi avtor, s katerim se je spopadel v svoji novi novogoriški režiji.

Gospod Pipan, z uprizoritvijo *Timona Atenskega* se po skoraj dvajsetih letih vračate v novogoriško gledališče, kjer ste v sezoni 1993/94 režirali *Krst pri Savici*, uprizoritev, ki je maja 1994 odprla novo gledališko stavbo v Novi Gorici. S Smoletovim besedilom ste se tedaj režijsko spopadli drugič (prvič ste ga postavili leta 1981 v ljubljanski Drami), s (tedaj še) Primorskim dramskim gledališčem, ki je pred odprtjem nove gledališke stavbe imelo sedež v Solkanu, pa ste v predhodnih sezonah že (zelo uspešno) sodelovali. Kako se spominjate dela v novo zgrajeni gledališki hiši s sodobno odrsko tehnologijo (v primerjavi z možnostmi, ki jih je ponujal stari solkanski oder)? Kako doživljate delo v tej isti hiši danes, po skoraj dveh desetletjih?

Dvajset let pomeni veliko osebnega (intimnega) in hkrati malo zgodovinskega časa. Živimo v drugem stoletju, drugi epohi in drugi zgodovini, kot smo leta 1994. Edina šibka vez v tej razdalji, ki se vsak trenutek poveča za nekaj večnosti, smo mi, nosilci drobcev spomina, ki izparevajo kot dežne kaplje v puščavi. In se v sanjah ali drugih nespečnostih spet vračajo. A z njimi človek nima kaj početi; še več, ko se ljudje gledališča začnemo spominjati »starih časov«, pomeni, da smo se postarali in je čas, da nehamo. Morda

pa zato tako temeljito pozabljam svoje stare predstave? Kljub temu sta se mi *Krst pri Savici* in krst novega gledališča (celo ljubljanski nadškof ga je na dolgo blagoslavljal) zadnje mesece kar nekajkrat pritihotapila v misli. Smoletov *Krst pri Savici*, morda edina slovenska drama s shakespearemskim duhovnim, intelektualnim in pesniškim tlorisom, je leta 1994 pripovedoval zgodbo o rojstvu države; predstava se je končala na zasneženem Gosposvetskem polju, bilo je veliko krvi, a tudi nekaj vročega smisla in upanja za prihodnje dni. *Timon Atenski* se prav tako končuje na nekem kamnitem polju pred Atenami, govori pa o koncu in propadu države in o radikalni deziluziji, ki jo živimo danes.

V Novo Gorico so me prvič povabili leta 1990; če se ne motim, sta bila umetniška vodja Janez Starina in Srečko Fišer. Tu je bila tudi mlada dramaturginja Diana Koloini, s katero sva v naslednjih sezonah sodelovala pri skoraj vseh uprizoritvah, kasneje dolga leta nadaljevala sodelovanje drugje, danes pa se znova vračava na mesto zločina. To je treba vzeti dobesedno, kajti moja prva režija v Novi Gorici (natančneje v Solkanu) je bila *Smrtna past* Ire Levina, čisto prava, po vseh klasičnih pravilih žanra napisana odrska kriminalka, v kateri gre seveda za zločin. Igre smo se lotili ambiciozno. Z žanrom nisem imel do tedaj nikakršnih praktičnih izkušenj, pa vendar mi je uspelo po modelu hitchcockovskega suspenza na odru namesto Levinove konverzacijske igre ustvariti resnično grozljivo atmosfero, z mnogimi šokantnimi preobrti in »trdimi«² liki. Gledalci so se odlično vživeli v dogajanje. Spomnim se njihovih avtentičnih reakcij, šokov, tudi kak krik je bil vmes in celo pobeg iz dvorane, kadar smo jih preveč prestrašili. V smrtno past se, skratka, nismo ujeli. Kritika, tedaj še povsem nedovzetna za takšno gledališče, je igro seveda zavrnila kot nepotrebno žanrsko trivialnost ... Da sem v naslednjih sezonah v Novi Gorici režiral še trikrat – Marivauxovo *Zmagoslavje ljubezni*, Marinkovićevo *Glorijo* in končno *Krst pri Savici* Dominika Smoleta – je bila najbrž zasluga

tedanjega umetniškega vodje gledališča Marka Sosiča, ki je svojo novogoriško odisejado tenkočutno popisal v knjigi *Tisoč dni, dvesto noči*. Preden sem prvič prišel v Novo Gorico, je bilo za mano že dobro desetletje profesionalnega gledališkega garanja, hkrati eno najbolj dinamičnih in produktivnih desetletij v zgodovini slovenskega teatra – osemdeseta. »Doma«³ sem bil v Mladinskem, delal pa sem tudi drugod, izbrane projekte na izbranih mestih, brez izvenumetniških preračunljivosti. Glede na vse to *Smrtna past* res ni bila sanjska ponudba (ponudb za delo sem imel konec koncev veliko, še posebej iz drugih jugoslovanskih gledaliških žarišč; veliko večino sem jih zavrnil), toda Nova Gorica, še posebej sodelovanje in številne debate z Dian Koloini in Markom Sosičem, vse to se mi je ponudilo kot možnost nekoliko odmaknjenega, a tudi zbranega in poglobljenega dela v komornih nerazsežnostih solkanskega odra, možnost nekakšne prve sinteze in hkrati »slovesa od mladosti«⁴ (in od Slovenskega mladinskega gledališča), pa tudi dobrih vibracij, ki sem jih začutil pri delu z ansamblom. *Spiritus agens* vseh mojih novogoriških predstav je od *Smrtna pasti* do današnjega *Timona Atenskega* Bine Matoh, brez njega jih najbrž ne bi bilo. In najbrž še brez marsikoga drugega.

Ob tem pa se je v Novi Gorici gradilo novo gledališče. Odprtje nove gledališke hiše, največje v Sloveniji, so napovedovali več let, ga po (slovenski) tradiciji potem tudi nenehno odlagali in prelagali, načrtovanje sezon je bilo zato zaznamovano s številnimi improvizacijami in prilagajani vedno drugačnim terminskim načrtom, kar je prineslo v gledališče nekaj nujne nervoze in slabe volje. Tudi *Krst pri Savici* ni bila prva (a najbrž edino prava in točna) repertoarna izbira za otvoritveno predstavo. V igri so bili tudi drugi režiserji z drugimi projekti, jaz niti nisem računal na to režijo, ki so mi jo potem ponudili tik pred zdajci. Kako leto ali celo dve prej sva namreč z dramaturginjo Aljo Predan v čast »rojstva«⁵ novega gledališča že pripravljala zelo ambiciozno Ajshilovo *Orestejo*

– predstava naj bi se začela na prostem nekje na Krasu in se postopoma selila proti Novi Gorici ter se optimistično končala v novi stavbi, pa četudi na gradbišču, toliko bolje, smo se pridružali, glasbo zanjo naj bi pisal sam Tom Waits in morda celo odigral Oresta (Alja je že imela potrebne kontakte v New Yorku), da, takrat je bilo še mogoče fantazirati na tak način. Rojstvo (evropskega) gledališča, nastanek države, središče utopije in začetek zgodovinskega časa ... vse to je *Oresteja* in se je še kako prilegalo skoraj utopičnemu gradbišču, ki smo ga vsak dan opazovali na travniku pred novogoriško občinsko stavbo.

Vaje za *Krst* so potekale ob spremljavi vrtalnih in drugih gradbenih strojev; na novi oder pa smo prišli le nekaj tednov pred premiero. Tišine in zbranosti ni bilo več, a je volja nadoknadila izgubljeno. Za igralce je bila selitev iz solkanske dnevne sobe na »stadion« morda sprva nekoliko travmatična, a smo hitro zaslutili, da nove razsežnosti odra omogočajo tudi nove volumne gledališke umetnosti. Zdelo se je, ne samo zaradi sodobnih odrskih naprav, da je v takšnem gledališču možno vse, vse tisto, kar lahko nastane iz zmesi utopije, zgodovine in eksistence, ki sem jih od svojih gledaliških začetkov razumel kot snovi, iz katerih kot alkimisti delamo gledališče. Danes je drugače, še odrske naprave so po dvajsetih letih nekam utrujene in iztrošene, kot muzejski eksponati in kot melanholični spomeniki neke udarn(išk)e intervencije v čas in zgodovino.

Sezono, ki bo zaznamovala 20. obletnico gledališke stavbe SNG Nova Gorica, v vlogi režiserja odpirate s (komaj) tretjo slovensko postavitevjo *Timona Atenskega* (dve uprizoritvi je doživel v ljubljanski Drami, in sicer v letih 1977 in 1992). Tragedija, ki jo je poleg Shakespeara avtorsko soustvaril njegov sodobnik Thomas Middleton, ni med (Shakespearovimi) najbolj uprizarjanimi (četudi gledališka zgodovina denimo beleži slovito francosko postavitev *Timona Atenskega* leta 1974 v režiji

Petra Brooka in izvedbi pariškega gledališča Bouffes du Nord, ki je tematsko izpostavila kritiko denarja in potrošništva). Igra velja za nedokončano, mnenja poznavalcev se krešejo okoli njene žanrske opredelitve (znotraj tragedije je mogoče prepoznati še značajsko drugačne elemente) ... Menite, da so tovrstni oblikovni vidiki prispevali k manjšemu gledališkemu zanimanju zanjo oziroma se vam kažejo kot pomanjkljivost igre ali morda njena prednost?

Timon Atenski je kljub danes bolj ali manj zanesljivo potrjenemu dvojnemu avtorstvu nedokončano dramsko delo, ki sta ga po različnih ocenah Shakespeare in njegov *ghost writer* Thomas Middleton pisala med leti 1606 in 1608, vendar ga potem Shakespeare iz neznanih razlogov ni nikoli dokončal. Prav tako ni podatkov, da bi bila drama uprizorjena v času njunega življenja (Shakespeare je umrl 1616, Middleton 1627). Če ne bi bila objavljena v znani *folio* izdaji leta 1623, bi verjetno izginila brez sledu. Veliko je teorij o tem, zakaj se je zgodilo tako, zakaj je Shakespeare predčasno odložil to besedilo, se mu nekako odrekel itn. – od teze o njegovi osebni (tudi življenjski) krizi do špekulacij o tem, da naj bi različne teme iz te drame bolje upesnil v nekaterih prejšnjih in tudi kasnejših igrah. Vsemu temu bi nemara lahko dodali tudi očitno spodletelo srečanje dveh duhov, dveh avtorskih pisav in dveh poetik: na eni strani velikega mojstra, učitelja, gledališkega maga, elizabetinca po času in duhu, ki je v času nastajanja *Timona Atenskega* že pripadal preteklosti, zgodovini, in mladega, ambicioznega ter hitro vzpenjajočega se Middletona, ki je v celoti pripadal novi, Jakobovi eri, ki je pisal drugače, bolj v duhu novega časa (navsezadnje je bil poklicni dramatik). Čeprav je bilo takšno sodelovanje dveh avtorjev takrat nekaj povsem običajnega, je čisto mogoče, da Shakespeare v tem primeru ni našel učinkovitega pesniškega odgovora na Middletonovo skoraj žanrsko dramatizacijo prizorov iz urbanega življenja tedanjega Londona. Lahko bi rekli, da je ravno to slepo soočenje dveh

dramskih pisav eden tistih momentov *Timona Atenskega*, ki najbolj izživajo današnje (ali moderno) gledališče. Prav to je, paradoksalno, razlog, da je *Timon Atenski* še vedno živo in vznemirljivo gradivo za uprizarjanje in da po njem niti ni nastalo tako malo zelo odmevnih uprizoritev (poleg Brookove, ki je s *Timonom* krstil svoje slavno pariško gledališče, se nemara lahko spomnimo še Schlesingerjeve iz leta 1965, ki je *Timona* bral skozi Becketta, itn.). Tudi dve dosedanji slovenski uprizoritvi nista tako slaba bilanca glede na to, da nekatere Shakespearove igre pri nas sploh še niso bile uprizorjene, ena (*The Two Noble Kinsmen*, ki jo je napisal skupaj z Johnom Fletcherjem) pa, če vem prav, niti še ni prevedena. (Mimogrede: v prvi, Šedlbauerjevi, slovenski uprizoritvi sem kot študent AGRFT celo statiral kot Alkibiadov vojak; hočem reči, da predstave zaradi tega žal nisem videl.)

Da je *Timon Atenski* nedokončana drama, je ključni moment njenega današnjega branja in uprizarjanja, tudi našega. A zakaj je nedokončana? Izraelsko-ameriška psihoanalitičarka Susan Handelman je v svoji razpravi *Timon of Athens: The Rage of Disillusion* (1979) najbrž zadela bistvo, ko je zapisala: »V Timonu *Shakespeare ne verjame v svojo lastno umetnost, zato je igra nedokončana.*« In še: »Timona Atenskega pogosto označujejo za slabo dramo, ker ne nudi tistega, kar običajno pričakujemo od umetnosti: da nam pomaga prenesti izgubo.« V Timonovi zgodbi gre, z drugimi besedami, za izgubo, ki je ni mogoče povrniti. Razočaranje je radikalno, globoko, brez možnosti odrešitve in vrnitve v neko »normalno« stanje sveta. Ostane samo divji, nikoli izpeti, nikoli izživeti gnev, sovraštvo, gnus. Razlogi za njeno nedokončanost so torej v sami drami, v njeni snovi, v svetu, ki ga uprizarja. *Timon Atenski* je, skratka, drama, ki je ni mogoče dokončati, ker je tako ekstremno robna, ker sega preko robov vsakega teksta in ki mora po svoji notranji logiki ostati fragment, pest črepinj v skrčeni dlani. Shakespeare svojega junaka pripelje v položaj, ko preprosto ni več mogoče naprej, ko ni več mogoče reči ni-

česar več, ko ni več nikakršne odrešilne socialne vezi, ki bi junaka izvelkla iz nemogoče zagate. Ni denarja, ni ljubezni, ni umetnosti, pravi Handelmanova. Možno je le izstopiti iz fikcije, in nemara je to tista točka identifikacije in katarze, ki Shakespearovega junaka pripenja na sodobnost. Shakespeare zgodbo sicer konča s Timonovo domnevno smrtjo, ponudi celo več možnosti in vsaj dve inačici konca, vendar pa je jasno, da je bilo vse, kar je bilo treba izreči, izrečeno že pred tem na silo strukturiranim razpletom. Zato se mu v tokratni uprizoritvi odrekam, ga črtam, dramo, skratka, končam pred njenim formalnim koncem; enako kot drama je tudi predstava, zgodba predstave, na bistveni ravni nedokončana, ne poteši vseh naših radovednosti in marsičesa tudi ne »pojasni« do konca. Ne zaradi še enega režijskega ekshibicijskega samopojasnjevanja, temveč zaradi radikalne nemoči gledališča, da bi – v območju umetnosti – razpletlo Timonovo zgodbo. Ta zgodba pa je samo navidezno junakov spopad s (pokvarjenim, skorumpiranim, mafijsko organiziranim ...) svetom, tudi ni svet »kriv« za Timonovo nesrečo, temveč si je vse zakuhal sam.

Ste igro (sami ali s sodelavci) na kakršen koli način prirejali – kot je (s spremembo zaporedja prizorov in drugimi postopki) to, denimo, storil režiser Vito Taufer leta 1992? Ta uprizoritev je igro opredelila kot *finančno melodramo*; kakšno oznako bi ji, glede na vašo režijsko interpretacijo, podali vi?

Ko sem pred dobrim letom po naključju kupil najnovejšo oxfordsko izdajo drame (ki, mimogrede, prva navaja nad naslovom Middletona kot soavtorja) in jo potem bral v izvorniku in v Borovem prevodu, je bila ena mojih prvih misli: saj to je vendar popolnoma sodoben tekst! To je tako, kot bi se dogajalo danes, v današnjih Atenah. (Podobno so reagirali francoski gledalci Brookove uprizoritve, narejeni po proznem prevodu Jeana-Clauda Carrièra. Nekdo je zapisal, da se je odrski uspeh *Timona Atenskega* začel,

ko so njegove like začeli oblačiti v sodobne, meščanske obleke. Gledalci so dobro sprejemali uprizoritve, ki so nastale kot odziv na – ali v kontekstu – vsakršnih finančnih in drugih kriz; Shakespeare je dobro poznal moč in logiko denarja ...) Odločil sem se torej, da dogajanje postavim v današnji čas, vendar brez »dobesedne« aktualizacije. Sicer pa: ali obstaja pripravnejše prizorišče za dramo o denarju, bankrotu, krizi, navsezadnje o sesutju vseh vrednosti, kot so Atene? Drama v vsakem primeru terja določeno dramaturško (pre)ureditev: zgotovitve dejanja, redukcija števila oseb na bistvene ipd. Znano je, da v izvorniku razen dveh protagonistov ni ženskih likov. Sam sem se odločil, da ženske so, saj se mi je tolikokrat analizirana odsotnost ženskega v *Timonu Atenskem* zdela sicer vznemirljiva, toda manj uporabna tema za današnji čas. Popolnoma je spremenjena vloga (in funkcija) vojskovodje Alkibiada, bistveno sem spremenil konec igre, o čemer sem že govoril. Čeprav se na koncu zdi, da ni ostal kamen na kamnu, verz poleg verza, paradoksalno še vedno igramo Shakespeara. Nisem pa imel ambicije, da bi dramo »dokončal« namesto Shakespeara (kar bi bila katastrofalna napaka) ali da bi jo po šolsko urejal v skladu s klasičnimi ali celo žanrskimi pravili. Kot rečeno: *Timon Atenski*, to so fragmenti, črepinje, razbitine drame, nekoč morda zavržene in odvržene v koš za odpadke; tako ga tudi uprizarjamo in pozornemu gledalcu repuščamo, da jih sam zlepi v strukturo/celoto, ki bo v skladu z njegovim razumevanjem sveta.

Dosedanji slovenski uprizoritvi *Timona Atenskega* sta nastali po prevodu Mateja Bora in Anuše Sodnik. Nova uprizoritev nastaja v svežem prevodu Srečka Fišerja. Kako kot režiser gledate na možnost dela na novem prevodu – nasploh in v konkretnem primeru?

Srečko Fišer je odličen prevajalec, poleg tega pa gledališki praktik, ki zna igralcem natančno polagati besede na jezik. Kot »naročnik« sem pred leti z njim že sodeloval, ko je

za Dramo na novo prevedel *Tita Andronika*, prvič pa tudi *Edvarda Drugega* Christopherja Marlowa. Vedel sem, da bo pravi tudi za *Timona*. Ne gre za to, da bi bil Borov prevod slab; odločitev za nov prevod je posledica odločitve za umestitev dogajanja drame v našo sodobnost. Nobelega tekstualnega nasilja nad izvornikom nismo izvedli; tu so še vedno Shakespeareovi verzi in vse drugo na svojem mestu, tako da bi čim bolj zvesto sledilo pomenskim mrežam izvirnega besedila. S svojo priredbo sem se, čeprav sem jo delal že po novem prevodu, resnično minimalno vmešaval v prevajalčevo izrekanje. Ob delu smo kasneje tu in tam podlegli skušnjavi in zamenjali ali dodali kakšno besedo, vendar nič usodnega. Med pripravami na režijo berem besedilo zelo natančno, preberem ga več desetkrat, usklajujem vsako besedo, vsak pomen s svojimi predstavami, brskam, kopljem, dodajam temu širok spekter branja referenčne literature, ključne prizore v komadu vedno puščam, kakršni so, tu ne interveniram, zelo dinamično pa se posvečam robovom besedila, stranskim zgodbam ipd., in praviloma se zgodi, da med vajami stavke, ki sem jih spočetka izločil, vračam v uprizoritveni tekst ter črtam tiste, ki so se mi sprva zdeli zanimivejši. Običajno režiserjevo (in dramaturgovo) delo pravzaprav, pomembno pa je, da so stavki dobri, da govorijo in ne obnemijo v območju izrekanja, ki ga vzpostavlja uprizoritev. Ko sem prvič prebral nekaj prizorov novega prevoda, se mi je zdelo, kot da mi prevajalec bere misli in sanja iste sanje in ta vtis se do danes, ko je le še malo dni do premiere, ni obrusil ali ugasnil.

Z uprizoritvijo *Timona Atenskega* SNG Nova Gorica vstopa v sezono, ki ji je Martina Mrhar v svoji umetniški zasnovi nadela oznako *različno pravično*. Gre sicer za tematsko precej široko rdečo nit repertoarja, pa vendar: v čem se Shakespeareova igra, ki je nastala med leti 1606 in 1608 in ki o korupciji spregovori na (davnem) atenskem zgledu, najizraziteje dotakne vprašanja pravice oziroma pravičnosti in na kakšen način jo iz te

Jernej Čampelj, Braž Valič, Bine Matoh, Primož Vrhovec in Tomislav Tomšič

perspektive berete danes, v letu, ko je bila Slovenija med svetovnimi državami uvrščena v sam vrh korupcije in podkupovanja v gospodarstvu?

To je bolj vprašanje za Martino kot zame; svoj koncept sezone je odlično izbrala, koncipirala in razložila, zato temu res ni kaj dodati. Drugo vprašanje je, kako se igra o denarju in, kot pravilno definirate, korupciji, prilega temu konceptu. Je ob denarju in korupciji, ob bankrotu, pohlepu, razsipništvu, skopuštvu in kar je še teh strasti, ki jih poraja denar, sploh mogoče uporabljati tradicionalne humanistične etične standarde, norme in pojme? Ko pa me že silite v dnevno aktualnost: prepričan sem, da Slovenija ni ena najbolj korumpiranih držav na svetu, daleč od tega, a kdo ve, korupcija se vedno dogaja daleč od srca in še dlje od pogledov, redko jo vidimo s prostim očesom. Zato je prav zanimiva ta nacionalna samoovadba, tema za psihoanalitike in druge spovednike, saj kdo pa bi lahko pričal o tako visoki stopnji korupcije v Sloveniji razen tistih, ki so (bili) v njej neposredno udeleženi?

Timon Atenski spregovori o denarju (*Zlato? Rumeno, lesketavo, dragoceno / zlato? Nisem se zaobljubil tjavendan, / bogovi! Korenike! Drobec tega in / je črno belo, grdo lepo, napak prav, / nizkotnost plemenita, starost mlada / in bojzljivost hrabra. A zakaj, bogovi? / Ta žolti suženj vam bo izneverjal / duhovnike in služinčad, močnim možem / spodmikal zglavje, spletal in prelamjal vere, / prekletstva blagoslavljal, gnusni gobavosti / dal čar, tatovom položaj, naslov, oblast / senatorjev*), in to v času pred razvojem kapitalizma. Kaj nam ima tragedija o denarju, če tako opredelimo Shakespeare-Middletonovo igro, na to temo povedati po tolikih letih od njenega nastanka, v teku katerih se kapitalizem ni le razmahnil, pač pa je doživel tudi poglobljene teoretske obravnave? Nekateri temeljni razmisleki, kakršno je Marxovo razumevanje kapitalističnega ustroja, nam

imajo v zdajšnji krizi kapitalizma še vedno veliko povedati ... Nenazadnje je sam Marx navajal zgornje vrstice *Timona Atenskega*, ko je v *Ekonomsko-filozofskih zapiskih iz leta 1844* izpeljal nekaj bistvenih sklepov o denarju (gre za odtujeno moč človeštva, ki spreminja človeške lastnosti v njihovo nasprotje).

Res je, Marx je *Timona Atenskega*, po Shakespearovi smrti dolgo pozabljeno igro, kasneje pa so jo dve stoletji poznali le v različnih odrskih priredbah in predelavah, »odkril« modernemu času, še ena izmed bizarnosti, ki se vežejo na to že po sebi v marsičem bizarno besedilo. Toda Marxovo prvo teorijo denarja, te »vezi vseh vezi« in »galvanokemične sile družbe« je v času nastanka najbrž bralo bolj malo ljudi; kot vemo, so bili *Ekonomsko-filozofski rokopisi* iz 1844 objavljeni šele v dvajsetem stoletju. Nekatere formulacije so skoraj prepisane iz Shakespearove drame. Marx je napisal pravi panegirik velikemu elizabetincu, o tem ni dvoma, ki je očitno veliko vedel o denarju in imel tudi intimne izkušnje z nič kaj naivnim kapitalizmom, ki je vladal tudi Londonu na začetku 17. stoletja. Pravijo, da je bil tudi Shakespeare nič kaj prijazen kapitalist, menda je trgoval z nepremičninami in tudi posojal za oduške obresti, skupaj z očetom pa je doživel tudi bankrot. Shakespeare je, skratka, o denarju (in kapitalizmu) vedel vse, tudi brez »poglobljenih teoretskih obravnav« (ki pa, jasno, nikoli niso odveč). Tudi jaz sem se med pripravami na to uprizoritev želel čim bolj podučiti o osrednji temi drame, denarju, zato sem prebral kar nekaj knjig in še kaj, nekeje sredi letošnjega poletja, ko je bilo delo z uprizoritvijo že na pol poti, pa me je začel mučiti občutek, da zaradi tega pri delu s tekstom nisem kaj prida »pametnejši«, da mi vse študijsko poglobljanje in paberkovanje ne bogati domišljije, da sem v nekakšni blokadi in da ne vem, kako naprej. Seveda, o denarju (kapitalizmu, krizi ...) sem (z)vedel »vse«, hkrati pa sem spoznal, da do denarja nimam nikakršnega intimnega razmerja, ničesar ne čutim ob denarju, ker ga nikoli v življenju nisem imel kaj dosti, do

te »fikcije vseh fikcij« ne gojim nikakršnih strasti, nobenih intimnih spominov nimam na denar, nobene sanje me ne vežejo nanj ... Je sploh mogoče narediti predstavo o nečem, o čemer ne sanjaš, kar je po definiciji brez spomina in brez zgodbe/zgodovine? To vprašanje me je mučilo kar nekaj neprespanih noči, tudi v Grčiji, kamor sem šel na počitnice in malo tudi na študijske ogleda. Na srečo, sem se kislo potolažil, je to le ena raven *Timona Atenskega*, raven – če se vrnem na vaše vprašanje o žanru – jedke politične satire. Na tem ozadju pa je v prvem planu še vedno intimna človeška drama, na to se spoznam nekoliko bolje. Skratka: ne uprizarjamo teoretskega disputa o kapitalizmu, niti ne preslikavamo na oder ideoloških prepirov o svetovni gospodarski in še posebej finančni »krizi«. Želim narediti čim bolj gledljivo predstavo, ki pa bo z odra fikcije čim bolj suvereno sestopila na tla (današnje) družbene realnosti.

Shakespeare-Middletonov *Timon Atenski* prikaže posameznikov prehod od ene v drugo uničujočo skrajnost. Renesանčna avtorja sta protagonista, čigar podoba je nastala na osnovi antičnih zapisov o resničnem starogrškem nosilcu naslovnega imena, naslikala kot človekoljubnega razsipneža, ki se ob soočenju z (družbeno) močjo denarja radikalno preobrazi v puščavniškega ljudomrznika. Kakšen je Timon v aktualnih družbenih razmerah? Oziroma, kakšen je vaš Timon? Ali še drugače, v kom bi lahko danes ugledali slavnega atenskega bogataša?

Kdo je pa današnji Lear, Hamlet ali Richard Tretji? Je res mogoče misliti, da se po ulicah realnosti sprehajajo njihove replike? Enkratni in univerzalni so ravno zato, ker so brez dvojnikov. Timona Atenskega v realnosti nikakor ne boste ugledali, priti boste morali v gledališče. To pa ne pomeni, da ni še kako resničen. Njegova resničnost, če zelo poenostavim, temelji na dejstvu, da se v njem zgošča neka resnica, da je sečišče resnice, resnice časa, sveta, tega,

kar živimo. Ta resnica ni vedno prijetna, pri Shakespeareovih junakih še posebej. To pa ne pomeni, da je zdaj dramski junak le nekakšna posoda resnice ali celo njen pismonoša. Še kako je realen, človek iz mesa in krvi, kot rečemo s frazo, celo bolj od resničnosti same. Zato sem prepričan, da ga lahko spoznamo kot svojega dobrega znanca, le do gledališča se moramo potruditi. Okrog njega bomo ob tem zlahka prepoznali tudi kup zanimivih *likov*, ki prihajajo na oder skoraj dobesedno iz resničnosti. *Timon Atenski* je resda surova igra z junakom, ki je za današnje občutljivosti, resnične in igrane, pravi monstrum, a premore tudi obilo humorja, ki se ga po svojih najboljših močeh trudimo vtakati tudi v uprizoritev.

Ana Perne

Kristijan Guček, Nevenka Vrančič, Bine Matoh, Miha Nemec, Jože Hrovat, Ana Facchini, Sebastijan Furlani

Iztok Mlakar in Kristijan Guček

Diana Koloini

Timon iz zibelke Evrope

Shakespearov in Middletonov *Timon Atenski* je kot igra o denarju, oziroma igra o bankrotu, povsem očitno za današnji čas.

Zgodba je iz antike (znana iz antičnih virov), igra pa je bila napisana v času jakobinske Anglije (začetek 17. stoletja), torej bi ob njeni zdajšnji aktualnosti nemara lahko sklepali, da je večna, univerzalna. Ni tako, prej nasprotno, njena univerzalna vrednost je v marsikaterem pogledu vprašljiva. Če je v dolgi zgodovini že kdaj odgovarjala konkretnim razmeram (raziskovalci Shakespearovega dela in dobe trdijo, da je v njej kar precej motivov in zastavkov, ki so bili v tistem času aktualno prisotni, od razsipnosti kralja Jakoba do dolžniških razmerij in izterjevalskih postopkov), je njena zdajšnja aktualnost relativno nova: mi sami bi še pred desetletjem verjetno ne vedeli, kaj bi z zgodbo, v kateri izguba premoženja nekega bogataša privede do zrušenja celotne državne strukture in temeljno spremenjenega pogleda na svet. Tovrstna zgodba, čeprav se je zgodila že nešteto krat, samo v določenih momentih, ob specifični konstelaciji razmer, zazveni kot paradigmatična. Zdaj očitno živimo v takem času. Zgodba o bankrotu je celo naša osrednja zgodba.

Igra govori natanko o tem, o čemer danes govorimo vsi, kar naprej in vsepovsod skoraj samo še to: v medijih in vsakih novicah, v knjigah, na najrazličnejših srečanjih in konferencah, z analizami razlogov in iskanjem možnosti vprašljivih rešitev, o tem govorijo politiki in znanstveniki različnih strok pa

tudi običajni ljudje v zasebnih pogovorih ali ob vsakdanjem tkanju preživetvenih strategij. Problemi z denarjem, njegovim kopičenjem, prerazporejanjem in izginjanjem, vsesplošni bankrot – posameznikov, podjetij, sistemov, držav in seveda bank – so osrednja tema tega časa, takorekoč edina. Pravzaprav, če natančneje premislimo, tema, ki so nam jo vsilili kot edino pomembno: najprej z odločitvijo politike, da je bankrot banke (vse od stečaja Lehman Brothers leta 2008) problem, ki mu je treba podrediti vse drugo (začenši z vsemi političnimi odločitvami), zdaj pa že tudi s spreminjanjem okoliščin (zakonov, državnih proračunov, plač, dostopa do dela, šolskega in zdravstvenega sistema ...), v katerih se dogaja življenje vsakogar od nas. Bankrot – ki se je začel kot bankrot banke, zdaj pa se širi na bankrot vsega – je tisto, s čimer se moramo ukvarjati vsi, več, čemur moramo podrediti vse. In kar predvsem plačujemo vsi (tudi ko gre za špekulacije cerkvenih dostojanstvenikov), vse bolj s celoto svojih življenjskih možnosti.

Shakespearova in Middletonova igra o bankrotu seveda govori na način, ki je drugačen od danes prevladujoče dikcije in logike. In to je (ob njenih estetskih dimenzijah) tudi njena vrednost in prednost. Morda se iz nje ne bomo naučili ničesar novega o zdajšnjih bankrotih, niti o tem, kako premagovati tegobe z le-temi obremenjenega sveta (četudi se njena struktura poleg tragedije in satire navezuje tudi na moraliteto): Timon je – v svojih obeh legah: kot filantropski bogataš in kot

obubožani mizantrop – lik, ki ne odpira novih horizontov, ne s svojo zgodbo, še manj s svojimi stališči; temveč prejkone zbuja odpor. Vendar pa njegova tragedija odpira nov pogled na problematiko, ob kateri nam politiki vsiljujejo samo eno razlago in eno rešitev.

Timonova zgodba o kopičenju in izničenju kapitala postavlja v ospredje motiv darovanja. Za današnji pogled se ta motiv morda zdi presenetljiv, tudi v izpeljavi je nenavaden. Timon se z njim vsekakor predstavi kot svojevrstna oseba, deluje celo kot predimenzionirana podoba mitološkega darovalca (ki se na nekaj mestih približa podobi nekakšnega poganškega boga). A natančnejši premislek lahko pokaže, da njegova logika ni arhaična niti tuja strategijam sodobnih kapitalskih mogočnikov (igra, ki je bila napisana v renesansi, ob »rojstvu novega sveta«, oziroma na prehodu med starim in novim svetom, morda lažje zadene skrite robove teh strategij). V prvem delu Timona Atenskega spoznamo kot človeka, ki daruje vseprek, vsakomur, ki ga s tem preimenuje v svojega prijatelja, in povsem brez rezerve, brez kakršnegakoli pričakovanja povračila – in tako nepremišljeno razda svoje navidez neizmerno premoženje. Ko ga začnejo oblegati upniki, pa menda resno verjame, da mu bodo prijatelji pomagali in nekdanje darove povrnilo z enako radodarnostjo, kakršno je prej sam izkazoval njim. To se ne zgodi. Prav vsi zavrnejo njegove prošnje in obubožani Timon ostane sam, brutalno izpostavljen svojim dolžnikom. Ob tem spozna, da prijatelji niso prijatelji, in se iz radodarnega dobrotnika prelevi v sovražnika vseh ljudi. Domnevnim prijateljem priredi še eno domnevno gostijo, v kateri izpostavi lažnost celotnega obtoka družabno-družbenih razmerij (prijateljstva in prijaznosti, lastne gostoljubnosti in radodarnosti, hrane in medčloveških odnosov) in se potem umakne v popolno osamo. Tu se posveča samo še kopičenju sovraštva in bližanju smrti.

Nehvaležnost je seveda grda stvar, izdano prijateljstvo še hujša. Oboje spremlja še cel kup drugih grdobij: grabežljivost, hinavščina, nasilnost izterjevalcev, uporaba mehanizmov s

socialnega dna ... V vsakem pogledu grda zgodba. Vse to pa ne spremeni dejstva, da je tudi v Timonovem ravnanju nek nenavaden vzlet, poseben moment, ki je zelo vprašljiv. Ne gre samo za zaslepljenost in prekomernost (ki sicer sodita k stvari); pač pa za nenavadno zasukano logiko, ki je nemara tesno povezana z ravnanjem njegovih sprva prijateljev in potem sovražnikov, pravzaprav z načinom delovanja tega sveta. Timon se namreč v prvem delu predstavlja kot čisti dobrotnik in filantrop, ki vseprek deli darila, ne da bi pričakoval ali vsaj dopustil kakršnokoli povračilo (ob Ventidiju sam zavrne vračilo), zgolj v imenu prijateljstva do vseh ljudi, radodaren do politikov in drugih mogočnikov (od katerih domnevno ne pričakuje ničesar), do svojih služabnikov, pa tudi do umetnikov (ki se seveda borijo za njegovo naklonjenost in mecenstvo, a jih sprejema kot estet), celo do lastnih kritikov (kot je filozof Apemant). Obnaša se kot nekakšen bog, ki samo daje; z darili, ki ne zahtevajo vračila (čisti dar), se je postavil izven krogotoka človeške menjave. Edino, k čemur zavezuje svoje obdarovance, je nekaj docela brezinteresnega: prijateljstvo. Ko bogastvo izgine in premore samo še dolgove (seveda se pri tem izkaže, da bogastva že dolgo ni bilo več in je daroval samo tako, da se je zadolževal), pa hoče zadolžiti prijateljstvo in za nazaj izterjati povračilo za tisto, kar je dajal. Prijateljstvo tako sam spremeni v menjalno kupčijo, darovanje denarja pa povzdigne v osnovno merilo medčloveških odnosov in človeškosti sploh. Kjer je prej vladalo nesebično prijateljstvo, zdaj besni samo še zahteva po denarju. Pravzaprav njegov manko, ki požene sovraštvo in gnus nad celim svetom.

Timon, ki je v obeh svojih legah predimenzioniran, malodane mitološki (in po mnenju rezonerja Apemanta daruje od svojega telesa – kot Kristus, pa tudi gosti kot pobesneli bog), na prvi pogled morda deluje arhaično. Pa vendar je logika njegovega ravnanja prepoznavna v delovanju sodobnih finančnih mogočnikov. Najprej seveda z motivom darovanja, ki temelji na zadolževanju (in ki ustreza logiki delovanja današnjih kapitalskih trgov).

O tem, od kod izvira Timonovo navidez neizmerno premoženje, v igri ne izvemo nič – kot tudi sicer ničesar o njegovih osebnih zadevah ali življenju. Timon je brez družine in tudi brez kakršnihkoli razmerij, ki bi presejala kroženje obdarovanja in zadolževanja, ničesar ne vemo o njegovem družinskem izvoru, ne o intimnih vezeh, niti o njegovih zanimanjih (s čimer je docela izjemen med Shakespearovimi protagonisti, ki so vselej zaznamovani z bolj ali manj problematičnimi družinskimi odnosi in s kompleksnimi osebnimi motivi). V tem smislu je pravi anonimus – kot so praviloma anonimni novodobni kapitalski protagonisti. Kot že rečeno, igra ne pove, od kod njegovo bogastvo. Vendar pa kmalu izvemo (pravzaprav se to pokaže – kot se to praviloma dogaja – v trenutku njegovega poloma), da živi samo še na račun zadolževanja. Že davno (še pred začetkom igre) je izčrpal svoje premoženje in zadolžil tudi svojo posest. Vse tisto razsipavanje in darovanje in slavnostne gostije je plačal z denarjem, ki ga je dobil na posodo. Timon nima ničesar, čeprav ponuja vtis, da je bogat. Pravzaprav, bogat je samo zato, ker daje vtis, da je bogat (po logiki, ki jo poznamo danes). Nemara tudi daruje brez zahteve kakršnegakoli vračila samo zato, da bi se lahko še naprej zadolževal.

O logiki bogatenja, ki temelji na zadolževanju, danes vemo vse. Tudi o razsipnosti in potrebi po ustvarjanju vtisa o pravem bogastvu (saj neprestano poslušamo mitološke pripovedi o »zaupanju« kapitalskih trgov). Vemo tudi, kako se ta logika prej ali slej ustavi (zlom kreditiranja), njen kolaps pa ne zruši samo krogotoka posojil med kapitalsko vpletenimi prijatelji, ampak vse naokrog: celotna gospodarstva in življenjske razmere ljudi, ki so bili v to igro vpleteni samo kot vložek, s katerim barantajo drugi. A tu se ne bomo spuščali v politično ekonomske analize.

Shakespearova in Middletonova igra s Timonovim preobratom ponuja še drug poudarek: preseneti (in morda pretrese) nas z ljudomrznostvom. Sovraštvo, ki prevzame Timona,

potem ko je s finančnimi polomom ostal brez zaveznikov in pomoči, je brezmejno: ne namenja ga samo nekdanjim prijateljem, ki so ga v hudi uri pustili na cedilu, temveč ga širi nad vse ljudi, mesto in državo, ženske in otroke enako kot moške (podobno logiki današnjih totalnih vojn); celo v naravi, med živalmi in tudi med planeti (kjer luna krade soncu itn.) prepozna grabežljivost, krajo, eno samo zlo. Skoz ves drugi del igre Timon proizvaja gnus in besneče sovraštvo, s katerim obsipa celo vesolje, brez slehernih ozirav ali meja, do samouničenja. Z doslednostjo in vztrajnostjo vzgaja sovraštvo, ki je povezano z željo po uničenju vsega. Ljudomrznost, ki je naravnost monstrozna, predstavlja inverzijo njegove nekdanje filantropije, pravzaprav pa je njena skrivna resnica (kot je novodobno širjenje dobrodelništva, ki naj bi lajšalo težave obubožanih, pogoj, da vztrajamo pri logiki, ki bogastvo še naprej koncentrira v rokah peščice). Ob tem bi nas lahko presenetilo, da tolikšno čustveno investicijo vlaga v zgodbo, ki se v resnici vrti samo okrog denarja. Kopičenje, razkazovanje in razsipavanje pa potem izposojanje in pomanjkanje denarja predstavljajo vso njegovo zgodbo, tudi edino resnično vsebino vseh njegovih medčloveških razmerij. O čem drugem ne izvemo nič – in vse kaže, da je zgodba o denarju pogoltnila vse, saj na njej utemelji ves svoj odnos do ljudi in sveta, celo do lastnega življenja in smrti. Resnica te redukcije sveta na zgodbo o denarju je monstrozno sovraštvo. Kolikor se Timon pri tem zdi predimenzioniran, malodane mitološki (kot je bil predimenzioniran v svojem darovanju na začetku), Shakespearove silovito razbohotene jezikovne podobe pričajo o globlji resnici: svet, v katerem je kopičenje in izginjanje denarja najpomembnejša zgodba, je mogoč samo za ceno radikalnega ljudomrznosti.

Atene, v katerih se dogaja Timonova eksemplarna usoda in s katerimi je zaznamovano njegovo ime, so pravo mesto te zgodbe. Tam se je menda rodila demokracija in pojmi, ki določajo današnjo Evropo. Tam se menda piše usoda nas vseh.

Janez Starina

Iz študij o Timonu Atenskem

»Greh je lahko krepost, samo da je bogat«

Denar/zlato

Zlate palice, cekini, skrinjice, kelih – vse to pripada svetu človekove kulture, tako kot vse stvari, »o katerih z užitek govorigo in jih držimo v rokah«. Toda obenem zlato prihaja iz zemlje, kakor bi ga Timon iz nje izkopal, besedilo pa ne omenja nikakršnih roparjev ali izgubljenega zaklada. To seveda ne pomeni, da si moramo zlato predstavljati kot neobdelano rudo, namiguje pa na protislovnost njegovih značilnosti. V Doranovi postavitvi v Kraljevem Shakespearovem gledališču iz leta 1999 Timon nabira motno svetleče se zlate grude, kar lepo ponazarja dvoumno naravo zlata: Timon sam ga opiše kot »rumeno, lesketavo, dragoceno«, toda pri tem ne ostane – šestnajst verzov kasneje ga označi kot »preklete zemljo«, kot fizično in moralno nečisto (IV. 3). Torej je Timonovo zlato po eni strani proizvod kulture, po drugi pa naravno bogastvo zemlje. Dosleden naturalizem postavitve tega prizora niti ni potreben, saj so lastnosti zlata tako opisne kot simbolične, poleg tega pa gre v prizoru za nekakšen čudež, ki je tako malo verjeten, da nabiranje zlatih grud v naravi nemara doseže celo boljši učinek kot naključno odkriti zaklad.

Iz: William Shakespeare, Thomas Middleton: *The Life of Timon of Athens*. Ur. John Jowett, Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 56.

»Verjemi, za zlato storiva vse, kar hočeš.«

»Shakespeare v *Timonu Atenskem*,« obravnavo svoje najljubše drame začenja Karl Marx. »Shakespeare poudarja pri denarju zlasti dve lastnosti: 1. Denar je vidno božanstvo, pretvorba vseh človeških in naravnih lastnosti v njih nasprotje, splošna zamenjava in sprevrnitev stvari; denar brati nemogoče. 2. Denar je obča vlačuga, obči zvodnik ljudi in ljudstev.«¹ S preprostejšimi besedami, denar častimo po božje, zato izkrivlja našo presojo o tem, kaj je v življenju pomembno, ter spreminja vse odnose v trgovsko menjavo. Z besedami služabnika Lucija: »Da, in doždeva se mi, da nas je pripeljal isti namen; moj je denar.« (III. 4) V nobeni drugi Shakespearovi drami ni tolikšna pozornost posvečena služabnikom: prav s poudarjanjem odnosa med gospodarji in služabniki, ne pa nemara med moškimi in ženskami ali starši in otroki, pri Shakespearu in soavtorju Thomasu Middletonu (mojstru tako komedije kot tragedije trgovske menjave) pride do izraza marksistična poanta. Opredelitev denarja kot obče vlačuge je simbolično izpostavljena z dejstvom, da so vsi ženski liki v drami prostitutke. Iz istega razloga se drama tudi začne s skupino neimenovanih likov, ki trgujejo s svojim blagom – dragulji, svilo za fina oblačila, pesmimi in sliko.

Iz: William Shakespeare: *Titus Andronicus and Timon of Athens*. Ur. Jonathan Bate in Eric Rasmussen. New York: Random House Inc., 2011, str. XIV.

1 Citirano po Karl Marx: Kritika politične ekonomije, v: Karl Marx, Friedrich Engels: *Izbrana dela*, 1. zvezek. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1977, str. 367–368.

»Kupčija je tvoj bog in tvoj bog naj te pogubi!«

Karl Marx navaja Timonove govore in jih (skupaj z odlomkom iz Goethejevega *Fausta*) uporablja kot ponazoritev svojega pojmovanja odtujevalnih učinkov zlata in denarja v zgodnjekapitalističnih družbah. Trdi, da ta drama prikazuje družbo, v kateri ima vrhovno oblast denar, v njej – kakor v vseh družbah takšne vrste – pa obstaja prepad med tem, česar je posameznik sposoben na temelju lastne osebnosti, in tem, kar lahko doseže na podlagi moči denarja:

»Kar obstaja zame s pomočjo *denarja*, ker lahko plačam, tj., kar lahko denar kupi, to *sem jaz*, lastnik denarja sam. Kolikršna je moč denarja, tolikršna je moja moč. Lastnosti denarja so moje – njegovega lastnika – lastnosti in bitne moči. To, kar *sem* in kar *zmorem*, torej nikakor ni določeno z mojo individualnostjo. /.../ Mar torej moj denar ne spreminja vse moje nezmožnosti v nje nasprotje?«²

Isto idejo Marx izpostavlja še v drugem kontekstu: »Kako malo ima denar, najsplošnejša oblika lastnine, opraviiti z osebno lastnostjo, kako zelo ji je ravno nasproten, to je še Shakespeare vedel mnogo bolje od našega teoretizirajočega malomeščana.«³

Marx sklene s trditvijo, da je »denar povnanjena zmožnost človeštva.«⁴ Lahko bi rekli, da je moč denarja tako odtujena kot odtujevalna: dosežki, do katerih lahko človek pride na podlagi moči denarja, so odtujeni od njihovih individualnih posebnosti in zmožnosti, iz istega razloga pa deluje odtujevalno na tiste, ki se zanašajo na njegovo moč kot nadomestek za lastne sposobnosti.

Kot trdi Marx, »Shakespeare poudarja pri denarju zlasti dve lastnosti: denar je vidno božanstvo, pretvorba vseh človeških in naravnih lastnosti v njih nasprotje, splošna zamenjava

in sprevrnitev stvari.«⁵ V svojih govorih Timon naslavlja denar kot »vidnega boga« (IV. 3), njegova božanska moč pa se pokaže v več sprevrženih dejanjih, ki namigujejo na dejstvo, da je narava te božanskosti tudi sama sprevržena.

Iz: William Shakespeare: *Timon of Athens*. Ur. Karl Klein. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, str. 7-9.

Dar

Začetni prizori drame izvrstno prikazujejo, kako je kultura tako v antičnih kot Shakespeareovih časih temeljila na zapletenem sistemu obredov in ritualov, v katerih sta ključni element predstavljal spoštovanje in gostoljubje. Ravno tako so imele v tem sistemu bistveno vlogo usluge in darila. Obdarovanje ni bilo spontana gesta radodarnosti (je temu sploh kdaj tako?): kot trdi neki zgodovinar obdobja zgodnjega novega veka, je pri njem šlo za »integralni del sklopa dolžnosti in zavezanosti, ki je spremljal izvršitev kakršnekoli storitve.«

Iz: William Shakespeare: *Titus Andronicus and Timon of Athens*. Ur. Jonathan Bate in Eric Rasmussen. New York: Random House Inc., 2011, str. XV.

»Dajal sem zmeraj prosto, saj nihče ne more reči, da je dal, če tudi prejme.«

Timon Atenski je eno od temeljnih starejših literarnih besedil, ki nastopa kot referenca na področju kulturnih študij, znanim kot teorija obdarovanja. Eden od začetkov slednje je *Esej o daru*, pomembno delo Marcela Maussa iz leta 1950. Pomen daru je v prenosu dobrin brez finančnih transakcij ali kakršnekoli druge materialne ali ekonomske izmenjave; zaradi tega dar tudi predstavlja izziv ekonomskemu determinizmu marksizma. Darovalčeve koristi ne moremo opisati v zgolj ekonomskih terminih, bistvenega pomena je človekovo delovanje. Mauss je ta fenomen skušal pojasniti z antropološkega gledišča. Preučeval je plemenske družbe ameriške

2 Ibid.

3 Karl Marx: Nemška ideologija, v: Karl Marx, Friedrich Engels: *Izbrana dela*, 2. zvezek. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1976, str. 185.

4 Kritika politične ekonomije, str. 369.

5 Ibid., str. 368.

ga severozahoda, za katere je značilen *potlač* – agresivno tekmovalna orgija pretirane radodarnosti, ki za prejemnike predstavlja obvezo, da se naposled oddolžijo. Četudi Timon ne skuša popraviti svojega položaja in je očitno, da nima nikakršnih tekmecev, s katerimi bi se meril, njegovo razkazovanje luksuza vendarle spominja na potlač. Obdarovanje posameznika umešča v družbeno strukturo in implicitno vsebuje obvezo povračila. To pa je točka, na kateri je za razumevanje *Timona Atenskega* relevanten tudi Mauss.

»Zlato! Kakšno božanstvo, da se ga veliča
v templju nižjem, kot je staja za prašiča!«

Mauss je vplival na Georgesa Batailla, čigar temačno obsesivne teorije kulture se nemara še tesneje naslanjajo na *Timona Atenskega*, čeprav to ni nikjer izrecno omenjeno. V *Prekleti strani* je Bataille ekonomsko izmenjavo umestil v širši okvir toka energije v celoti narave, ki ima svoj izvor v globinah neba, v Sončevem izgorevanju. Ta koncept lahko brez težav povežemo z govorom, v katerem Timon opredeljuje krajo kot univerzalni princip, ki ga ponazarjata Sonce in Luna. Bataille trdi, da področje ekonomije sega zgolj do produkcije presežkov, njihova uporaba pa ni pogojena z ekonomskimi zakonitostmi in določa značaj družbe. Pomen bogastva je v tem, da omogoča obdarovanje. Darovalec s svojimi dejanjem izraža potrebo, da se znebi presežka ali ga uniči, s tem pa pridobi ugled in občutek kreposti. Z besedami, ki bi jih prav lahko položili v usta Timonu, Bataille pravi: »Darovalec obogati na podlagi prezira do bogastva.«⁶ V predkapitalističnih družbah je kot tak imel svoje mesto, to pa se je v modernem času, v kateri prevladujejo utilitarne težnje, izgubilo. V tem pogledu lahko *Timona Atenskega* označimo za zgodnje-moderno besedilo – po eni strani napoveduje moderno družbo, ki jo obvladujejo zakonitosti denarja, po drugi strani pa Timon izkazuje velikodušnost darovalca iz predkapitalistične

družbe, v kateri so imeli ključno vlogo pokroviteljski odnosi. Po Bataillu je obdarovanje povezano z žrtvovanjem in tako spada v domeno spiritualnega. Tudi v tem pogledu se torej ne podreja zakonitostim ekonomistične družbe. Na tej podlagi lahko rečemo, da Timon s svojimi požrtvovalnimi dejanji obdarovanja skuša pridobiti pozicijo svetega subjekta, naposled pa ugotovi, da temelji sveta, v katerem živi, niso spiritualni, marveč ekonomistični. Njegov bes v gozdu je torej negativna zrcalna podoba svetega subjekta, ki temelji na zavračanju kakršnekoli povezanosti s soljudmi.

»Obljuba je dandanes najbolj pravnji dar; odpre oči pričakovanja.«

Za Derridaja, ki se prav tako sklicuje na Maussa, je absolutni dar nekaj nemogočega, saj dejansko obdarovanje vselej predstavlja neko obliko izmenjave, tudi ko ima darovalec od nje zgolj psihično korist. Čisti dar brez vzajemnosti pripada področju *absolutno drugega*, ki je tuje človekovi dejavnosti in ga Derrida povezuje z religioznimi vzgibi. Pri tem navaja Matejev evangelij: »Kadar pa ti daješ miloščino, naj ne ve tvoja levica, kaj dela tvoja desnica. Tako bo tvoja miloščina na skrivnem, in tvoj Oče, ki vidi na skrivnem, ti bo povrnil.« (Mt 6. 3–4, citirano po slovenskem standardnem prevodu.) Ta odlomek Derridaja napeljuje k preučevanju protislovja v srcu krščanstva, kjer gre po eni strani za religiozno težnjo po žrtvovanju in brezpogojni predanosti Bogu, na drugi strani pa za potlačeno banalno pričakovanje, da bo darovalca Bog nagradil. Derrida izpostavlja tudi osamljenost v žrtvovanju in v tem kontekstu navaja primer Abrahama, ki se je v svoji pripravljenosti podrediti se Bogu popolnoma oddaljil od človeštva in človeških vrednot. Trdi, da je v tem »implicitna dolžnost sovraštva«.⁷

Iz: William Shakespeare, Thomas Middleton: *The Life of Timon of Athens*. Ur. John Jowett. Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 31–35.

6 Georges Bataille: *Prekleta stran*, 1. knjiga, npr. *La part maudite*. Pariz: Les Éditions de Minuit, 1967.

7 O tem gl. npr. Jacques Derrida: *Dar smrti*. Ljubljana: Društvo Apokalipsa, 2004, str. 105–147.

Jože Hrovat in Adrijana Boškovska Batič

Dolg

Čeprav se je v zgodnjem novem veku po zaslugi španskih zlatih rezerv ponudba zlata v Evropi povečala, jo je zaradi vsesplošnega razcveta trgovine v tem obdobju povpraševanje bolj in bolj presehalo. Ljudje so denar vse bolj kopičili, zaradi česar se je količina kovanega denarja v obtoku še dodatno zmanjševala. Večina transakcij je bila izvedena brez posredstva denarja. Na začetku 17. stoletja v Angliji ni bilo še nobene banke, blagovna menjava in odlog plačila pa sta bila zelo razširjena. Tako Craig Muldrew trdi, da temelja gospodarstva zgodnjega novega veka ni predstavljal kovani denar, marveč zapleten in povsod navzoč dolg. Ustni kreditni dogovori so bili pri tem vse redkejši, izpodrivale so jih pisne transakcije, v široki uporabi pa so bile tudi zadolžnice z uradnimi pečati. Vedno so se obračunavale tudi obresti, ki so bile legalizirane s parlamentarnim aktom iz leta 1571, v katerem je bila vzpostavljena ločnica med obrestmi in oderuštvom. Od sredine 16. stoletja je plemstvo najemalo tudi posojila z zastavitvijo zemlje, ki je bila ob nezmožnosti odplačevanja takoj zaplenjena; takšnemu ravnanju se ni mogel upreti niti Timon: »/.../ zemlja je že vsa zapisana v njih knjigah.« (I. 2) Na podlagi posojil se je razvila kompleksna in vzajemno prepletena mreža odnosov, ki so temeljili na zaupanju. Kot trdi Robert South, brez tega ne bi bili mogoči nikakršni stiki med družbami in posamezniki. Temelj tradicionalne fevdalne hierarhije je bila »zvesta« služba, vendar se je ta ureditev v zgodnjem novem veku znašla pred izzivom novega modela, ki je temeljil na državljanski družbi, v kateri je posameznik služil monarhični državi, ta pa je svojo oblast uveljavljala s pomočjo pravnih institucij. V tem novem modelu je bil poseben podarek posvečen zaupanju, poštenju in vesti kot temeljnim osebnostnim lastnostim.

»Bankrotiranci,
upniku nož na vrat, tako se vrača dolg!«

Kritika poslovnega »prijateljstva« ni razvidna le v Timonovem vztrajanju pri dejanjih, ki bi ustrezala besedam, izpostavljena je tudi v govorici moralne pravičnosti, s katero prijatelji zavrnejo njegove prošnje po pomoči: v Lucijevih besedah, s katerimi se obsoja kot »hudobno beštijo«, ker se ni polastil razpoložljivega bogastva (III. 2); v Sempronijevih dvoličnih protestih, češ da je Timon pokazal »malo prijateljstva in pameti« in ga »osramotil«, ko mu ni dal priložnosti, da prvi izkaže *svoje* prijateljstvo (III. 3); in naposled celo v izjavi Prvega tujca, da bi bil pripravljen dati Timonu polovico svojega imetja, če bi Timon zanj prosil (ampak samo v tem primeru), in to iz prijateljstva, ki ga čuti do njega (III. 2). Komično moralno ogorčenje izhaja iz občutka, da Lucij, Sempronij in celo Prvi tujec ne zlorablja jo le prijateljstva, pač pa tudi jezik.

Tovrsten položaj Prvega tujca je nepričakovan, saj imamo občutek, da imajo tujci predvsem vlogo zgražanja nad Lucijevim obnašanjem. Ker so tujci – »Jaz lahko trdim, da nisem nikdar zajedal Timona,« reče eden izmed njih – se zdi, da si lahko privoščijo izražanje svojih stališč, ne da bi bile njihove besede tarča ironije. Njihove obsodbe so preproste, jasne in nedvoumne: »Kakšna pošast je človek! /.../ Nравnost se zgraža.« (ibid.) Nemara so v Atene anahronistično prišli iz Zeneve, središča kalvinizma. Toda kot ugotavlja Klein, Prvi tujec v svojem enačenju prijateljstva in darov izkazuje parazitski odnos, ki se ne razlikuje bistveno od tistih, ki jih kritizira: »Tudi me ni zaznamovala za prijatelja njegova dobrota.« (ibid.) Sum, da se tudi pri likih, ki v drami predstavljajo glas morale, v ozadju skrivajo lastni interesi, je pri Middletonu pogost.

Iz: William Shakespeare, Thomas Middleton: *The Life of Timon of Athens*.
Ur. John Jowett. Oxford: Oxford University Press, 2008, str. 46-49.

Prevedel Jaka Fišer

Radoš Bolčina

Rok Andres

Timon Atenski: besedilo, na katerem se lomijo mnenja

Veliki pok, ki nima datuma

Timon Atenski je bil prvič objavljen leta 1623 v t. i. Prvem foliju¹. »Bil je ena od šestnajstih še neobjavljenih iger, ki so bile uvrščene v *Stationer's Register*² 8. novembra 1623. Noben od zgodnejših dokumentov je ne omenja ali se nanjo nanaša. V postopku določevanja datuma nastanka se moramo osredotočiti na notranje dokaze v besedilu in njegove vire.« (Jowett, 3) Edina relativno zanesljiva zgodovinska aluzija v besedilu, ki kaže na čas nastanka, je odlomek, ki morda namiguje na smodniško zaroto (Gunpowder Plot). Ta se je zgodila novembra 1605, ko so katoliški zarotniki želeli razstreliti oba domova parlamenta skupaj s kraljem Jakobom in mnogimi plemenitaši. V tretjem dejanju Timonov sluga zakliče: »/.../ kako posnema krepostno vedenje, da bi mogel biti še bolj hudoben! Njegova sebična ljubezen je takšna kot pri onih, ki bi v žaru zanosa zažgali cela kraljestva.« (III. 3) Na lik Timona se nanašajo tudi nekatere renesančne drame, ki so jih pisali John Lyly, Robert Green,

Thomas Nashe, Thomas Lodge, Thomas Dekker in drugi (prim. Walton, 40). Eden od prvih neposrednih virov za dramo bi lahko bila komedija anonimnega avtorja *Timon* (Karl Klein trdi, da je bila komedija neposredna predhodnica *Timonu Atenskemu*, napisana pa naj bi bila 1602-3: prim. Klein, 56) ki je temeljila na Lukianovem dialogu iz drugega stoletja *Timon Ljudomrznik*. To besedilo je gotovo že samo vplivalo na dramatika, saj je bil Erazmov latinski prevod popularno učno gradivo. Če se ozremo na Shakespeareovo delo, pa zgodba o samoizobčenju Timona Atenskega in jezna atmosfera kažeta na povezanost s *Kraljem Learom* (1605-6) in *Koriolanom* (1608?). Razprave o nastanku povečini sklepajo, da je bil *Timon* napisan časovno blizu kateri od teh iger. Shakespeare je po Plutarhovem življenju velikih Rimljanov in Grkov³ ustvaril *Julija Cezarja* (1599) (prim. Dawson in Minton, 15) in nato še *Antonija in Kleopatru* (1606?) (prim. Oliver, 32). Prav v Plutarhovem delu, kjer je opisano, kako se je Mark Antonij po bitki pri Akciju umaknil v samotno hišo in jo poimenoval Timoneon, sledeč s tem Timonovemu zgledu, se je Shakespeare lahko seznanil z glavnimi dejstvi, ki jih je nato uporabil pri pisanju besedila (prim. Oliver, 32). »Ko je pisal *Koriolana*, pa je

1 Prvi folij (First Folio), tako imenovan po formatu knjige, je prva izdaja zbranih Shakespeareovih iger; vsebuje 36 besedil.

2 Stationer's Register je dokument, ki izpričuje pravice založnikov do objave tega ali onega dela; nekakšna zgodnja oblika varstva avtorskih pravic.

3 Βίοι Παράλληλοι, oz. *Vzporedna življenja*, angleški prevod 1579, dopolnjena izdaja 1595.

gotovo že poznal *Alkibiadovo življenje*. Obe deli omenjata Timona in mogoče je, da si je Shakespeare zamislil igro, ko je pisal svoje pozne rimske igre. Na tej predpostavki E. K. Chambers postavlja nastanek besedila med *Koriolana* in *Perikla* v leto 1608.« (Jowett, 4)

Ni zanesljivih dokazov, da je ta datacija pravilna, saj je Plutarha študiral že pred letom 1600, ko je pisal *Julija Cezarja*; »kritika Timona« omenja v letih 1594-5 v *Ljubezni trud zaman*; lahko pa bi vedel zanj tudi iz gradiva za *Konec dober, vse dobro* (1604-5), ki ga je spisal po poglavju iz *Palače užitkov* (*The Palace of Pleasure*) Williama Painterja; zato se mnogi raziskovalci nagibajo k mnenju, da je bilo vir za nastanek samo Plutarhovo besedilo (prim. Oliver 22-25)⁴. Vsekakor pa *Timon* ni bil napisan po 1608, saj je bil del zapuščine Shakespeareove skupine King's Men, ki je bila lastnica njegovih rokopisov: besedilo je očitno nastalo, preden je skupina pričela igrati s premori med dejanji – to pa se je zgodilo šele avgusta 1608, ko so zamenjali gledališče in začeli z uprizoritvami v notranjem gledališču Blackfriars (premor je bil nujen, da so zamenjali edina svečila – sveče). Jezikoslovci in literarni zgodovinarji z analizo besedišča umeščajo Timona v leti 1604-5, torej nekje med igri *Konec dober, vse dobro* in *Macbeth* (1606). »Taylorjeva analiza besednjaka iz *Kralja Leara* in *Timona Atenskega* kaže, da je bil slednji napisan tik pred Learom ali tik za njim.« (Jowett, 5) Obe tragediji imata tudi podobno temo: »tragični junak trpi zaradi nevhvaležnosti, se umakne v divjino in benti čez človeštvo; družu ju zvesti služabnik (Kent/Flavij)« (Dawson in Minton, 15).

Če gledamo na nastanek s stališča soavtorstva s Thomason Middletonom, nam analiza besedil pove, da ima Middletonovo besedilo *Zvijazca, da ujamemo starega* (*A Trick*

to Catch the Old One, 1605) močnejše stilistične paralele s *Timonom*, kot kateri koli tekst drugih avtorjev v tem obdobju. Pri analizi Middletonovega deleža v *Timonu* pa se kaže podobnost še z dvema njegovima besediloma, *Yorkshirsko tragedijo*⁵ in *Maščevalčevo tragedijo* (*The Revenger's Tragedy*, 1606). »Obe igri sta bili napisani za Shakespeareovo družbo King's Men. In v nobenem drugem obdobju v Middletonovi karieri ni bilo sodelovanje s Shakespeareom bolj mogoče.« (Jowett, 6) Nikakor tudi ne gre spregledati povezav z besedilom Bena Jonsona *Volpone*, ki se prav tako ukvarja s problemom bogastva in so jo igrali ravno King's Men leta 1606. Kot zaključek vseh teh izvlečkov raziskav torej lahko zapišemo, da je bil *Timon Atenski* napisan v letih 1604-6, in ga zato prištevamo med Shakespeareova pozna dela.

Tragično ali kako drugače?

Kot je znano, Shakespeareovo dramsko delo delimo na tri skupine: tragedije, komedije in historične igre. V našem primeru nam ne preostane drugega, kot da se strinjamo z literarno zgodovino, ki je *Timona Atenskega* razvrstila med tragedije. Znotraj besedila pa najdemo številne dramske žanre. Robert Wilcher ga shematično razdeli na dva dela, prvi je moraliteta, drugi satira (prim. Jowett, 23). Kar je očitno in takoj opazno v dramskem dogajanju, je satirična dimenzija, ki pa je nekoliko nenavadna – besedilo raste iz satire, a ni popolnoma satirično. Precej podobno bi lahko trdili za njegovo tragično dimenzijo – raste iz tragičnega, a ni tragedija. Morda bi bili pri sklepanju in iskanju zvrstnosti najbolj koherentni, če bi zapisali, da gre za tragikomedijo. John Fletcher je leta 1609 zapisal, da je tragikomedija forma, ki osebe pripelje v bližino smrti, a nihče zares ne umre (prim. Jowett, 24). Timon se s svojo smrtjo tej definiciji izogne, a če resni tematiki, ki jo besedilo obravnava, do-

4 Raziskovalci, ki so se ukvarjali z izvorom in iskanjem predlog za *Timona Atenskega*, navajajo še dolg seznam morebitnih del in vplivov (prim. Klein 52-60).

5 *A Yorkshire Tragedy*. Leta 1605 natisnjena pod Shakespeareovim imenom. Prim. Dawson in Minton, 13.

damo satiro in komičnost, je *Timon Atenski* tragikomedija v vsej svoji kompleksnosti. Jowett tako zapiše, da bi Timon »našel boljše mesto v folijskih izdaji ob *Milo za drago* in *Zimski pravljici* ali ob *Troliusu in Kresidi* in *Cimbelinu*« (Jowett, 25), kot pa med *Romeom in Julijo* ter *Julijem Cezarjem*, kjer se je znašel bolj po nesrečnem naključju, saj bi morala biti na njegovem mestu natisnjena *Trolius in Kresida*, a so nato v manjkajoči del (gotovo zaradi primerne dolžine) vstavili kar *Timona*.

William, Thomas ali morda oba?

V 19. stoletju se je pojavila teza, da William Shakespeare ni sam napisal *Timona*. Temu je do današnjih dni sledil plaz raziskav, teorij in preprirov med znanstveniki. A prvi dokaz o avtorstvu je že samo dejstvo, da je bilo besedilo objavljeno v prvi izdaji Shakespeareovih del: v knjigi so natisnjena samo dela, kjer je Shakespeare avtorsko udeležen. »A knjiga ne govori o Shakespearu kot soavtorju, temveč ga predstavlja kot avtorja, in je zato zavajajoča.« (Jowett, 132) Problem avtorstva se kaže v nenavadni strukturi, saj sta besedilo dramatika pustila, gledano z današnjimi očmi, v več smereh nedokončano, ali pa sta morda hotela strukturo/zgodbo še dopolniti oz. izpopolniti. Očitek nedokončanosti bi si sicer lahko prislužilo tudi katero od drugih njegovih besedil; do tega je prihajalo iz praktičnih razlogov. Teksti za elizabetinska gledališča so se dostikrat pisali sproti, tudi prizor za prizorom, in mnogo besedila je bilo dodanega na samih vajah in predstavah; tako dejanska realizacija besedila pogosto ni bila zapisana in natisnjena.

»Na vprašanje, kdo je napisal kaj, ne moremo vedno odgovoriti z gotovostjo, in morda to niti ni najbolj pomembno vprašanje.« (Jowett, 3) Gotovo ni potrebno posebej poudariti, da se z nobeno porazdelitvijo avtorskih deležev ne bodo strinjali vsi. G. R. Hibbard tako meni, da so Middletonovo delo: I. dejanje, 2. prizor in III. dejanje, 1.-5. pri-

zor (Hibbard, 25). Jowett mu pripisuje precej večjo vlogo. Middletonovi naj bi bili: I, 2; II, 2 (nekaj verzov); celotno tretje dejanje; IV, 1 (začetni in končni verzi), 3 (malo na začetku, nato od verza 30 do konca); v petem dejanju pa samo nekaj popravkov, sicer ga pripisuje Shakespearu.

Na popolnoma drugem bregu je Karl Klein, ki je mnenja, da so dokazi o soavtorstvu zgrešeni, da hočejo le obraniti čast Shakespeara, ker ima *Timon* nekaj slabo napisanih delov, ki ga »niso vredna«. Poudarja, da »dokazi, ki so na voljo, niso dovolj za razrešitev problema avtorstva« (Klein, 63). V svoji raziskavi povzema zaključke, do katerih so prišli uredniki oxfordske izdaje *Zbranih del Williama Shakespeara* leta 1986, in jim ugovarja. Tako zavrača trditve shakespeareologov, da je nekatere besede moč najti samo v delih besedila, ki se jih pripisuje Middletonu. Klein s svojo študijo kaže, da se besede in besedne zveze, ki so jih pripisovali enemu ali drugemu avtorju, pojavljajo tudi v nasprotju s teorijo o deljenem avtorstvu na različnih mestih v besedilu. Zavrača tudi teorije, ki so tekst obravnavale glede na različni metrum. »Nenavadna mešanica rim, neurejen verz, proza, /.../ kar kličejo po presoji avtorstva, ker se upirajo racionalnosti« (Klein, 64); a čeprav bi utegnili te anomalije pripisati enemu ali drugemu avtorju, se po Kleinu pojavljajo preveč nelogično, da bi se jih dalo matematično preveriti.

Kljub nasprotujočim si mnenjem so oxfordski raziskovalci s pomočjo računalniškega programa, podobnega tistemu, ki preverja plagiate, besede in besedne zveze iz vseh Shakespeareovih del primerjali s *Timonom Atenskim* in statistično dokazali, da se v predelih, ki so jih prej pripisali Middletonu, pojavi zelo majhen odstotek shakespeareanskega besedišča. Vemo, da je Shakespeare precej svojih del napisal v sodelovanju z drugimi dramatikami. Skoraj gotovo imajo deljeno avtorstvo *Henrik VI.*, *Henrik VIII.*, *Edvard III.*, morda tudi *Tit Andronik*. Še enega avtorja imajo tudi njegove poznejše igre *Perikles*, *Dva gospoda iz Verone* in izgubljeno besedilo

Cardenio (Jowett, 144). Gary Taylor, MacDonald P. Jackson in John Jowett so mnenja, da je Thomas Middleton po Shakspearovi smrti adaptiral tudi *Milo za drago* in *Macbetha* (prim. opombe v Jowett, 132). Na drugi strani tudi za Middletona soavtorstvo ni bilo nič nenavadnega, saj je, denimo, v sodelovanju z Rowleyjem napisal tragedijo *Premenjave* (*The Changeling*, 1622). Sodelovanje med dramatikami v elizabetinskem času ni bilo nič nenavadnega; kot prej in kasneje ne. Soavtorstvo Timonu ne zmanjša in ne poveča pomena, kvečemu ga lahko oplemeniti. Morda res uprizarjamo to besedilo samo zato, ker je pod njim Shakespearov ali Middletonov ali obojni podpis; a kot v uvodu k svoji izdaji *Timona* zapišeta Anthony B. Dawson in Gretchen E. Minton: »Čeprav za Shakespearovega časa morda ni bil uprizorjen in ga do dvajsetega stoletja niso veliko igrali, je *Timon Atenski* v zadnjih tridesetih, štiridesetih letih dokazal, da ni samo relevanten, ampak tudi briljantno učinkovit v uprizarjanju.« (Dawson in Minton, 1) To dokazujejo številne uprizoritve v zadnjem času. A. D. Nuttall svoje razišljanje o tej temi zaključil: »*Timon Atenski* je en in nista dva, sicer nenavadno diskunkcionalen zaradi tehničnih nedoslednosti, a konceptualno in inovativno koherenten.« (Klein, 66)

Hiter pogled na uprizarjanje

Naštel sem nekaj posebnosti ali bolje rečeno, misterijev, ki zaznamujejo to Shakespearovo igro. V ozadju vseh dilem pa kljuva še en podatek, ki bi bil prav tako zanimiv za obravnavo. Zgodovina ne premore konkretnih in prepričljivih dokazov, da bi bilo besedilo za časa nastanka sploh uprizorjeno. Raziskovalci so neodločeni: nekateri menijo, da bi bil *Timon* lahko uprizorjen v letih 1607 ali 1608, drugi, da se besedilo prvič dejansko pojavi s knjižno objavo. V stoletjih, ki so sledila, so Shakespearov tekst adaptirali in ga uprizarjali v drugačni podobi; prva znana uprizoritev po njegovi dramski predlogi je bila leta 1851 v gledališču Sadler's Wells (prim. Halliday, 237). Med najslavnejše

uprizoritve se uvršča edinstveni duh režije dvajsetega stoletja, Peter Brook. Leta 1974 je Brook s svojim ansamblom prevzel pariško gledališče Les Bouffes du Nord, ki je propadlo kljub svoji slavi 19. stoletja. Za otvoritveno predstavo v stavbi, ki jo je obnovil tako, da so bili še vedno vidni sledovi razpadanja, je izbral *Timona Atenskega*. »Igralni prostor je bil krog, pred katerim so v obliki podkve, na klopeh brez naslonjal, sedeli gledalci. /.../ Luč je osvetljevala tako igralce kot gledalce. Za krogom je bila jama, kjer je bil včasih oder; od tam je Timon na začetku prišel v vsem svojem sijaju in tja je v obupu izginil na koncu.« (Dawson in Minton, 123) Izpraznjeni Brookov prostor v napol podrti stavbi gledališča je dal *Timonu* prave duhovne dimenzije: kazal je tako na metafizično kot na ekonomsko raven besedila. Zelo odmevna je bila zadnja uprizoritev (leta 2012) v londonskem Narodnem gledališču, ki je v sodobni preobleki problematizirala škandale in prevare v upravi mesta London in britanskih medijih. Pri nas smo *Timona Atenskega* uprizorili dvakrat, obakrat v ljubljanski Drami, leta 1977 v režiji Zvoneta Šedlbauerja in leta 1992 v režiji Vita Tauferja.

Viri in literatura

Halliday, Frank Ernest: *A Shakespeare Companion 1564–1964*. Baltimore: Penguin, 1964.

Oliver, H. J.: *Timon of Athens*. London: Routledge, 1994.

Hibbard, G. R. (ur.), Walton, Nicholas (uvod): *William Shakespeare: Timon of Athens*. London: Penguin Books, 1970.

Klein, Karl (ur.): *William Shakespeare: Timon of Athens*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Jowett, John (ur.): *William Shakespeare and Thomas Middleton: The Life of Timon of Athens*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Dawson, Anthony B, Minton, Gretchen E (ur.): *William Shakespeare and Thomas Middleton: Timon of Athens*. London: Arden Shakespeare, 2008.

Vesna Vončina

William Shakespeare, Thomas Middleton
TIMON ATENSKI

Prevedel
Srečko Fišer
2013

Glavni tekstovni vir za prevod:
William Shakespeare, Thomas Middleton: TIMON OF ATHENS. Ur. Anthony B. Dawson in Gretchen E. Minton.
The Arden Shakespeare, Third Series: Methuen Drama / Bloomsbury Publishing Plc, London, 2008.

Prevajalčeva opomba:

Edini vir za angleško besedilo je folijska izdaja Shakespearovih del iz leta 1623. Tako da se, kar zadeva dialog, sodobne kritične izdaje med seboj ne razlikujejo izdatno, temveč samo v interpretaciji posameznih detajlov. Nekoliko večje so razlike pri poimenovanjih oseb in didaskalijah, kjer je izvirna izdaja zlasti nedodelana; tu je uredniški delež v sodobnih izdajah večji. Vsi uredniki bolj ali manj dopolnjujejo izvirne didaskalije, da olajšajo ali sploh omogočijo razumevanje dogajanja. Uredniške so tudi razdelitve na dejanja in prizore; folijska izdaja je pri tem zelo pomanjkljiva, sodobne pa zvečine ohranjajo klasicistično razdelitev, ki je dediščina 18. stoletja – pač zato, ker smo se po tako urejenem besedilu bolj vajeni orientirati. Označevati te posege, ki navsezadnje ne zadevajo jedra besedila, tudi v prevodu, ki ni filološka edicija, se mi ni zdelo smiselno, saj bi s tem igra predvsem postala slabše berljiva, malo ali nič pa bi se poboljšalo njeno razumevanje. V folijski izdaji Thomas Middleton ni podpisan. Da je on soavtor *Timona*, je danes večinsko strokovno mnenje, vendar ne vesplošno.

OSEBE

TIMON, bogat Atenec

APEMANT, neotesan filozof

ALKIBIAD, atenski vojskovodja

FLAVIJ, **TIMON**ov oskrbnik

LUCILIJ

FLAMINIJ

SERVILIJ

} Timonovi služabniki

VENTIDIJ

LUKUL

LUCIJ

SEMPRONIJ

} priliznjeni plemiči,
lažni Timonovi prijatelji

PESNIK

SLIKAR

DRAGULJAR

TRGOVEC

Drugi atenski **PLEMIČI** in **SENATORJI**

Trije **TUJCI** (eden po imenu **HOSTILIJ**)

STAR ATENEC

KAFIS

IZIDOROV SLUŽABNIK

Dva **VARONOVA SLUŽABNIKA**

TIT

HORTENZIJ

LUCIJ

FILOT

} služabniki
upnikov

NOREC

PAŽ

KUPID

V amazonke oblečene **DAME**, figure v povorki

TIMANDRA

FRINIJA

} prostitutki, ki spremljata Alkibiada

TATOVI

SLUŽABNIKI

VOJAKI

SLI

SPREMLJEVALCI

I. 1

Vstopijo Pesnik, Slikar, Draguljar in Trgovec, pri različnih vhodih.

PESNIK

Želim vam dober dan.

SLIKAR

Vesel sem, da ste zdravi.

PESNIK

Dolgo se nisva videla. Kako kaj svet?

SLIKAR

Čedalje več ga je in zmeraj manj.

PESNIK

Da, to se ve.

A kaj posebno redkega? Nemara

čudo, ki zanj ne vejo kronike? –

Čar darežljivosti, kako je tvoja moč

sklicala k službi vse duhove! Tegale

poznam: trgovec.

SLIKAR

Jaz oba; oni je draguljar.

TRGOVEC

O, plemenit gospod!

DRAGULJAR

Da, prav gotovo.

TRGOVEC

Ni mu enakega, tako rekoč izurjen

v nenehni neutrudni dobrotelnosti.

DRAGULJAR

Tu imam dragulj.

TRGOVEC

O, prosim vas, naj vidimo.

Seveda za gospoda Timona?

DRAGULJAR

Če mu bo cena prava. Kar zadeva to –

PESNIK zase

Ko za plačilo hvalimo nevredne,

sij potemnimo srečnim stihom, pétim

v slavo dobroti, kot je prav.

TRGOVEC

Lep primerek.

DRAGULJAR

In dragocen. Kako je čist, samo pogledite!

SLIKAR

Poglabljate se v neko delo, posvečeno

presvetlemu gospodu Timonu?

PESNIK

Stvar mi je sama zdrsnila s peresa.

Pesništvo je kot sirup, ki mezi od tega,

kar ga poji. Kremen pokaže ogenj

še le z udarcem; ta naš plemeniti zubelj

pa se okreše sam in se kot vodni tok

ne mara drgniti ob breg. Vi, kaj imate?

SLIKAR

Podobo. Kdaj izide vaša knjiga?

PESNIK

Takoj po predstavitvi. Pa poglejva

še vaše delo.

SLIKAR

Mislim, da je dobra slika.

PESNIK

Res je. Izvrstno upodobljeno.

SLIKAR

Še kar.

PESNIK

Edinstveno, kako graciozna drža

pokaže veličino! Kakšno umsko moč

seva oko! Ta usta, kakšna domišljija

jim daje glas! In kretnja, nema, a zgovorna

čezvse!

SLIKAR

Umetelen posnetek živega.

In ta detajl, kaj pravite?

PESNIK

Narava se lahko

uči od njega! Trud umetnosti prebiva

v potezi čopiča bolj živ kot živa stvar!

Vstopi nekaj Senatorjev, gredo čez oder.

SLIKAR

Kako se zgrinjajo okrog gospoda.

PESNIK

Senatorji atenski, blagor njim!

SLIKAR

In še, poglejte!

PESNIK

To stekanje obiskovalcev, ta povodenj –
po svoji pičli moči sem očrtal v stihu
moža, ki ga odspodnji svet naklonjeno
pestuje in miluje. Samogibni vnos
mojih besed se ne ustavi, marveč jadra
nad bibavico širnih morij svojo pot,
nedosegljiv nemarni in namerni zlobi
leti orlovsko drzen venomer naprej,
vse vidi, vendar ne pusti sledu.

SLIKAR

Kako naj vas razumem?

PESNIK

Prècej razodenem.

Saj vidite, kako si umi in značaji,
vsi, gladka, spolzka bitja nič drugače
kot ona resnih, skromnih sort, želijo
služiti žlahtnemu gospodu Timonu.
Njegovo neizmerno premoženje,
ob tem pa dobra, milostljiva nprav,
k ljubezni in uslužnosti zaveže srca
vseh vrst; od laskavega oponaševalca
do Apemanta, ki mu je najljubši
opravek, da povzroča zgražanje – še on
krivi pred Timonom koleno, na gospodov
migljaj odide krotek in obogaten.

SLIKAR

Videl sem ju v pogovoru.

PESNIK

Zamislil sem si ustoličeno Fortuno
na lepem in visokem hribu. Vznožje
obdaja ljudstvo vseh čudi in položajev;
vsi se v naročju naše oble trudijo

poboljšati svoj stan. Med temi, ki so njih
oči uprte v vladarico, poosebljam
enega kot gospoda Timona: Fortuna
ga vabi s kretnjo slonovinaste dlani
in z njeno milostjo dotlejšnji tekmeč
v hipu postane suženj in služabnik.

SLIKAR

Zelo domišljeno. Fortuna, prestol, hrib;
en sam izbranec izmed vseh, ki spodaj
krivijo hrbet v strmi klanec, da bi se
povzpeli k sreči, to bi znala tudi naša
umetnost prav lepo izraziti.

PESNIK

Poslušajte naprej.

Vsak, kdor je bil ta čas v njegovi družbi,
kakšen še višji od njegovega stanu,
hodi za njim, mu streže, kjer le more,
siplje šepete žrtvovanj v uho,
časti po božje še njegovo streme,
mu poje hvalo, ker sme prosto dihati.

SLIKAR

Res, kaj je s temi?

PESNIK

Ko Fortuna spremeni
razpoloženje in odbrčne ljubljenca,
ga vsi priveski, ki so rinili za njim
k vrhu, četudi po kolenih in komolcih,
pustijo mimo, še ozro se ne, ko pade.

SLIKAR

Da, to se ve. Sto alegoričnih
podob lahko pokažem, ki predstavijo
Fortunin sunek bolj nazorno kot beseda.
A prav ravnate, če poveste Timonu,
da je pogled od spodaj vaje videti
nogo nad glavo.

*Fanfare. Vstopi Timon; prijazno pozdravlja vsakega
obiskovalca posebej. Pogovarja se z Ventidijevim slom,
za njima Lucilij in drugi Služabniki.*

TIMON

V ječi je, praviš?

SEL

Da, gospod. Dolga ima pet talentov, imetja mu zmanjkuje, a terjalci so neizprosni. Pismo vaše milosti bi rad za tiste, ki so ga prijeli, sicer nima več upanja.

TIMON

Kaj, plemeniti

VENTIDIJ! No, jaz ne pogledam proč, ko me prijatelj potrebuje. Plemič je, zasluži si pomoč; dobil jo bo. Poplačam mu dolg in ga osvobodim.

SEL

Večen dolžnik vam bo, gospod.

TIMON

Sporoči mu pozdrav. Njegovo odkupnino pošljem; in ko bo prost, naj pride k meni. Šibkim pomagati na noge ni dovolj; podpirati jih moramo še potlej. Zbogom.

SEL

Vso srečo vaši vzvišenosti.

Odide.

Vstopi Star Atenec.

STAR ATENEC

Govoril bi s teboj, gospod.

TIMON

Kar, dobri oče.

STAR ATENEC

Ti imaš služabnika Lucilija.

TIMON

Imam, in kaj je z njim?

STAR ATENEC

Pokliči tega moža predse, dobri Timon.

TIMON

Menda je tu nekje. Lucilij!

LUCILIJ

Na uslugo, visokost.

STAR ATENEC

Gospod, tale možakar, tvoj služabnik, hodi ponoči v mojo hišo. Vse življenje varčujem in bi rad za svojo zapuščino boljšega dediča, ne takega, ki nosi pladenj.

TIMON

Dobro; in naprej?

STAR ATENEC

Edino hčer imam, nikogar drugega, da bi po meni dedoval imetje. Dekle je lepo, komaj godno za možitev, vzgojil sem jo, z nemajhnim stroškom, najbolje, kar sem mogel. Zdaj pa bi tvoj služabnik rad osvojil njeno ljubezen. Prosim te, gospod, pritrdi mi in prepovej, da hodi k nji. Kar rečem jaz, nič ne zaleže.

TIMON

Mož je poštenjak.

STAR ATENEC

Če je, naj še ravna tako. Poštenje je samo zase že dovolj plačila; ni treba, de dobi še mojo hčer.

TIMON

Ona ga ljubi?

STAR ATENEC

Mlada je in nagla.

Lastna nekdanja strast nas poučuje, kako nestanovitna je mladost.

TIMON *Luciliju*

Ljubiš dekle?

LUCILIJ

Da, moj gospod, in ona mene hoče.

STAR ATENEC

Če se brez moje privolitve poroči, izberem dediča izmed beračev, njo pa razdedinim, priče so mi vsi bogovi.

TIMON

Kaj pa dobi za doto, če se poroči
s sebi primernim?

STAR ATENEC

Tri talente zdaj; kasneje vse.

TIMON

Ta dobri človek mi že dolgo služi.
Potrudil se bom, da mu priskrbim imetje;
ljudje smo, to nam je dolžnost. Če mu daš hčer,
bom jaz pri njem odtehtal, kar si ti
določil njej; tako ne bosta neenaka.

STAR ATENEC

Gospod, njegova je, če se zavežete
s častjo.

TIMON

Sezi mi v dlan; na mojo čast, obljubim.

LUCILIJ

Ponižna hvala visokosti. Naj nikoli
nimam bogastva ali imovine,
ki zanju nisem vaš dolžnik.
Odide s Starim Atencem.

PESNIK

Izvolite
moj trud in živi dolgo vaša vzvišenost!

TIMON

Zahvaljeni. Kmalu se vrnem k vam,
počakajte.

Pesnik stopi vstran.

Kaj pa imate vi, prijatelj?

SLIKAR

Podobo, in ponižno prosim visokost,
sprejmite jo.

TIMON

Slikarstvo je koristno.
Podoba je domala pravi človek;
saj kar nečast krmari nprav, je sam
samo zunanost – slikani posnetek
je točno to, kar kaže svetu. Vaš izdelek
mi ugaja; kmalu boste videli, da res.

Še ostanite, znova pridem k vam.

SLIKAR

Naj vas ohranijo bogovi!

TIMON

Na svidenje, gospod. Roko mi dajte:
vsekakor bova skupaj kosila. –
Hvala je slabo dela vašemu dragulju.

DRAGULJAR

Kako, gospod? Ga zaničujejo?

TIMON

Pretirano veličajo. Če plačam zanj,
kakor je cenjen, grem na boben.

DRAGULJAR

Moj gospod,
vrednoten je po tem, kar vržejo podobni,
če jih prodam; a sami veste, da lastnik
postavi pravo ceno in je ista stvar
v drugih rokah drugačne vrednosti. Dragulj,
gospod, je dražji, če je vaš.

TIMON

Lepo zavito.
Vstopi Apemant.

TRGOVEC

Ne, moj gospod; pač – skupni jezik govori;
tako, kot drugi govorijo z njim.

TIMON

Poglejte, kdo gre tam. Želite pridigo?

DRAGULJAR

Prenesli bomo, kakor visokost.

TRGOVEC

Nihče ne bo izvzet.

TIMON

Želim ti dober dan, prijazni Apemant.

APEMANT

Zate bo dober, ko bom res tak – ko postaneš
Timonov pes, ti lopovi pa poštenjaki.

TIMON

Zakaj pa lopovi? Saj ne poznaš gospodov.

APEMANT

Niso Atenci?

TIMON

So.

APEMANT

No, potlej ne prekličem.

DRAGULJAR

Vi me poznate, Apemant?

APEMANT

Saj veš, da te. Poklical sem te po imenu.

TIMON

Ti si ponosen, Apemant.

APEMANT

Na nič bolj, kot da nisem Timonu podoben.

TIMON

Kam si namenjen?

APEMANT

Razbit črepinjo kakemu poštenemu Atencu.

TIMON

Za to dejanje boš umrl.

APEMANT

Bom, če se ne storiti nič kaznuje s smrtjo.

TIMON

Kako ti je kaj vseč ta slika, Apemant?

APEMANT

Po nedolžnosti ji ni para.

TIMON

Ni vešč svojega posla, kdor jo je naredil?

APEMANT

Bolj vešč je on, ki je naredil slikarja, pa je vseeno zanič izdelek.

SLIKAR

Vi ste pes.

APEMANT

Tvoja mati je moje pasme. Če sem jaz pes, kaj je ona?

TIMON

Boš kosil z mano, Apemant?

APEMANT

Ne, gospodje so mi neužitni.

TIMON

In vendar vsakega oglodaš. Kaj bo pa damam ostalo?

APEMANT

One jih res uživajo, zato jim pa zrastejo trebuhi.

TIMON

Opolzko umevanje.

APEMANT

Kar sam imej, kar si zaplodil z umom.

TIMON

Kako ti je vseč ta dragulj, Apemant?

APEMANT

Manj kot poštena trgovina, ki človeka ne stane niti ficka.

TIMON

Koliko misliš, da je vreden?

APEMANT

Ni vreden, da bi mislil. – Kako, poet?

PESNIK

Kako, filozof?

APEMANT

Lažeš.

PESNIK

Kaj nisi?

APEMANT

Sem.

PESNIK

Potem ne lažem.

APEMANT

Nisi pesnik?

PESNIK

Sem.

APEMANT

Potem lažeš. Poglej svoje zadnje delo, kjer pleteničiš, kakšen vreden mož da je.

PESNIK

Nič ne pleteničim, res je tak.

APEMANT

Je, vreden je tebe in da plačuje za tvoj trud. Kdor rad vidi, da se mu prilizujejo, je vreden lizunov. Nebesa, da sem jaz gospod!

TIMON

Kaj bi storil, Apemant?

APEMANT

Natanko to, ker Apemant že zdaj počne: sovražil bi gospoda iz dna srca.

TIMON

Sebe?

APEMANT

Da.

TIMON

Zakaj?

APEMANT

Ker se mi pamet ne zjezi, da sem, kar sem. – Nisi ti trgovec?

TRGOVEC

Sem, Apemant.

APEMANT

Naj te kupčija pogubi, če te bogovi ne!

TRGOVEC

Četudi te kupčija, te bogovi.

APEMANT

Kupčija je tvoj bog in tvoj bog naj te pogubi!

Zvok trobente. Vstopi Sel.

TIMON

Kaj je to trobljenje?

SEL

Prišel je Alikibiad

v spremstvu kakšnih dvajsetih konjenikov.

TIMON

Sprejmite ga in pripeljite k nam.

Eden ali dva spremljevalca odideta.

Vsi ostanite na kosilu, da se vam zahvalim in vas počastim, kakor je prav. –

Po jedi si ogledava podobo. –

Imeti vas v gosteh mi je največja radost.

Vstopi Alkibiad s spremljevalci.

Pozdravljen!

APEMANT vstran

Samo poglej si. – Naj vam protin skrivi in skrknje gibčne

sklepe! Kako so drug z drugim uglajeni in prijazni ti lopovi, pa kako malo ljubezni je med njimi. Človeško pleme se je izrodilo v opice in pavijane.

ALKIBIAD

Hvala, gospod, da ste ustregli moji želji; pogled na vas je hrana moji lačni duši.

TIMON

Prisrčno dobrodošel! Preden gremo narazen, preživimo urico obilja in radosti. Prosim, izvolite.

Odidejo vsi razen Apemanta.

Vstopita dva Plemiča.

PRVI PLEMIČ

Koliko je ura, Apemant?

APEMANT

Ura poštenja.

PRVI PLEMIČ

Ta je zmeraj.

APEMANT

In ti, prekletnik, jo zmeraj zamudiš.

DRUGI PLEMIČ

Greš praznovat h gospodu Timonu?

APEMANT

Gledat, kako pečenka redi lopove in vino greje tepce.

DRUGI PLEMIČ

Zbogom, zbogom.

APEMANT

Tepec si, da mi dvakrat rečeš zbogom.

DRUGI PLEMIČ

Zakaj?

APEMANT

Enega shrani, ker ga ne dobiš od mene.

PRVI PLEMIČ

Obesi se!

APEMANT

Na tvoj ukaz ničesar –

obrni se z zahtevo na prijatelja.

DRUGI PLEMIČ

Izgini, popadljivi pes, sicer te zbrcam stran.

APEMANT

Zbežim kot pes pred oslovim kopitom.

Odide.

PRVI PLEMIČ

Prav res, vsega človeškega nasprotje.

Vstopiva in okusiva dobrote
gospoda Timona, ki je bolj darežljiv
kot darežljivost sama.

DRUGI PLEMIČ

Kar siplje, res. Kot da je Plutos, bog zlata,
njegov zakladnik; dar preplača
petkrat, darilo darovalcu vrže
več, kot bi kje lahko dobil obresti zanj.

PRVI PLEMIČ

Najplemenitejše srce, kar jih je kdaj
človeku vladalo.

DRUGI PLEMIČ

Še dolgo naj živi
v bogastvu. Greva noter?

PRVI PLEMIČ

Spremim vas.

Odideta.

I. 2

*Oboe glasno igrajo. Velika pojedina, Flavij in Služabniki
strežejo; nato vstopijo Timon, Senatorji, atenski Plemiči,
Alkibiad in Ventidij, ki ga je Timon osvobodil iz zapora.
Potem, kljub vsemu, Apemant, nezadovoljen kot po
navadi.*

VENTIDIJ

Preslavni Timon,
bogovi so se blagohotno spomnili
let mojega očeta in ga poklicali
k počitku. Šel je srečen, jaz pa sem ostal
bogat. Ker sem s hvaležnostjo zavezan
vaši dobroti, vračam te talente,
ki sem po njih zaslugi spet svoboden,

z zahvalo in obljubo trajne službe.

TIMON

Nikakor, poštenjak Ventidij.

Moje prijateljstvo narobe sodite;
dajal sem zmeraj prosto, saj nihče
ne more reči, da je dal, če tudi prejme.
Če od nas boljši res igrajo takšno igro,
ne bomo šli mi z njimi tekmovali;
greh je lahko krepost, samo da je bogat.

VENTIDIJ

Vzvišen duh!

TIMON

Gospodje: ceremonijo
so si ljudje ustvarili za loščenje
praznih pozdravov, bledih del, preračunljive
dobrote, ki je žalostna, če ni
opažena; v iskreni družbi je ni treba.
Sedite, prosim. Bolj ste dragoceni
za mojo srečo, kot je ona zame.

PRVI PLEMIČ

Gospod, to priznanje smo vam zmeraj dajali tudi mi.

APEMANT

Ho, ho! Priznanje za na vislice!

TIMON

O, Apemant, pozdravljen, dobrodošel.

APEMANT

Ni mi do tega, da bi bil.

Prišel sem, da me vržeš skozi vrata.

TIMON

Značaj imaš res tak, da ni podobno
človeku; sram te bodi, grobijan.
Baje, gospoda, *ira furor brevis est*,
ampak ta mož je zmeraj jezen.
Postrezite mu pri posebni mizi;
tako ali tako mu ni do družbe –
sicer pa tudi ni primeren zanj.

APEMANT

Ostal bom na neljubo tebi, Timon.
Prišel sem opominjat, opominjam te.

TIMON

Nič se te ne bojim; Atenec si, torej dobrodošel. Naj te moje meso utiša, ko že sam nimam te moči.

APEMANT

Preziram tvoje meso; zadušil bi se z njim, ker se ti ne prilizujem. Bogovi, koliko jih je Timona, pa jih ne vidi! Groza me je, koliko jih pomaka svojo jed v kri enega človeka; in blaznost vseh blaznosti, on jih še spodbuja! Prav čudi me ta zaupljivost med ljudmi.

Gostitelj goste naj brez nožev vabi: manj bo škode pri jedachi in bolj varno zanj. Dovolj je zgledov: sosed si deli kruh s sosedom pri mizi, pije z njim bratovščino, naslednji hip ga pa lahko zabode. Zgodilo se je že. Če bi bil jaz velikaš, bi se bal piti pri obedu,

da ne razgalim smrtnih not na svoji fruli; pri krokanju naj te oklep na govtu žuli.

TIMON

Gospoda, od srca; in naj zdravica kroži.

DRUGI PLEMIČ

Naj teče v našo smer, gospod.

APEMANT

Naj teče v našo smer? Vrl dečko; dobro skrbi za svojo plimo. Od teh zdravic bosta bolna ti in tvoja posest, Timon.

Tu je, prešibka za pregreho: voda, poštena, ki človeka ne privede v blato; in jed enako skromna; to mi prija; gabi se mi naduta požrtija.

Apemantova zahvalna molitev

Bogovi, ni mi za lastnino.

Jaz zase molim to edino:

obljuba globoka,

lajdra, ki joka,

pes dremajoč,

prijatelj pomoč,

svoboda biriča

naj me ne prepriča.

Amen. Zdaj k jedi.

Bogati greh, jaz pa korenje.

Vse dobro tvojemu dobremu srcu, Apemant.

TIMON

Poveljnik Alkibiad, vaše srce je zdaj na bojišču.

ALKIBIAD

Gospod, moje srce je vedno v vaši službi.

TIMON

Raje spravite sovražnike za zajtrk kot večerjo s prijatelji.

ALKIBIAD

Ni boljšega mesa od njih, moj gospod, samo da sveže krvavijo. Najboljšemu prijatelju bi privoščil tako pojedino.

APEMANT

Ko bi bili vsi tisti lizuni tvoji sovražniki, da bi jih pobil in me povabil nanje.

PRVI PLEMIČ

Le ta sreča naj nam bo naklonjena, gospod, da vam more naša ljubezen ustreči; če bomo mogli izraziti vsaj delček svoje predanosti, bo naša radost popolna.

TIMON

O, ne dvomim, prijatelji, sicer pa bogovi sami skrbijo, da bom dobil veliko pomoči od vas; kako bi bili sicer moji prijatelji? Zakaj ravno vi med tisoči nosite ta ljubeči naslov, če ne zato, ker ste mojemu srcu najbližji? V sebi vas hvalim bolj, kot vam skromnost brani, da bi se sami; naj vam zdaj to povem odkrito. »O bogovi,« mislim, »čemu potrebujemo prijatelje, če nikdar ne potrebujemo ničesar od njih? Bili bi najnepotrebnejša bitja na svetu, če bi nam nikoli ne koristili; podobni milim glasbilo, ki visijo v omari in imajo svoj zvok le zase.« Veste, pogosto sem si želel, da bi bil revnejši, samo zato, da bi vam mogel biti bližji. Rojeni smo za dobra dela; kaj boljšega in lepšega, kot da je bogastvo naših prijateljev tudi naše? Kakšna dragocena uteha, imeti jih toliko, ki kakor bratje dajejo drug drugemu na voljo svoje premoženje! O, radost je preč, še preden je čisto rojena: moje oči ne držijo vode. Da pozabim njihove hibe, vam nazdravim.

APEMANT

Ti jokaš, da lahko oni pijejo, Timon.

DRUGI PLEMIČ

Enako se je nam v očeh spočela radost
in se, kot dete, isti hip rodila.

APEMANT

Ho, ho,
na smeh mi gre ob misli, da je dete pankrt.

TRETJI PLEMIČ

Nadvse ste me ganili, zagotavljam vam,
gospod.

APEMANT

Prav res.

Za odrom se oglasi trobenta.

TIMON

Kaj je to trobljenje?

Vstopi Služabnik.

Da?

SLUŽABNIK

Če izvolite, gospod, prišle so neke dame, zelo želijo, da
jih sprejmete.

TIMON

Dame? Kaj hočejo?

SLUŽABNIK

Pred njimi gre znanilec, ki ima nalogo predstaviti njih
želje.

TIMON

Naj vstopijo.

Služabnik odide.

Vstopi Kupid.

KUPID

Pozdravljen, slavni Timon, in vsi, ki okušate njegovo
radodarnost! Petero boljših čutov te pripoznava za
svojega zaščitnika in radovoljno prihaja, da izkaže čast
tvojemu rodovitnemu naročju.

Petero čutov tvoja miza poteši;

naša povorka paša je le za oči.

TIMON

Vsi dobrodošli, prijazno jih sprejmite. Naj jim glasba
zaigra v pozdrav!

PRVI PLEMIČ

Poglejte, moj gospod, kako vas ljubijo.

*Vstopi povorka Dam, napravljenih v amazonke, z lutnjami
v rokah; igrajo in plešejo.*

APEMANT

Samo poglej si!

Kakšen val ničevosti se nam bliža.

Plešejo, plešejo. Norice. Svetna slava
je ista blaznost kot ta pomp in požrtija
nasproti malo olja in korenja.

Tepci, ki čas preganjamo tako, da
žlampamo polne vrče laskavih zdravic,
v zatonu pa jih na oboževanca

skozlamo kot strupeno mržnjo in zavist.

Kdo živ ni klevetan ali klevetnik?

Umre kdo, ne da bi za pot na drugo stran

dobil v dar pljunek od baje prijatelja?

Jaz bi se bal, da kdor sedaj pred mano pleše,
kmalu ne bo po meni. Videli smo že.

Sonce za hrib – zapah na dver; tako to gre.

Med obilnim klanjanjem Timonu Plemiči vstajajo od mize;

in da pokažejo svojo privrženost, si vsak izbere svojo

*Amazonko; vsi odplešejo, moški in ženske, figuro ali dve
na visoko melodijo oboe; potlej se ustavijo.*

TIMON

Lepe gospe, prispevale ste dosti čara

našim užitkom; praznovanje ni bilo

pol tako lepo in prijetno, preden ste

mu ve pridale vrednost in sijaj.

Vedrile ste me, kot si ne bi mogel

želeti bolje. Hvala vam.

PRVA DAMA

Gospod, cenite nas visoko.

APEMANT

Bolje visoko, res; saj če pogledaš niže,

je gnilo, se mi zdi.

TIMON

Gospe, čaka vas skromna pogostitev,

prosim, izvolite.

DAME

Zahvaljeni, gospod.
Kupid in Dame odidejo.

TIMON

Flavij!

FLAVIJ

Gospod?

TIMON

Prinesi skrinjico.

FLAVIJ

Takoj, gospod.

Vstran.

Se več draguljev?

Ko je te volje, ne trpi nasprotovanja,
sicer bi mu povedal svoje. Ko ne bo več
kaj dati, si bo pa želél ugovora!
Ko darežljivec bi imel oči odzad,
ta mož ne bi tako drvel v propad.

Odide.

PRVI PLEMIČ

Kje so naši možje?

SLUŽABNIK

Tukaj, gospod, pripravljeni.

DRUGI PLEMIČ

Konje!

Vstopi Flavij s skrinjico.

TIMON

Prijatelji, samo besedo še
spregovorim. – Gospod, vi ste me počastili
tako zelo, da moram jaz povzdigniti
ta dragi kamen. Spréjmite ga in nosite.

PRVI PLEMIČ

Velik dolžnik sem vam že zdaj –

VSI

Vsi smo.

Vstopi Služabnik.

SLUŽABNIK

Gospod, pravkar so prispeli neki plemiči iz senata, želijo
vas obiskati.

TIMON

Lepo, dobrodošli.
Služabnik odide.

FLAVIJ

Vaša milost, prosim, dovolite mi besedo; zadeva vas
osebno.

TIMON

Osebno? Drugič te bom poslušal, ne zdaj. Prosim te,
poskrbi, da bodo lepo sprejeti.

FLAVIJ vstran

Saj ne vem več, kako.

Vstopi Drugi služabnik.

DRUGI SLUŽABNIK

Če vaša milost izvoli, gospod Lucij vam iz same ljubezni
podarja štiri mlečnobeke konje s srebrno opravo.

TIMON

Hvaležen sem mu zanje. Naj bodo darovi sprejeti, kot
zaslužijo.

Služabnik odide.

Vstopi Tretji služabnik.

Kaj novega?

TRETJI SLUŽABNIK

Če izvolite, gospod, ugledni plemič gospod Lukul vas vabi
jutri na lov in vaši milosti pošilja dva para hrtov.

TIMON

Lovil bom z njim; sprejmite jih
z dostojnim povračilom.

Služabnik odide.

FLAVIJ vstran

Kam to pelje?

Ukaže poskrbeti, obdaruje

bogato, vse iz prazne skrinje;

Nič noče slišati za svoj možnjč, ne dá

si dopovedati, da je že zdaj njegovo

srce berač, ki mu ne more izpolniti

želja. Obljube daje onkraj premoženja,

vsaka beseda, ki jo reče, je na up,

za svojo darežljivost mora plačevati

obresti, zemlja je že vsa zapisana

v njih knjigah. Ko bi mi vsaj odpovedal,
preden me ven poženejo na silo.
Raje ne imej prijatelja, da ti pomaga,
kot takega, ki je škodljiv bolj od sovraga.
Srce mi krvavi za mojega gospoda.

Odide.

TIMON

Krivični ste do sebe,
svoje zasluge nizko cenite.

Tukaj, gospod, droben dokaz prijateljstva.

DRUGI PLEMIČ

Sprejemem ga z več kot le zahvalo.

TRETJI PLEMIČ

Gospod je radodarnost sama!

TIMON

Zdaj sem se spomnil, gospod, da ste ondan lepo govorili
o rusem žrebcu, ki sem ga jezdil. Vaš je, ker vam je bil
všeč.

PRVI PLEMIČ

Gospod, prosim vas, da mi odpustite.

TIMON

Jaz ne poznam nikogar, ki bi hvalil,
česar si v srcu ne želi. Prijateljsko
naklonjenost izmerim z lastno, to povem
odkrito; obiskal vas bom.

PLEMIČI

Nihče bolj dobrodošel!

TIMON

Vaši obiski, skupni in posamični,
so mi tako pri srcu, da je vse, kar dam,
malo, četudi bi prijateljem delil
kraljestva. – Alikibiad, ti pa si vojak;
takšni so redkokdaj bogati. Kar dobiš,
je kakor miloščina, saj prihaja
od mrtvih; tvoja zemlja je edinole
bojišče, z vojsko preorano.

ALKIBIAD

In pognojeno, moj gospod.

PRVI PLEMIČ

Krepost nam je zaveza –

TIMON

Moja, do vas.

DRUGI PLEMIČ

Hvaležni nepopisno –

TIMON

Jaz vam, jaz vam. Luči, dajte luči!

PRVI PLEMIČ

Sreča, bogastvo, čast naj bodo z vami,
gospod Timon.

TIMON

Prijateljem na voljo vselej.

Plemiči in drugi odidejo, Timon in Apemant ostaneta.

APEMANT

Kakšen kraval, kakšno obilje
poklonov in iztegovanja zadnjic!
Dvomim, da je njih klek toliko vreden,
kakor dobijo zanj. Tako pošteni tepci
pokladajo imetje petoliznikom.
To je prijateljstvo? Prijateljstva porog!
Ni prav, da so lažniva srca zdravih nog.

TIMON

Ko bi bil malo manj čemeran, Apemant,
bi marsikaj dobil od mene.

APEMANT

Nič nočem; saj če podkupiš tudi mene, ne bo več
nikogar, da te ozmerja, in potem boš še bolj hitel grešiti.
Tako dolgo že daješ, Timon, da boš kmalu še samega
sebe vknjižil, se bojim. Kaj je treba teh praznovanj, tega
ničevega razkošja?

TIMON

Ne bom te poslušal, če misliš lajati na mojo družbo.
Zbogom, vrni se z boljšo muziko.

Odide.

APEMANT

Prav.

Zdaj nočeš slišati, potem ne boš več mogel.

Da so odprta le dobrikanju, razum

pa ne prodre v človekova ušesa!
Izbral si sam; moj molk, zaklenjena nebesa.
Odide.

II. 1

Vstopi Senator.

SENATOR

Zdaj še pet tisoč. Varonu in Izidoru
devet, kar s prejšnjim dolgom meni znese
že petindvajset. Razsipava pa še vedno
kot blazen. Nemogoče, da bi vzdržal.
Če si želim zlata, ukradem psa beraču
in ga poklonim Timonu, in že mi pes
kuje zlatnike. Če bi rad dobil deset konj
za eno kljuse, ga dam Timonu –
samo dam, nič ni treba reči – in takoj
mi zaredi odlično vprego. Poleg dveri
nima vratarja, temveč enega,
ki se ves čas smehlja in vabi noter vse
mimoidoče. Ne, ne more iti. Vsakdo
razumen vidi, da se bliža brodolom.
Hej, Kafis! Slišiš! Kafis!

Vstopi Kafis.

KAFIS

Tu sem, gospod. Izvolite?

SENATOR

Takoj boš šel h gospodu Timonu.
Terjaj, naj vrne, kar je moje; in vztrajno,
ne pusti se odpraviti s pretvezami,
prijaznimi pozdravi in vijuganjem
klobuka v desni roki. Reci mu, da sredstva
rabim takoj; vsi roki so prekršeni
že zdavnaj – ker sem se zanašal nanje,
je šel po zlu še moj ugled pri upnikih.
Imam ga rad, častim ga, a ne bom
si zlomil hrbta, da pozdravim njemu prst.
Potrebe so neodločljive, ne sprejemam
izgovorov, temveč le svež denar.
Nadeni si obraz terjalca, bodi

nadležen, kar se da; saj se bojim, da bo
gospod, čeprav se zdaj blešči kot feniks,
ostal golič, ko se njegovo perje vrne
k pravim lastnikom. Pojdi.

KAFIS

Takoj, gospod.

SENATOR

Vzemi zadolžnice s seboj; in dobro glej
datume.

KAFIS

Bom, gospod.

SENATOR

Pojdi.

Odideda.

II. 2

Vstopi Flavij s šopom računov v roki.

FLAVIJ

Brez pameti, brez mej. Deveta skrb
so mu izdatki, ne zanima ga, kako
jih vzdrževati, divjega razsipništva
pa tudi ne ustavi. Ni mu mar, da grejo
stvari od hiše, ne skrbi ga, kaj bo potlej.
Nikdar še ni bila prijaznost z drugimi
tako nespametna. Kaj naj storim?
Šele takrat bo slišal, ko ga bo zadelo.
Zdaj moram k njemu, vsak čas pride z lova.
Gorje, gorje.

*Vstopijo Kafis, Izidorov služabnik in Prvi Varonov
služabnik.*

KAFIS

Varo, pozdravljen. Si prišel zastran denarja?

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Ni tudi tvoj popravek ta?

KAFIS

Je; tvoj tudi, Izidor?

IZIDOROV SLUŽABNIK

Tudi.

KAFIS

Ko bi vsaj res opravili.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Dvomim.

KAFIS

Gospod prihaja.

Vstopita Timon in Alkibiad s spremstvom.

TIMON

Samo pokósimo in gremo spet na lov, moj Alkibiad. – Mene? Kaj želite?

KAFIS

Gospod, zapadel je nek dolg; tu, vidite –

TIMON

Dolg, praviš? Od kod pa si?

KAFIS

Atenec, domačin, gospod.

TIMON

Pri mojem oskrbniku se oglasi.

KAFIS

Bil sem pri njem, gospod, vendar me je odslovil, češ da naj pridem kak drug dan ta mesec.

Mojemu gospodarju se je ponudila priložnost in zato ponižno prosi, da mu kot plemenit in častivreden mož, kakršnega poznamo vsi, daste nazaj, kar mu pripada.

TIMON

Prijatelj, prosim te, da prideš jutri zjutraj.

KAFIS

Ne, gospod –

TIMON

Pomiri se, prijatelj.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Od Varona prihajam, moj gospod.

IZIDOROV SLUŽABNIK

Od Izidora. Vljudno prosi za plačilo.

KAFIS

Moj gospodar neodložljivo potrebuje –

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Zastavek je zapadel že pred mesecem in pol.

IZIDOROV SLUŽABNIK

Vaš oskrbnik se me ogiblje, moj gospod; poslan sem bil izrecno k vaši milosti.

TIMON

Dajte mi vendar, da zajamem zrak. –

Prosim vas, hip počakajte. Takoj bom spet pri vas.

Alkibiad in Timonovi spremljevalci odidejo.

Flaviju, ki stopi naprej.

Prosim te, kaj je vendar to, da nosijo predme nekakšne nezaslišane zahteve in blatijo mojo čast z zapadlimi obveznicami in dolgovi, ki jim je zdavnaj potekel rok!

FLAVIJ Služabnikom

Gospodje, prosim vas,

čas ni primeren za te posle; potrpite z nadlegovanjem, dokler ne pokosimo, jaz pa tačas gospodu razložim, kako da niste še poplačani.

TIMON

Tako, prijatelji. –

Ti pa poskrbi, da jim bo lepo postreženo.

Odide.

FLAVIJ

Prosim, stopite z mano.

Odide.

Vstopita Apemant in Norec.

KAFIS

Počakajte, prihaja norec z Apemantom.

Privoščimo si kaj zabave z njima.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Zmerjal nas bo, hudič ga nesi.

IZIDOROV SLUŽABNIK

Naj ga pobere kuga, psa!

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Norec, kako si kaj?

APEMANT

Se pogovarjaš s svojo senco?

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Nisem govoril s tabo.

APEMANT

Ne, s sabo.

Norcu.

Pridi, greva.

IZIDOROV SLUŽABNIK *Prvemu Varonovemu služabniku*

Norec ti že čepi na grbi.

APEMANT

Ne, sam stojiš: se pravi, nisi še na njem.

KAFIS

Kje je zdaj norec?

APEMANT

Pravkar je nekaj vprašal. Ubogi lakaji barab in oderuhov, zvodniki med zlatom in hotnjo.

VSI SLUŽABNIKI

Kaj smo mi, Apemant?

APEMANT

Oslji.

VSI SLUŽABNIKI

Zakaj?

APEMANT

Ker me sprašujete, kaj ste, in ne veste sami. Govori ti z njimi, norec.

NOREC

Kako vam gre, gospoda?

VSI SLUŽABNIKI

Prav lepa hvala, dobri norec. Kako pa tvoja gospa?

NOREC

Ravno je pristavila vodo, da bo parila piščance, kakršni ste vi. Škoda, da vas ne moremo videti v Korintu.

APEMANT

Dobro; lepa hvala.

Vstopi Paž.

NOREC

Glejte, paž moje gospe prihaja.

PAŽ *Norcu*

Kako kaj, kapitan? Kaj počneš v tej modri družbi? Kako pa ti, Apemant?

APEMANT

Škoda, da nimam šibe v ustih, njen odgovor bi ti najbolj koristil.

PAŽ

Prosim te, Apemant, preberi mi naslove teh pisem. Ne vem, katero je katero.

APEMANT

Ne znaš brati?

PAŽ

Ne.

APEMANT

Ko te obesijo, ne bo umrlo veliko učenosti. To je za gospoda Timona, to za Alkibiada. Pojdi, rodil si se pankrt, umrl boš pa zvodnik.

PAŽ

Ti si se skotil pes in boš crknil pasjo smrt od lakote. Ne odgovarjaj; grem.

Odide.

APEMANT

Le teci, beži stran od božje milosti. Norec, s tabo grem h gospodu Timonu.

NOREC

Bom ostal tam?

APEMANT

Če bo doma, bosta dva. – Vi trije služite oderuhom?

VSI SLUŽABNIKI

Služimo, ko bi oni nam.

APEMANT

Tudi meni bi bilo všeč: tako dobro bi vam postregli, kot je kdaj rabelj tatu.

NOREC

Služabniki oderuhov ste?

VSI SLUŽABNIKI

Da, norec.

NOREC

Po mojem ima vsak oderuh norca za služabnika. Moja

gospa, denimo, ki sem jaz njen norec. Ko si ljudje sposojajo od vaših gospodarjev, pridejo žalostni, odidejo pa veseli, v hišo moje gospe pa pridejo veseli in odidejo žalostni. Razlog?

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Enega ti lahko postrežem.

APEMANT

Pa daj, da te lahko prištejemo k vlačugarjem in lopovom, sicer pa, tudi če nočeš, ne boš nič drugače cenjen.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Kaj je vlačugar, norec?

NOREC

Norec v dobri obleki, nekaj podobnega kot ti. Prikazen je, včasih v podobi gospoda, včasih filozofa, ki ima dva kamenčka namesto onega modrostnega. Zelo pogosto je vitez; nasploh hodi okrog v vseh človeških oblikah od štirikrat dvajset pa do! do trinajst.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Ti nisi čisto nor.

NOREC

Ne ti čisto pameten. Kar imam jaz norosti, manjka tebi pameti.

APEMANT

Ta odgovor bi se prilegal Apemantu.

VSI SLUŽABNIKI

Umaknite se, umaknite se, prihaja gospod Timon.

Vstopita Timon in Flavij.

APEMANT

Pridi z mano, norec, greva.

NOREC

Ne sledim zmeraj ljubic, starejšemu bratu, ženski: včasih tudi filozofu.

Apemant in Norec odideta.

FLAVIJ

Vi ne hodite daleč, prècej pridem k vam.

Služabniki odidejo.

TIMON

Čudi me, da mi nisi že poprej

izčrpneje pojasnil položaja;

potem bi prilagodil trošenje sredstvom, ki so na voljo.

FLAVIJ

Niste me poslušali;

pogosto sem vas opominjal.

TIMON

Kaj pa še!

Morda ob kakšni bežni priliki, ko sem bil zaposlen s čim drugim, pa sem te zavrnil; in v mojem nerazpoloženju si dobil opravičilo zase.

FLAVIJ

Dobri moj gospod, velikokrat sem vam prinesel obračune, a vi ste jih odrinili, češ da zaupate moji poštenosti. Ko ste veleli dati za malovreden dar veliko povračilo, sem majal z glavo, jokal, celo prosil, četudi kot služabnik ne bi smel, da ne odpirajte dlani tako široko. Prenašal sem nemalo očitkov, ko sem svaril, da vam posest kopni, dolgovi pa naraščajo. Gospod – prepozno izveste, toda jutri bo še bolj prepozno: vse vaše premoženje komajda odtehta pol tega, kar dolgujete.

TIMON

Prodaj zemljo.

FLAVIJ

Vsa je

pod hipoteko, nekaj že zasežene; ostanek je dovolj samo za tisto, kar bo vsak čas zapadlo. In potem? Kako naj se obranimo pred upniki, kako kasneje spravimo račune v red?

TIMON

Posest je segala do Lakedajmona.

FLAVIJ

O moj gospod, svet je samo beseda.

Čeprav bi bil ves vaš – odide v enem dihu
in ga ni več.

TIMON

Prav govoriš.

FLAVIJ

Če sumite, da sem kot oskrbnik lagal,
me preizkusite; pokličite najstrožje
revizorje. Bogovi so mi pričē,
ko so ječale naše shrambe od požrešnih
gostačev, ko je tožil vsak obok kleti
nad vinom, ki so ga polivali pijanci,
ko sta iz razsvetljenih sob odmevala
vreščavo petje in topot plešočih nog,
sem se umaknil in kot razmajāna veha
pustil, da mi je teklo iz oči.

TIMON

Nikar več, prosim te.

FLAVIJ

»Ta darežljivost našega gospoda!«
sem rekel. »Koliko potratnih zalogajev
so tu pogoltali kmetavzarji in sužnji?
Kdo njih ni Timonov? Glava, srce, meč, sila,
zlato, vse, kaj ni Timonovo? Veliki Timon!
Kraljevski plemeniti častitljivi Timon!«
A ko poide to, kar je kupilo hvalo,
poide sapa hvali. Praznovanju
sledi praznina; kratka zimska ploha
in muhe se poskrijejo.

TIMON

Ne pridigaj mi več.

Dal sem iz čistega srca; nespametno
je res bilo, ni pa bilo neplemenito.
Jokaš? Čemu? Si v nejevernem malodušju
pozabil, da imam prijatelje? Pomiri se.
Če odmašim posode, kjer je shranjena
moja ljubezen, in vsebino src izkušam
s prošnjo za pōsodo, boš videl – le beseda
in njihova posest mi bo na voljo,
tako kot ti poslušāš moj ukaz.

FLAVIJ

Naj vam blagoslovi resnica misel!

TIMON

Prav je celo, da svojo stisko počastim
kot blagor: preizkus prijateljev mi bo.
Videl boš, da se motiš: prej ko slej sem
bogat – moje bogastvo so prijatelji.
Vstopite! Flaminij, Servilij!
Vstopijo Flaminij, Servilij in Tretji služabnik.

VSI SLUŽABNIKI

Gospod.

TIMON

Razpošljem vas, *Serviliju* tebe h gospodu Luciju,
Flaminiju tebe h gospodu Lukulu – z njim sem bil
danes skupaj na lovu – *Tretjemu služabniku* in tebe k
Semproniju. Sporočite jim moje najprisrčnejše pozdrave;
ponosen sem, recite, da mi je potreba ponudila priložnost
okoristiti se z njihovo pomočjo v denarju. Prosite jih za
petdeset talentov.

FLAMINIJ

Kakor ukāžete, gospod.

Služabniki odidejo.

FLAVIJ *vstran*

Lucij in Lukul? Hm!

TIMON

Ti pa k senatorjem; glede na moje
zasluge za državo mi ne morejo odreči.
Nemudoma naj pošljejo tisoč talentov.

FLAVIJ

Drznil sem si že sam stopiti k njim –
sodil sem, da je to najlažja pot –
in uporabil vaš pečatnik in ime;
a so le odkimavali, vrnil sem se
enako reven kot poprej.

TIMON

Je to mogoče?

FLAVIJ

Kot eden odgovarjajo, da so ta čas
sami na tesnem, manjka sredstev, da bi radi,

vendar ne gre, da jim je žal, vi ste častit mož,
toda želeti bi bilo – sami ne vejo –
nekaj je šlo narobe – plemenita nprav
lahko zaide – škoda, upajo, da bo
vse prav; in so me, kakor češ misleč na druge,
resne stvari, z grajo v očeh, lesenim
kimanjem in namigujočimi polstavki
zamrznili v molk.

TIMON

Bogovi jim poplačajte!

Nič naj te ne skrbi. Tem sivolascem
je nehvaležnost prirojena. Kri imajo
mrzlo in strjeno, le redkokdaj zakroži.

Če žar ugaša, se najprej hladi srce;
saj ko narava jame rasti proti zemlji,
od te poti je zmeraj težja in bolj mrka.

Ne bodi žalosten. Pošten si, zvest –
odkrito govorim – nič nisi kriv. Pojdi
k Ventidiju: nedavno je pokopal
očeta in podedoval imetje.

Ko je bil reven, v ječi, brez prijateljev,
sem ga jaz rešil s petimi talenti.

Prenesi mu pozdrav od mene; reci, naj
razume, da ima prijatelj neko važno
potrebo in želi, da se ga spomni
s tistimi petimi talenti. Ko dobiš,
izroči njim, ki jim najprej dolgujemo.

Da moja sreča med prijatelji umre,
tega nikdar ne reci – še pomisli ne!
Odide.

FLAVIJ

Ko bi le mogel ne pomisliti; ko bi
lahko obenem z njim resnico skril,
da kakor on ni vsakdo darežljiv.

Odide.

III. 1

*Vstopi Flaminij; čaka, da bi Lukulu predal sporočilo
svojega gospodarja. Vstopi Lukulov služabnik.*

SLUŽABNIK

Povedal sem gospodu, da si tu; prihaja.

FLAMINIJ

Hvala.

Vstopi Lukul.

SLUŽABNIK

Tu je gospod.

LUKUL vstran

Timonov služabnik? Gotovo bo kakšno darilo. Ravno
prav, sinoči sem sanjal o srebrni skledi in vrču. – Flaminij,
dobri, spoštovani Flaminij, dobrodošel. *Služabniku* Prinesi
mi vina.

Služabnik odide.

In kako je kaj častiti velespoštovani širokosrčni atenski
plemič, tvoj nadvse radodarni gospod in gospodar?

FLAMINIJ

Zdrav je, gospod.

LUKUL

Resnično sem vesel, da je zdrav. In kaj imaš pod
plaščem, ljubi Flaminij?

FLAMINIJ

Pri moji veri, samo prazno škatlo; v imenu svojega
gospoda sem prišel prosit vašo milost, da jo napolni, kajti
nujno in nepričakovano potrebuje petdeset talentov, pa
me je poslal k vaši vzvišenosti vprašat, če bi mu jih lahko
zagotovili, nič ne dvomeč o vaši takojšnji pomoči.

LUKUL

Lalalala! Nič ne dvomeč, pravi? Ajaj! Ugleden plemič je,
velik gospod, ko le ne bi gostil tako razkošno. Velikokrat
in pogosto sem obedeloval z njim in mu to povedal, in
še na večerjo sem prišel z namenom spodbuditi ga, da
bi manj trošil, a se ni poprijel nikakega nasveta, sprejel
nobenega opozorila. Vsakdo ima svoje napake, poštenje
je njegova. Povedal sem mu, a se ni dal omajati.

Vstopi Služabnik z vinom.

SLUŽABNIK

Vaša milost, tukaj je vino.

LUKUL

Flaminij, imel sem priložnost ugotoviti, da si moder

človek. Na tvoje zdravje!

FLAMINIJ

Vaša milost je zelo prijazna.

LUKUL

Zapazil sem, da si marljiv in ustrežljiv duh – saj sem lahko odkrit s teboj – ki dobro ve, kaj je po pameti; in da si pravi za priložnost, če je priložnost prava zate. To je tvoja zelo dobra lastnost. *Služabniku*. Lahko greš.

Služabnik odide.

Stopi bliže, poštenej moj Flaminij. Tvoj gospod je radodaren človek; a ti si moder in četudi prihajaš k meni, dobro veš, da ni čas za posojanje denarja, še zlasti ne na samo prijateljstvo brez jamstev. Tukaj imaš tri solidarje. Bodi dober dečko, poglej stran in reci, da me nisi našel. Zbogom.

FLAMINIJ

Je mar mogoče, da se je tako spremenil svet, mi pa živi zdaj kot prej? Leti, nizkotnost prekleta, k tistemu, ki te časti!

Vrže denar nazaj.

LUKUL

Ha! Vidim, da si bedak, vreden gospoda, ki mu služiš.

Odide.

FLAMINIJ

Naj zvečajo ti novci raztaljeni število tistih, ki te bodo pekli v pëklu. Izrod prijatelja si, ne prijatelj! Je mar srce prijateljstva tako slabo in mlečno, da se v dveh nočeh sesiri? S svojim gospodom sam trpim, bogovi! Podlež, še zdaj ima njegova jed v trebuhu; zatakne naj se mu, počez postavi v črevih, obrne v strup, kot se je on! Naj ga boleznj izdelajo na smrt; in tisti del njegovega telesa, ki ga je plačal moj gospodar, naj mu ne lajša muk, temveč agonijo še podaljša!
Odide.

III. 2

Vstopi Lucij s tremi Tujci.

LUCIJ

Kdo, gospod Timon? Moj dober prijatelj je in častivreden plemič.

PRVI TUJEC

Takega tudi mi poznamo, čeprav smo mu samo tujci. A lahko vam povem, gospod, kar slišim iz govoric: srečni dnevi gospoda Timona so minili in premoženje mu usiha.

LUCIJ

Ne, ne, kje pa, ne verjemite tega. Nemogoče, da je brez denarja.

DRUGI TUJEC

A vi meni verjemite, gospod, da je bil nedavno tega eden njegovih mož pri gospodu Lukulu; hotel si je sposoditi toliko in toliko talentov – nujno je prosil zanje, povedal, da ga žene huda stiska; pa je bil vendar zavrnen.

LUCIJ

Tako?

DRUGI TUJEC

Če vam rečem, gospod; zavrnen.

LUCIJ

Kako čudno! Pri bogovih, sram me je. Zavrnen ta plemeniti mož? Nič kaj častno ni to. Kar zadeva mene, moram priznati, da sem bil od njega deležen majhnih pozornosti – nekaj denarja, pribora, draguljev in podobnih drobnarij, nič v primerjavi s tem, kar je dobil Lukul; a vendar, da je gospod Timon ravnal modreje in namesto njega prosil mene, mu ne bi v nuji nikdar odrekel toliko in toliko talentov.

Vstopi Servilij.

SERVILIJ

Srečo imam, tu je gospod, ki ga iščem. Namučil sem se, da sem ga našel. – Velecenjeni gospod!

LUCIJ

Servilij? Vesel sem, da te vidim. Sporoči moj pozdrav svojemu vrlemu in častivrednemu gospodu, mojemu najodličnejšemu prijatelju.

SERVILIJ

Če vaša milost izvoli, moj gospod pošilja –

LUCIJ

Ha! Kaj pošilja? Tako sem drag gospodu, da venomer kaj pošilja. Kako naj se mu zahvalim? In kaj je tokrat poslal?

SERVILIJ

Tokrat, gospod, samo sporočilo, v kakšnem položaju se je znašel, in prošnjo, da mu vaša milost nujno ustreže s toliko in toliko talenti. *Izroči Luciju list.*

LUCIJ

Gotovo se gospod le šali. Nemogoče, da nima petdeset – petsto talentov.

SERVILIJ

Saj ta hip potrebuje nekaj manj, gospod.

Če ta obveznost ne bi bila stvar časti, jaz ne bi pol tako zavzeto prosil.

LUCIJ

Ti resno govoriš?

SERVILIJ

Na mojo dušo.

LUCIJ

Kakšna hudobna beštija sem, da sem nepreskrbljen, ko se mi ponuja priložnost pokazati se častnega moža! Kako nesrečno se je zgodilo, da sem ravno včeraj vložil sredstva v nek nepomemben posel in si tako zapravil veliko čast! Servilij, bogovi so mi priče, ta hip ne morem – resnično, kakšen osel sem bil – še celo sam sem nameraval prositi gospoda Timona pomoči, ti gospodje so priče. O, da sem vedel, za vse bogastvo Aten ne bi bil storil tega! Najizdatneje me priporoči njegovi blagosrčni milosti; upam, da njegova vzvišenost ne bo mislila slabo o meni, ker ni v moji moči, da mu izpolnim željo. Tako mu sporoči: za eno svojih največjih muk štejem, da ne morem ustreči takemu častivrednemu možu. Dobri Servilij, saj boš tako prijazen, da mu poveš natanko z mojimi besedami?

SERVILIJ

Bom, gospod.

LUCIJ

Uslugo ti povrnem, Servilij.

Servilij odide.

Tujcem.

Timonu gre navzdol, imate prav: in če gre z njim ta glas, se bo težko pobral.

Odide.

PRVI TUJEC

Ste videli, Hostilij?

DRUGI TUJEC

Sem, še predobro.

PRVI TUJEC

Takšen je svet; in takšna je lizunska duša.

Kdo more reči: ta je moj prijatelj –

četudi jé iz iste skledе kakor on?

Kar vem, je bil temu gospodu Timon kot oče, vračal dolg njegovim upnikom

iz svojega, pomagal pri upravljanju

posesti; Timonov denar je plačeval

celo njegovo služinčad. Tudi požirka

ne naredi, da se mu ustnic ne dotakne

Timonova srebrna kupa; in vendar –

kakšna pošast je človek, ko iz njega

pogleda nehvaležnost! Pri bogastvu,

ki ga ima, je to, kar prosi Timon,

drobiž; a mu še tega ne privošči.

TRETJI TUJEC

Nravnost se zgraža.

PRVI TUJEC

Jaz lahko trdim, da nisem

nikdar zajedal Timona; tudi me ni

zaznamovala za prijatelja njegova

dobrota; a izjavljam – če bi rabil on

pomoč od mene, bi ravnal, kakor da je

moja lastnina dar od njega in mu vrnil

vsaj pol, tako zelo mi je pri srcu

zavoljo plemenitega duha, kreposti

in častivrednosti. A kaže, da je prav,

če človek se nauči usmiljenja otresti;

sebičnež več velja, kot kdor ravna po vesti.
Odidejo.

III. 3

Vstopita Tretji Timonov služabnik in Sempronij, še eden od Timonovih prijateljev.

SEMPRONIJ

Prav mene mora s tem nadlegovati? Hm!
Kaj ne poskusi z Lukulom in Lucijem;
Ventidij, ki ga je nekoč odkupil
iz ječe – tudi ta je zdaj bogat. Vsi oni
so njemu dolžni svoje premoženje.

TRETJI SLUŽABNIK

Gospod, vse tri smo preizkusili,
a so se izkazali malovredna
kovina – vsi so mu odrekli.

SEMPRONIJ

A tako?
Ventidij in Lukul sta odrekla, zdaj
pa kliče mene? Trije, hm! To kaže
malo prijateljstva in pameti pri njem.
Zadnje zavetje naj mu bom? Prijatelji
ga zapustijo, kot zdravniki, kadar jim
gre dobro; jaz pa naj ga sam ozdravim?
Hudo me je užalil in razjezil;
saj vendar ve, kdo sem in kaj!
Moral bi bil najprej prositi mene;
kar vem, sem bil obdarovan jaz prvi –
in zadnji naj povrnem? Da o meni sodi
tako slabo? Ne, ne. Na ta način bi se
osmešil, šteli bi me za bedaka.
Da je zaprosil najprej mene, pa čeprav
za trikrat več, bi prav rad storil dobro delo
zanj, iz prijateljstva. Tako pa je odgovor,
ne kot pri onih izmikáv, temveč dosleden:
kdor maže mojo čast, ta pomoči ni vreden.
Odide.

TRETJI SLUŽABNIK

Odlično. Pravšnji podlež je vaša milost. Slabo je poskrbel

zase hudič, ko je naredil človeka sebičnega – nazadnje,
se mi zdi, bo ob človeški pokvarjenosti sam pravo jagnje.
Kako zavzeto si ta gospod prizadeva, da bi bil videti capin,
kako posnema krepostno vedenje, da bi mogel biti še bolj
hudoben! Njegova sebična ljubezen je takšna kot pri onih,
ki bi v žaru zanosa zažgali cela kraljestva.
Gospodu je bil to najboljši up; in vsi
razen bogov so preč; mrtvi prijatelji;
dveri, ki v darežljivih letih niso
poznale ključa, bodo zdaj rabile,
da se gospod za njimi skrije. To ima
nazadnje, kdor ni znal imetja varovati:
srce odprto za zaklenjenimi vrati.
Odide.

III. 4

*Vstopita dva Varonova služabnika; srečata Tita in
Hortenzija; potlej Lucij – sami služabniki Timonovih
upnikov. Čakajo, da pride Timon.*

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Pozdravljeni; dobro jutro, Tit in Hortenzij.

TIT

Enako tebi, Varo.

HORTENZIJ

Tako, Lucij, vsi se tu srečamo.

LUCIJ

Da, in dozdeva se mi, da nas je pripeljal
isti namen; moj je denar.

TIT

In njun in najin.

Vstopi Filot.

LUCIJ

In Filotov tudi.

FILOT

Dober dan najprej.

LUCIJ

Brat, dobrodošel.

Koliko misliš, da je ura?

FILOT

Proti deveti pleza.

LUCIJ

Že?

FILOT

Gospod še ni prišel?

LUCIJ

Ne še.

FILOT

Čudno; navado ima ob sedmih vstati.

LUCIJ

Njegovi dnevi so postali krajši.

Pomisli, da je pot razsipništva podobna sončevi – le ponovljiva ni kot óna. V Timonovi mošnji je, bojim se, najgloblja zima; sezi vanjo, kolikor globoko hočeš, našel boš le malo.

FILOT

Enako se bojim kot ti.

TIT

Naučil vas bom razumeti čudno dejstvo.

Ti si prišel terjat denar?

HORTENZIJ

Drži.

TIT

In vendar tvoj gospod nosi dragulje, ki mu jih je podaril Timon; in ker mu jih je, ga terjam jaz.

HORTENZIJ

Srce se mi upira.

LUCIJ

Po čudni logiki tvoj gospodar nosi dragulj in terja še plačilo zanj; na drugi strani pa je Timon več dolžan, kot je dobil na posodo.

HORTENZIJ

Bogovi vejo, zoprni posel. Marsikaj je moj gospod dobil iz Timonove imovine; ta nehvaležnost zdaj je hujša od tatvine.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Res. Moja terjatev je tri tisoč kron. In tvoja?

LUCIJ

Pet tisoč.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Velik dolg, po vsoti bi se zdelo, da je bil tvoj gospod bolj zaupljiv od mojega.

Vstopi Flaminij.

TIT

Eden od mož gospoda Timona.

LUCIJ

Flaminij! Samo besedo. Bo gospod kmalu prišel? Je že pripravljen?

FLAMINIJ

Po pravici, ni.

TIT

Čakamo ga. Prosim, sporoči mu.

FLAMINIJ

Ni treba, da mu pravim; ve, kako marljivi ste.

Odide.

Vstopi Flavij, zaviti v ogrinjalo.

LUCIJ

Ni tisto oskrbnik gospoda Timona?

Izmuznil bi se rad. Pokliči ga!

TIT

Hej, slišite!

DRUGI VARONOV SLUŽABNIK

Če smem!

FLAVIJ

Izvolite, prijatelji; želite?

TIT

Mi čakamo denar.

FLAVIJ

Denar, da. Če bi ta prihajal vztrajno, kot vi sem čakati, bi se ga ne manjkalo.

Kje ste bili z računi, ko so vaši hinavski gospodarji jedli z naše mize? Smehljali so se in dobrikali dolgovom

in goptali obresti v nenasitna žrela!
Le sebi v škodo me razburjate; pustite,
da grem. Moj gospodar in jaz sva potegnili
črto pod vse. Boste že morali verjeti:
ni več kaj dati in ni več kaj vzeti.

LUCIJ

Že; ampak čemu tak odgovor služi?

FLAVIJ

Ne služi vam, seveda, ker ni podel
kot vi, ki služite barabam!

Odide.

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Kaj to momlja njegova brcnjena visokost?

DRUGI VARONOV SLUŽABNIK

Vseeno, kaj; reven je in to je zadostno maščevanje. Kdo
lahko govori bolj odkrito kot ta, ki nima strehe nad glavo?

Taki lahko po mili volji zmerjajo velike stavbe.

Vstopi Servilij.

TIT

O, tu je Servilij. Zdaj bomo dobili kak odgovor.

SERVILIJ

Če vas lahko prosim, da se vrnete ob kakšni drugi uri;
zelo bi mi pomagalo; kajti, na mojo dušo, gospod se
čudno nagiba k nejevolji. Njegov priljudni temperament ga
je zapustil, zdravje se mu je poslabšalo in sploh ne pride
iz svoje sobe.

LUCIJ

Dosti se jih zapira v sobe, pa čeprav
niso nič bolni; a če ga res daje zdravje,
bi moral toliko bolj skrbno poravnati
dolgove, da bi si odprl pot k bogovom.

SERVILIJ

Dobri bogovi!

TIT

Teh odgovorov ne moremo sprejeti.

FLAMINIJ *zadaj*

Servilij, na pomoč! Gospod, gospod!

Vstopi Timon, besen.

TIMON

Kaj, vrata se zapirajo pred mano?
Zmeraj sem bil odprtih rok, pa da mi bo
zdaj lastna hiša ječa in sovražnica?
Kraj radosti in praznovanj mi kaže
srce iz kamna, kot človeštvo?

LUCIJ

Govori, Tit.

TIT

Gospod, tukaj je moj račun.

LUCIJ

In tu je moj.

HORTENZIJ

In moj, gospod.

OBA VARONOVA SLUŽABNIKA

In najin.

FILOT

Vsi naši računi.

TIMON

Razsekajte me in vzemite vsak en kos!

LUCIJ

Žal mi je, gospod.

TIMON

Razkosajte moje srce na deleže.

TIT

Moj je petdeset talentov.

TIMON

In kri prištejte zraven.

LUCIJ

Pet tisoč kron, gospod.

TIMON

Pet tisoč kapelj to poplača. Kaj pa tvoj? In tvoj?

PRVI VARONOV SLUŽABNIK

Gospod –

DRUGI VARONOV SLUŽABNIK

Gospod –

TIMON

Raztrgajte me, vzemite me, in naj vas bogovi udarijo.

Odide.

HORTENZIJ

Mislím, da lahko naši gospodarji pomahajo v slovo svojemu denarju. Ti dolgovi so pač res brezupni, saj jih dolguje norec.

Odidejo.

III. 5

Vstopita Timon in Flavij.

TIMON

Še sapo so mi vzeli, sužnji. Upniki?

Hudiči!

FLAVIJ

Moj gospod –

TIMON

Kaj pa, če bi tako?

FLAVIJ

Gospod –

TIMON

Tako bom storil.

Kliče.

Oskrbnik!

FLAVIJ

Gospod?

TIMON

Si tu? Moje prijatelje – Sempronija, Lucija, Lukula, vse, kar jih je – boš spet povabil. Da, še enkrat bom gostil barabe.

FLAVIJ

Gospod, to so besede razrvane duše.

Nič ni ostalo, še spodobnega kosila ne moremo pripraviti.

TIMON

Ni tvoja skrb.

Ti samo spusti v hišo zajedalsko čredo; kuhar in jaz pa jim postreževa z obedom.

Odideta.

III. 6

Pri enih vratih vstopijo trije Senatorji, Alkibiad s

spremstvom jih sreča.

PRVI SENATOR

Gospod, enako menim tudi jaz.

Gre za krvav zločin; umreti mora.

Nič ne spodbuja greha kot usmiljenje.

DRUGI SENATOR

Drži popolnoma; pravica naj ju zmelje.

ALKIBIAD

Senatu čast in zdravje in sočutje!

PRVI SENATOR

Torej, poveljnik?

ALKIBIAD

Vse moje spoštovanje vam, ki ste krepostni možje; saj je usmiljenje krepost zakona – samo tiranom je izgovor za okrutnost.

Fortuni je bilo vŕeč tepsti mojega prijatelja: razgreta kri ga je pognala čez breg zakona, ki je preglobok, za kogar se vanj neprevidno potopi.

A če pustim ob strani to dejanje, je vrl mož; sicer pa tudi tega dela ni mazal s podlostjo – že čut časti ga odkupuje krivde – temveč je s pravičnim duhom v plemenitem gnevu, videč svoj sloves smrtno ranjen, stopil proti sovražniku; in razen tega je imel svoj ognjeviti bes ves čas na vajetih: ugasil ga je in se znova miren zbral, takoj ko je dokazal, da ima on prav.

PRVI SENATOR

Globoko v paradoks vas je zaneslo.

Radi bi, da je gnusno delo videti lepo; besede ste hudo namučili, da opravičíte uboj in prepirljivost priŕtejete k poglavju hrabrosti – a to je izrojen pogum, ki je priŕel na svet z na novo porojenimi ločinami.

Pogumen je, kdor modro pretrpi najgrŕe, kar lahko izreče človek,

v krivicah vidi samo vrhnji plašč,
ki ga nebrižno nosi, kot pač oblačilo,
in vsakomur ne kaže ran v svojem srcu;
samo ogrozil bi ga s tem. Če je krivica
zlo in za umor nam daje dovoljenje,
kakšna norost je, za zlo tvegati življenje!

ALKIBIAD

Gospod –

PRVI SENATOR

Ne morete z besedo grehu lica umiti.
Pogum ni maščevati se, temveč nositi.

ALKIBIAD

Gospodje, brez zamere, dovolite mi,
da govorim kot vojskovodja.
Čemu se tepci v bitkah izpostavljajo
in raje ne trpijo groženj, jih prespijo
in čakajo, da jim sovražnik neoviran
prereže golt? Če je prenašati
tolika hrabrost, le kaj delamo na tujem?
Tedaj je ženska bolj pogumna, da ostane
doma, če je nositi plemeniteje;
tovorni osel veličastnejši od leva,
z železom obloženi hlapec pa modrejši
kakor sodnik, če je modrost trpeti.
Gospodje vzvišeni, bodite milostni.
Vsakdo obsoja hladnokrvno silo;
ubiti je najhujši greh, drži;
a vendarle – v obrambi najpravičnejši.
Brezbožno je besneti; toda kaj
je človek, ki ne pobesni?
S tem tehtajte zločin.

DRUGI SENATOR

Zaman besedovanje.

ALKIBIAD

Zaman? Služba
pred Lakedajmonom in pred Bizancem
sta že dovoljšnja odkupnina za življenje!

PRVI SENATOR

Kaj pravite?

ALKIBIAD

Pravim, gospodje, da je dobro služil;
nič koliko vaših sovražnikov je pokončal.
Kako junaško se je tolkel v zadnjem
spopadu in koliko ran je tam dobil!

DRUGI SENATOR

Tudi zadal jih je precej, in ne le v bitki.
Nepoboljšljiv izgrednik, vdan pregrehi,
ki ga pogosto utopi: njegov pogum
je njej podložen, ona ga premaga,
četudi ni sovražnikov; v zverinskem besu
razsaja in izziva spor. Življenje,
ki ga živi, je skozinsko pokvarjeno,
pijača pa pomešana s krvjo.

PRVI SENATOR

Smrt.

ALKIBIAD

Težka usoda; ko bi vsaj umrl v bitki.
Gospodje, če njegovega nič ne velja –
čeprav bi si z desnico zlahka kupil čas
in ne ostal nikomur dolžen – da vas ganem,
pridajte, kar imam še sam zaslug:
vem, vaša častitljiva starost ljubi varnost,
zato zastavim svoje zmage, čast, za jamstvo,
da se vam vse povrne. Če se je z zločinom
zadolžil pri zakonu za življenje, naj ga plača
s krvjo sovražnika, in bo korist obojna;
zakon je neizprosna, a nič manj ni vojna.

PRVI SENATOR

Dovolj zahtev, ne večajte nam nejevolje.
Naj bo prijatelj ali brat, zakon veli:
smrt. Kdor življenje vzame, svoje izgubi.

ALKIBIAD

Res mora biti? Ne, ne sme.
Gospodje, prosim vas, priznajte me.

DRUGI SENATOR

Kako?

ALKIBIAD

Prikličite si me v spomin.

TRETJI SENATOR

Kaj?

ALKIBIAD

Mogoče me je vaša starost pozabila.
Sicer se ne bi moral tu poniževati,
proseč za tako majhno milost – in zaman!
Obnavljate mi bolečine mojih ran.

PRVI SENATOR

Izzivaš našo jezo? Prav.
Kratke besede, dolga pot od njih:
izgnan si, nepreklicno.

ALKIBIAD

Jaz izgnan?

To izženite, s čimer je omadeževan
senat! Svojo senilnost, oderuštvo!

PRVI SENATOR

Če boš pojutrišnjem še zmeraj v mestu,
te čaka hujša sodba. Kar zadeva onega,
je sodba nepreklicna; izvršena bodi
tako – čemu bi brzdali pravično jezo.
Senatorji odidejo.

ALKIBIAD

Naj vas ohranijo bogovi, dokler ne
ostanejo samo kosti, ki več nihče
ne bo strpel pogleda nanje! Nisem nor:
hujše je kot norost. Odbijal sem od njih
sovražnike, da so lahko spokojno šteli
cekine in navijali obresti zanje;
bogastvo, ki sem si ga jaz nabral,
pa so le brazgotine. To dobim? To je
zdravilo, ki ga vliva oderuški zbor
v rane poveljniku? Izobčenje!
Ne; prav je, dobro; ne želim ne biti
izgnan; koristno je za žolč in bes.
Skličem nezadovoljno vojsko; pridobim
njih srca in udarim po Atenah.
Kakor gre svet, je častno kljubovati.
Vojak, kot bog, ne sme krivice varovati.
Odide.

III. 7

*Glasba. Pri različnih vratih vstopijo številni Timonovi
prijatelji, med njimi Lukul, Lucij, Sempronij, Ventidij ter in
drugi plemiči.*

PRVI PLEMIČ

Prijeten dan želim, gospod.

DRUGI PLEMIČ

Tudi jaz vam. Mislim, da nas je ta spoštovani gospod
ondan samo preizkušal.

PRVI PLEMIČ

Okrog tega so se sukale moje misli, ko sva se srečala.
Upam, da ni tako slabo z njim, kot so kazale njegove
prosnje številnim prijateljem.

DRUGI PLEMIČ

Zdi se, da ne, tako nas prepričuje novo praznovanje.

PRVI PLEMIČ

Tudi jaz mislim. Poslal mi je iskreno povabilo; mnoge
neposredne obveznosti so me silile, naj odklonim, vendar
me je tako zavzeto prosil, da sem moral njim navkljub
hočeš nočeš priti.

DRUGI PLEMIČ

Podobno sem bil tudi jaz dolžnik nujnim opravičilo,
vendar ni hotel poslušati mojega opravičila. Žal mi je, da
nisem imel na voljo sredstev, ko me je prosil za posojilo.

PRVI PLEMIČ

Tudi mene muči ta bol, ko vidim, kako gredo stvari.

DRUGI PLEMIČ

Tako vsakogar od tu navzočih. Koliko pa si je hotel
spodobiti od vas?

PRVI PLEMIČ

Tisoč.

DRUGI PLEMIČ

Tisoč?

PRVI PLEMIČ

Pa od vas?

DRUGI PLEMIČ

Mene je prosil za – Aha, prihaja.

Vstopi Timon s spremljevalci, ki pripravijo mizo in stole

za banket.

TIMON

Prisrčno pozdravljena, gospoda; kako vama gre?

PRVI PLEMIČ

Kar najbolje, ko slišim dobre novice o vas.

DRUGI PLEMIČ

Lastovka ne sledi poletju raje kot mi vaši visokosti.

TIMON

In nič manj rada ne zbeži pred zimo – takšne selivke so ljudje. Gospodje, naša večerja ne bo zapolnila dolge zamude. Pogostite si nekoliko ušesa z glasbo, če se morejo **nasititi** z rezkim zvokom trobent; vsak čas bomo sedli k mizi.

PRVI PLEMIČ

Upam, da pri visokosti ni zamere, ker sem vašega sla poslal nazaj praznih rok.

TIMON

O, naj vas to nikar ne muči.

DRUGI PLEMIČ

Plemeniti gospod –

TIMON

Ah, moj dobri prijatelj, kako je z vami?

Prinesejo posode z jedmi.

DRUGI PLEMIČ

Globoko spoštovani gospod, prav bolan sem od sramu, da sem bil ondan, ko je visokost poslala pome, tak nesrečen berač.

TIMON

Ne mislite o tem, gospod.

DRUGI PLEMIČ

Da ste poslali le dve uri prej –

TIMON

Nikar si s tem ne obtežujte lepših spominov.

Spremljevalcem. Pridite, prinesite vse.

Vstopijo služabniki s pokritimi posodami.

DRUGI PLEMIČ

Vse posode so pokrite.

PRVI PLEMIČ

Kraljevska pogostitev, boste videli.

TRETJI PLEMIČ

Ne dvomite o tem; vse, kar le moreta ponuditi denar in letni čas.

PRVI PLEMIČ

Kako ste? Kakšne so novice?

TRETJI PLEMIČ

Alkibiad je izgnan, ste slišali?

PRVI in DRUGI PLEMIČ

Alkibiad izgnan?

TRETJI PLEMIČ

Resnica je, lahko verjamete.

PRVI PLEMIČ

Ampak kako?

DRUGI PLEMIČ

Veste, zakaj?

TIMON

Moji cenjeni prijatelji, pridite bliže.

TRETJI PLEMIČ

Takoj vama povem več. Zdaj se bo začela gostija.

DRUGI PLEMIČ

To je spet mož, kot ga poznamo.

TRETJI PLEMIČ

Bo trajalo? Bo trajalo?

DRUGI PLEMIČ

Za zdaj; potem pa, čas – kdo ve –

TRETJI PLEMIČ

Razumem, da.

TIMON

Vsak mož k svojemu sedežu tako strumno, kot bi šel k ustnicam ljubice – jed je povsod enaka. Naj ne bo kot prestolnična gostija, kjer je že vse hladno, preden se dogovorijo, kdo je prvi. Sedite, sedite.

Bogovi terjajo zahvalo:

Veliki dobrotniki, poškopite našo družbo s hvaležnostjo.

Z darovi si prislužite hvalo; a vedno prihranite še kaj, kar lahko daste zraven, sicer bodo vaša božanstva nazadnje zaničevana. Dajte vsakomur dovolj, da mu ne bo treba dajati drugemu; saj če bi morali ljudje kaj dati boštvom, bi se jim raje odrekli. Bodi meso bolj ljubljeno, kot kdor ga

da. Ne bodi noben zbor dvajsetih brez dveh desetih barab. Če sedi dvanajst žensk za mizo, bodi ducat njih, kot so. Preostanek vaših sovragov, o bogovi – atenski senatorji, skupaj z navadno sodrgo – kar je slabo v njih, bogovi, pripravite za uničenje. Kar zadeva te moje drage prijateljce, kakor so meni nič, tako jih v niču blagoslovite; in nič naj jim tekne.

Odkrijte, psi, in žrite.

Odkrijejo posode, ki so polne kadeče se vode.

NEKI PLEMIČ

Kaj misli s tem njegova milost?

NEKI DRUGI PLEMIČ

Ne vem.

TIMON

Da ne bi nikdar videli boljše jedače, priskledniško krdelo. Dim in mlačna voda, to je za vas, to ste. Timon vas zdaj pozdravlja, opere s sebe packarijo laskanja, ki ste ga z njo posipali, in vam škropi v obraz vašo žehtečo podlost.

Jim pljuska vodo v obraze.

Živite dolgo v mržnji, gladki, smehljajoči se paraziti, razdiralci zlatousti, krotki volkovi in dobrikavi medvedje, pepčki fortune, svečeniki sklede, sezonske muhe, klečeplazni sužnji, sparine iz gnoja, lakaji časa!

Kar je človeka in zveri najgrših bolezni, naj vas čezinčez prekrastajo!

Eden gostov skuša oditi.

Kaj, ti že greš?

Počakaj, prej zdravilo.

Meče stvari vanje.

Ti tudi, in ti.

Čakaj, nič si ne bom sposojal, jaz dam tebi!

Plemiči odhajajo v neredu.

Vsi v dir?

Nobene veselice več ne bo odslej,

da ni vsak podlež dobrodošel gost na njej.

Zdaj zgôri, hiša, potopite se, Atene!

Timon sovraži vse človeštvo, brez izjeme!

Odide.

Vstopijo Senatorji s Plemiči.

PRVI PLEMIČ

Kaj zdaj, gospodje?

DRUGI PLEMIČ

Poznate naravo besa gospoda Timona?

TRETJI PLEMIČ

Puh! Je kdo videl mojo kapo?

ČETRTI PLEMIČ

Jaz sem izgubil plašč.

PRVI SENATOR

Blazen je, muhe ga dajejo, nič drugega. Ondan mi je dal dragulj, zdaj pa mi ga je stepel iz klobuka. Ste kje videli moj dragulj?

TRETJI PLEMIČ

Ste videli mojo kapo?

DRUGI PLEMIČ

Tu je.

ČETRTI PLEMIČ

Tukaj leži moj plašč.

PRVI PLEMIČ

Ne zadržujmo se več.

DRUGI PLEMIČ

Gospod Timon je nor.

TRETJI PLEMIČ

To čutim prav boleče.

ČETRTI PLEMIČ

Enkrat daje dragulje, drugič kamne meče.

Plemiči in Senatorji odidejo.

IV. 1

Vstopi Timon.

TIMON

Še enkrat te pogledam, zid.

Pogrezni se, ki varuješ volkove!

Ne brani več Aten! Matrone, vdajte se

pohoti! Ne poslušajte nikogar več,

otroci! Brcnite nagubane senatorje,
sužnji in norci, vladajte namesto njih!
Devištvo se obrni v splošno svinjarijo,
ki se pred starši valja! Bankrotiranci,
upniku nož na vrat, tako se vrača dolg!
Kradite, kolikor se da, služabniki!
Kaj drugega so vaši gospodarji
kot roparji, ki plenijo po zakonu!
Dekla, v posteljo h gospodarju! Hiša je
kurbišče, gospodinja pa zvodnica!
Sin šestnajstleten, suni berglo šepastemu
očetu, lopni ga po glavi z njo! Strah božji
in spoštovanje do pravice in resnice,
domača ubogljivost, nočni mir, dobro
sosodstvo, izobrazba, obrti, poklici,
dolžnost, manire, šege in zakoni
se pomračite in izničite v nasprotju,
naj živi zmeda! Kuge, ki trpinčite
ljudi, zberite nad Atenami svoje
morilske mrzlice in jih spustite nanje!
Senatorje pohabi putika,
naj se spotikajo kruljavih udov
kakor nravi! Pohotna razbrzdanost,
ukradi se mladini v um in mozeg,
da se upre kreposti in utone
v razvratu! Srbežni osip, posej
atenske prsi, kar jih je, in žetev bodi
vsesplošna gobavost! Dih naj okuži dih,
da bo njih družba, kot prijateljstvo, sam strup!
Od tebe ne odnesem nič, odurno mesto,
samo nagoto. Vzemi tudi to, in zraven
sto kletev. Timon gre zdaj v gozd; tam je
prijaznejša kot človek najbolj divja zver.
Poginite, Atenci, kar vas je, v obzidju
in zunaj – slišite, dobri bogovi!
storite, da bo vsak dan, jutro in večer
hujše Timonovo sovraštvo, da prerase
ves nizki in visoki skot človeške rase!
Amen.

Odide.

IV. 2

Vstopi Flavij z dvema ali tremi Služabniki.

PRVI SLUŽABNIK

Slišite, mojster oskrbnik, kje je
gospod? Smo mar uničeni, brez vsega?

FLAVIJ

Prijatelji, kaj naj vam rečem?
Bogovi so mi priče, jaz sem prav tako
reven kot vi.

PRVI SLUŽABNIK

Na boben taka hiša,
takšen visok gospod propadel? Vse je šlo,
ne enega prijatelja, da mu pomaga v časih
nasprotne sreče?

DRUGI SLUŽABNIK

Kot obrnemo hrbèt
tovarišu, ki ga pokopljemo, tako
se bližnjiki umrlega bogastva
zmuznejo proč in z njim pustijo svoje lažne
obljube, kakor prazne in pokradene
mošnjice; revež on, berač brez strehe,
pa hodi sam kakor prezir, z njim le bolezen,
ki se ji vsak ogiblje: siromaštvo. –
Še nekaj naših.

Vstopijo drugi Služabniki.

FLAVIJ

Vsa zlomljena orodja pogubljene hiše.

TRETJI SLUŽABNIK

A naša srca nosijo Timonovo
livrejo, vidim po obrazih; služimo
enako v žalosti. Prevrtana je barka,
ubogi pomorščaki pa na krovu,
ki tone, slišimo grozeči val –
vsi moramo v to temno morje.

FLAVIJ

Prijatelji, zadnje imetje bom
razdelil z vami. Naj se srečamo kjerkoli,

zaradi Timona bodimo, kot doslej,
tovariši; zmajajmo z glavo in recimo,
kot navček sreči našega gospoda,
»Videli smo že boljše dni.« Vsak nekaj –
Jim ponuja denar.

Ne, nič besed. Nastavite dlani.
Poslavljam se revni, a bogati žalosti.
Objamejo se in odidejo vsaksebi.
Strašna nesreča, ki jo slava nosi!
Kdo ne bi bil izvzet od bogatije,
ko vodi v bedo in prezir? In kdo bi
slep slave živel v snu prijateljstva, imel
vse, kar prinaša stan, naslikano, zlagano,
kot so prijatelji zlagani? O gospod moj,
dobrotnik, ki mu je bila dobrot
v pogubo, poštenjak, ki ga je pokopalo
srce! Čuden je rod, ki šteje za najhujši
greh delati predobro dela! Kdo si bo
potlej predrznil biti pol tako prijazen?
Bogove darežljivost naredi, ljudem
pa zmeraj škodi. Blagoslov, zato
da si potem preklet; premožen biti,
da strmoglaviš v bedo; tvoja imovina
so zdaj samo tegobe, dobri moj gospod!
Razsrjen je zapustil nehvaležno
mesto in dom navideznih prijateljev;
nima s seboj, kar rabi za življenje,
ne s čimer bi to kupil. Poizvedel bom,
kam je namenjen, in odšel za njim.
Jaz sem in bom Timonov oskrbnik,
dokler mi je ostal še kak zlatnik.
Odide.

IV. 3

Vstopi Timon, v gozdu.

TIMON

Blagoslovljeno plodno sonce, izsesaj
iz zemlje gnilo vlago in okuži zrak
pod oblo svoje sestre! Brata dvojčka

iz ene maternice, komaj ločena
v spočetju, bivanju in rojstvu, skušaj
z različno srečo – in takoj se jame
srečnejši rogati nesrečnežu. Človeška
narava nosi tovor muk, a srečo
prenese le tako, da sebe zaničuje.
Vzdigni berača in pobij gospoda:
senatorjeva dediščina bo prezir
in čast beraču kakor prirojena.
Vol se redi od paše, od pomanjkanja
pa mršavi. Kje je ta, ki si upa
čist in možat vstati in izjaviti:
»To je luzin?« Saj če je eden, potlej
so vsi, ker ta, ki je na srečni lestvi
za prečko niže, boža tistega nad sabo.
Učena buča se prikloni zlati tepki.
V naših pokvarjenih nraveh je vse nakriv,
jasna in ravnotežna je edino podlost.
Naj bodo mrzka praznovanja in nasploh
človeške združbe. Vse podobne sebi, da,
samega sebe tudi, Timon zaničuje.
Razpad človeštvo zgriži! Zemlja, daj
mi korenike.
Koplje.
Kdor išče boljšega od tebe, mu okus
poščegetaj z najhujšim strupom. – Kaj je tu?
Zlato? Rumeno, lesketavo, dragoceno
zlato? Nisem se zaobljubil tjavendan,
bogovi! Korenike! Drobec tega in
je črno belo, grdo lepo, napak prav,
nizkotnost plemenita, starost mlada
in bojzljivost hrabra. A zakaj, bogovi?
Ta žolti suženj vam bo izneverjal
duhovnike in služinčad, močnim možem
spodmikal zglavje, spletal in prelamljal vere,
prekletstva blagoslavljal, gnusni gobavosti
dal čar, tatovom položaj, naslov, oblast
senatorjev. Spravil bo vdovo zdrajsano
spet v zakon; ona, ki bi še špital kozlal

ob njenih čankarjih, se bo ozaljšala
in osvežila v majski dan. Prekleta zemlja,
človeštva gmajna-lajdra, ki zasajaš zdrabo
med sodrgo, navadim te početi
spet tisto, kar je tvoja prava nrav.

Od daleč korakanje.

Ha, boben! – Živo si; a jaz te bom zakopal.
Šlo boš, seme tatinsko, tja, kamor ne more
stopiti tvoj protinasti lastnik.

Ti pa ostani zunaj, boš za aro.

Nekaj zlata obdrži.

*Vstopi Alkibiad, z vojsko, ki koraka ob spremljavi bobnov
in piščali; spremljata ga Frinija in Timandra.*

ALKIBIAD

Ti tam, kaj si? Govori.

TIMON

Zver kakor ti. Rak naj te zgrize, ker si me
primoral zopet gledati človeka.

ALKIBIAD

Kako se imenuješ? Človek da ti je
tako oduren? Saj si človek tudi sam!

TIMON

Jaz sem Mizantropos, človeški rod sovražim.
O tebi pa – škoda, ker nisi pes, potem
bi te lahko vsaj malo ljubil.

ALKIBIAD

Dobro te poznam,
a nisem poučen o tvojih zgodah.

TIMON

Poznam tudi jaz tebe; in bolj te poznam,
manj bi te rad poznal. Naprej za bobnom in
s krvjo človeka barvaj zemljo rdeče, rdeče.
Krut je cerkveni kánon in civilni zakon;
in vojna, kaj naj bo? Ta tvoja kurba
premora v sebi več uničenja in zla
kakor tvoj meč, pri vsem kerubskem videzu.

FRINIJA

Usta naj ti odgnijejo!

TIMON

Poljubil te ne bom in se gniloba vrne k tebi.

ALKIBIAD

Kako je plemeniti Timon zdaj ves drug!

TIMON

Kot luna, ko ji zmanjka lúči. Toda jaz
se nisem mogel prenoviti kakor luna;
ni bilo sonc, da bi jemal od njih na kredo.

ALKIBIAD

Lahko storim kaj zate, dobri Timon?

TIMON

Edinole, da misliš kakor jaz.

ALKIBIAD

Kako pa?

TIMON

Obljubi mi prijateljstvo, ampak obljube ne izpolni. Če ne
obljubiš, naj te udarijo bogovi s kugo, ker si človek. Če jo
izpolniš, naj te uničijo, ker si človek.

ALKIBIAD

Slišal sem o nesrečah, ki so te zadele.

TIMON

Videl si jih, ko sem živel v obilju.

ALKIBIAD

Vidim jih zdaj; tisto je bil blagoslovljen čas.

TIMON

Kot je zdaj tvoj, s parom priprežnih lajder.

TIMANDRA

Je to atenski ljubljeneč, ki ga je svet
na vso moč čislal?

TIMON

Ti pa si Timandra?

TIMANDRA

Da.

TIMON

Ostani kurba. Kdor te rabi, te ne ljubi.
V tebi pusti naslado, ti mu daj bolezen.
Izrabi svoj pohotni čas: pripravi sužnje
za čase, ko namesto rožnoličnih mladcev
dobiš kopalni post in suho dieto.

TIMANDRA

Obesi se, pošast!

ALKIBIAD

Odpusti mu, ljuba Timandra; njegov duh je utopljen in izgubljen v nadlogah. Zlata mi ni ostalo dosti, vrli Timon, zato pa se mi punta moja revna tolpa iz dneva v dan. Slišal sem z žalostjo, da so Atene, te preklete, pozabile, kako bi jih bili sosedje poteptali, da ni bilo tvojega meča in bogastva; vsa tvoja dela in zasluge –

TIMON

Daj, prosim te: udari boben in adijo.

ALKIBIAD

Prijatelj sem ti, smiliš se mi, dragi Timon.

TIMON

Smilim se ti, pa me vseeno nadleguješ?

Jaz bi bil rajši sam.

ALKIBIAD

Potem pa zbogom. Tu imaš nekaj zlata.

TIMON

Obdrži ga, ne morem ga pojesti.

ALKIBIAD

Ko spremenim ošabno mesto v ruševine –

TIMON

Vojskuješ se proti Atenam?

ALKIBIAD

Da, in imam razloge.

TIMON

Bogovi naj na tvoji osvajalski poti uničijo vse, in ko si vse osvojil, tebe!

ALKIBIAD

Mene? Zakaj?

TIMON

Ker ti je sojeno, da s klanjem

drhali zavojuješ mojo domovino.

Zlata ne rabim; tu, še moje vzemi. Pojdi:

bodi kot planetarna kuga, kot če Jupiter

napolni s svojim strupom kvarni zrak nad mestom pregreh. Tvoj meč nikogar ne preskôči.

Ne belobradca častitljivih let: gotovo je oderuh. Niti matrone svetohlinske: poštena je samo na zunaj, a zares je zvodnica. Naj ti ne zmežča rezila deviško lice; mlečnobeleseske, ki skoz oprsni vrtajo možem v oči, imej zapisane na listini izdajstva, ne milosti. Ne prizanesi detetu, ki z jamicami v nasmehljanih licih tepcem izvablja nežna čustva: misli, da je pankrt, ki mu orakeljski izrek nemara napoveduje, da ti bo prerezal grlo; mirne vesti ga pokončaj. Zakolni se proti sočutju, skrij ušesa in oči v oklep, ki skozenj ne prodrejo kriki mater, deklet, otrok, niti pogled na svečenika v okrvavljenem svetem oblačilu. Na, tu imaš zlato, plačaj vojake. Uniči vse in ko se bes iztroši, bodi še sam uničen. Ne govori. Pojdi.

ALKIBIAD

Še imaš? Vzamem zlato, ki mi ga daješ, ne vsega tvojega nasveta.

TIMON

Vzemi ali ne, nebeška kletev nadte!

FRINIJA in TIMANDRA

Daj tudi nama kaj zlata, o Timon. Ga imaš še?

TIMON

Dovolj, da kurba opusti poklic in poštenjak postane rufijan.

Lajdri, visoko vzdignita predpasnika.

Prisege si prihránita, od vaju ne

veljajo nič, pa če se na vse kriplje

zaklinjata, dokler od kletev samih

nesmrtnikov ne zgrabita drget in srh;

zanesem se na to, kar sta – za vedno kurbi;

in če bi vaju hotel z besedičenjem

spreobrniti kak pobožnež, bog ne daj
sukati plašč, bodita neomajno zvesti
kurbanju, zmámita ga in izžgita,
notranji žar naj uduši dim public!
A vaju naj pesti šestmesečna tegoba,
pokrivajta revni ostrejši s slamo
mrtvakov, pa četudi snetih z vislic;
nosita jo, varajta z njo! Kurbi za vedno:
mastno se barvajta, pa če zagazi konj
v razbrázdano obličje do kolen,
k hudiču gube!

FRINIJA in **TIMANDRA**

Še zlata, pa bova;
verjemi, za zlato storiva vse, kar hočeš.

TIMON

Ljudem zasejta jetično gnilobo v votle
kosti; naj jih po kitah trga, da ne bodo
za jahanje; pravniku naj se skrha glas,
da ne bo mogel več vreščati svojih
pretkanosti in si z lažjo prilaščati;
duhovniku naj polt, ki jo skrivaj časti
in javno zmerja, posivi od lepree; v gnojno
votlino naj segnije nos, z grebenom vred,
njemu, ki je v svoj prid z njim ril in šnofal
po skupnem blagru. Kodrastí kurbir
naj opleši, hvalisavim vojščakom
brez brazgotin naj se od vaju muka
razpase po telesu. Vse okužita,
vajino delo naj premaga in potlači
vse, kar stoji. Tu je še več zlata.
Bodita vsem v pogubo, to pa vama;
in blatni jarek grob za vse!

FRINIJA in **TIMANDRA**

Več naukov, več denarja, radodarni Timon.

TIMON

Najprej več kurbarije in več zla; to je ara.

ALKIBIAD

Boben, udari; na Atene. Zbogom, Timon.
Če mi bo šlo po sreči, te obiščem.

TIMON

Upam srčno, da te ne vidim več.

ALKIBIAD

Nikdar ti nisem storil zlega.

TIMON

Pač, si, govoril si lepo o meni.

ALKIBIAD

To je po tvojem zlo?

TIMON

Kajpa, vsak dan očitnejše. Poberi se
in svoji lovski kuzli vzemi s sabo.

ALKIBIAD

Tukaj smo mu samo v nadlego. Udarite!
Bobnanje. Alkibiad, Frinja in Timandra odidejo.

TIMON

Da je narava, bolna od izprijenosti
človeka, vendarle še lačna!

Koplje.

Ena mati,

ki tvoje neizmerne prsi in naročje
gojijo vse, ki se iz iste tvoje biti
redi naduti človek, tvoj ponosni sin,
spočne zlatotrebušni pupek, črna krota,
strupena slepa glista, modri gad, vsi gnusni
izrodki pod kristalnim nebom, ki jih greje
Hiperiona oživljajoči ogenj –
daj njemu, ki sovraži vse človeško,
od svojih darežljivih grudi ubog koren.
Zapri svojo spočetno maternico,
dovolj je nehvaležnikov na svetu.
Zanósi tigre, zmaje, vepre in volkove;
ródi nestvore, ki jih tvoje kvišku zroče
lice ni marmornemu domu nad seboj
nikdar kazalo. – O, korenika! Srčna hvala.
Osuši mozeg, trto, preorano polje,
ki z njih mastnim grizljajem in sladkobnim sokom
si olji nehvaležni človek čisto dušo,
da zdrzne proč od njega vsa razsodnost! –
Vstopi Apemant.

Spet človek? Kuga, kuga!

APEMANT

Sem so me napotili. Bojda si se navzel mojih manir in jih posnemaš.

TIMON

To je zato, ker nimaš psa, da bi posnemal njega. Naj te jetika popade!

APEMANT

To je samo bolehná nprav, melanholija, nemoška, bedna, ki se je izlegla iz spremenjene sreče. To prebivališče, lopata, suženjska obleka, mračni videz, čemu? Trop tvojih laskavcev pa nosi svilo, leži na mehkiem, pije vino, se dišavi s spakljivimi parfumi in za Timona še ve več ne, da je kdaj bil. Ne delaj gozdu sramote z uprizarjanjem zbadljivca. Zdaj moraš biti laskavec, živeti s tem, kar te je uničilo. Če pride kdo, ukrivi koleno, naj ti s samim dihom sname kapo. Kar je na njem najbolj pokvarjeno, to hvali najbolj zavzeto; kot so tebi govorili. Nastavljal si uho, kot ustrežljiv točaj, barabam in prisklednikom; pravično je, da si, kar si. Saj če bi spet imel bogastvo, bi ga imeli lopovi. – Ne bodi, kar sem jaz.

TIMON

Da sem jaz ti, bi sebe vrgel proč.

APEMANT

Saj si se že, pa ne kot jaz, kot ti sam – prej dolgo norec, zdaj bedak. Misiš, da ti bo pusti zrak, viharni komornik, grel srajco? Vlažno deblo, staro bolj kot orel, da bo paž za tvojimi petami, ki skoči na migljaj? Bo mrzli potok, z ledom sladkan, popravil jutranji okus in zdravil nočno prenažrtost? Skliči bitja, ki gola, kljubovaje maščevalnim nebesom, brez zavetja izpostavljena

nasprotnim elementom, odgovarjajo

samo naravi: naj te ona ujčkajo!

O, videl boš –

TIMON

– Da si bedak. Odidi.

APEMANT

Rad te imam zdaj bolj, kot sem te kdaj imel.

TIMON

Jaz tebe bolj sovražim.

APEMANT

Res? Zakaj?

TIMON

Lizun si tudi ti: bedi se prilizuješ.

APEMANT

Prav nič; pravim le, da si ti bednik.

TIMON

Zakaj me iščeš?

APEMANT

Da te zbadam.

TIMON

Posel barabe slekoprej, ali bedaka.

V tem najdeš zadovoljstvo?

APEMANT

Da.

TIMON

A, tudi podel si?

APEMANT

Da je ta kislá mrzlovoljnost mišljena kot kazen za napuh, bi bilo prav; a ti počneš to proti volji. Spet bi bil dvorjan, če ne bi bil berač. Hotena revščina je nagrajena prej kot negotov sijaj – temu ni nikdar dosti, zmeraj hoče več, ona ima, kar si želi. Nepotešljivo bogastvo je nesrečno, razrvano, boljša je zadovoljna revščina. Ti bi si moral pa želeti smrt, ko si tako docela beden.

TIMON

Ne po nasvetu takega, ki je še bolj.

Suženj si, ki ga ni Fortuna milostno ovila z roko, temveč je zredila psa. Da si kot mi od zibke meril lepe stopnje, kakršne bežni svet tostran privošči nam, ki lahko njegovim trpnim dningarjem po volji ukazujemo, bi se zagnal v divji razvrat, potrošil vso mladost v nasladnih posteljah in se nikoli ne naučil mrzlih pravil spoštljivosti, temveč sledil sladkemu plenu pred seboj. Jaz pa, ki mi je bil svet slaščičarna, usta, srca, jeziki in oči ljudi na voljo, bolj kot sem jih utegnil zaposliti, ki so se me držali mnogi kakor listi na hrastu, s prvo zimsko sapo pa odpadli z vej in me pustili golega, plen vsaki nevihti – da to nosim jaz, ki sem poznal le boljše, je kar lepo breme. Življenje si začel v trpljenju, čas te je utrdil v njem. Čemu bi ti sovražil koga? Kdo se ti je dobrikal? Komu si kaj dal? Če hočeš kleti, kolni svojega očeta, ubogo paro, ki je kljubovalno dal snov neki beračici in sestavil tebe, mizerno dedno zgubo. Torej se poberi. Da nisi rojen kot najslabši med ljudmi, bi ne bil drugega kot lopov in lizun.

APEMANT

Še zmeraj si ponosen?

TIMON

Pač, da nisem ti.

APEMANT

Jaz pa, da nisem bil razsipnež.

TIMON

Jaz, da sem zdaj.

Da je bogastvo, kar ga imam, zaprto vate, bi ti dovolil, da ga kam obesiš. Izgini.

Ko bi bilo življenje najinega mesta v tem: tako bi ga pregriznil.

Ugrizne koreniko.

APEMANT

Na, malo si poboljšaj post.

Ponuja hrano.

TIMON

Najprej poboljšaj družbo: vzemi sebe proč.

APEMANT

Svojo poboljšam, ko odstranim tvojo.

TIMON

S tem ni nič boljša, le pokrpana; če ni, želim, da bi bila.

APEMANT

Kaj pa želiš Atenam?

TIMON

Tebe v vrtincu tam. Če hočeš, jim povej, da imam zlato. Vidiš?

APEMANT

Z zlatom tu nimaš kaj.

TIMON

Najboljše je in najpravičnejše, ker tukaj spi in ne služi zlu.

APEMANT

Kje pa ti spiš ponoči, Timon?

TIMON

Pod tem, kar je nad mano. Kje se ti podnevi hraniš, Apemant?

APEMANT

Kjer moj želodec najde živež; pravzaprav, kjer ga pojem.

TIMON

Ko bi bil strup ubogljiv in vedel mojo željo!

APEMANT

Kam bi ga poslal?

TIMON

Začinit tvoje jedi.

APEMANT

Sredine človeškega nikoli nisi poznal, samo obe skrajnosti. Ko si se kopal v zlato in parfumu, so se ti posmehovali zaradi prevelike izbirčnosti; zdaj, ko si razcapan in ti je tuja, te prezirajo zaradi nasprotnega. Tu je

nešplja zate, pojej jo.

TIMON

Ne jem tega, kar sovražim.

APEMANT

Sovražiš nešpljo?

TIMON

Pač, ker je podobna tebi.

APEMANT

Če bi bil prej sovražil tiste, ki niso podobni meni, bi imel zdaj sebe raje. Si kdaj poznal razsipneža, ki je bil ljubljen, ko je bogastvo šlo?

TIMON

Si kdaj poznal koga, da je bil ljubljen brez bogastva?

APEMANT

Sebe.

TIMON

Seveda: ravno toliko imaš, da rediš psa.

APEMANT

Katera stvar na svetu je najbolj podobna tvojim laskavcem?

TIMON

Najbolj podobne so ženske; moške – moške pa so stvar sama. Kaj bi ti naredil s svetom, Apemant, če bi imel moč nad njim?

APEMANT

Dal bi ga zverem, da se znebim ljudi.

TIMON

Hotel bi, da si uničen z ljudmi in ostaneš žival z živalmi?

APEMANT

Da, Timon.

TIMON

Živalsko stremljenje, ki ti ga bogovi zagotavljajo doseči. Če bi bil lev, bi te lisica prelisičila; če bi bil jagnje, bi te lisica pojedla; če bi bil lisica, bi te lev sumničil, ko bi te po naključju obtožil osel; če bi bil osel, bi te mučila lastna neumnost in bi bil slejkoprej le zajtrk za volka; če bi bil volk, bi te trpinčila požrešnost in dostikrat bi moral tvegati življenje za kosilo. Ko bi bil samorog, bi te uničila ponos in srd in sam bi bil plen svojega besa; ko bi bil medved,

bi te ubil konj; ko bi bil konj, bi te uplenil leopard; ko bi bil leopard, bi bil sorodnik levu in lise tvojega rodu bi ti z lažnim pričanjem stregle po življenju – vsa tvoja varnost bi bila umik in tvoja obramba odsotnost. Katera žival bi mogel biti, da ni podložna drugi živali? In kakšna žival si že zdaj, ko ne vidiš svoje izgube v preobrazbi!

APEMANT

Ko bi me moglo veseliti, da govoriš z mano, bi rekel, da si tu nemara zadel pravo. Atenska skupnost je postala gošča zverin.

TIMON

Kako, je osel podrl zid, da si ti zunaj mesta?

APEMANT

Tam prihajata pesnik in slikar. Kuga njune družbe te zadeni! Jaz se bojim, da se ne nalezem, in se umaknem. Ko ne bom imel boljšega posla, te spet obiščem.

TIMON

Ko ne bo več živega bitja razen tebe, boš dobrodošel. Jaz bi bil rajši beračev pes kot Apemant.

APEMANT

Kar svet premore bebcev, si največji bebec.

TIMON

Pljunil bi nate, ampak si preveč umazan.

APEMANT

In ti pregrd, da bi te klel, kuga te nesi.

TIMON

Vsi podleži so poleg tebe čiste duše.

APEMANT

Ni gobavosti, je le tvoja govorica.

TIMON

Če imenujem tebe.

Pretepel bi te, a bi si okužil roke.

APEMANT

Ko bi ti jih odgnil moj jezik!

TIMON

Proč, ti potomec garjavega psa!

Žolč me ubija, ker si živ.

Ko vidim tebe, padam v nezavest.

APEMANT

Ko bi te vsaj razneslo!

TIMON

Izgini, dolgočasni malopridnež!

Zaradi tebe bom ob kamen, kakšna škoda!

Vrže kamen.

APEMANT

Žival!

TIMON

Suženj!

APEMANT

Krota!

TIMON

Lopov, slepar, ničvrednež!

Gnusi se mi lažnivi svet; ne bo mi mar nič več njegovega, le kar je gola nuja.

Torej, Timon, si zdaj napravi grob. Tja ležeš,

kjer bo ob kamen z epitaфом dan na dan

glodal in bít prš lahke morske pene;

naj se življenju drugih roga smrt skoz mene.

Zlatu.

Ti ljubljeni morilec kraljev, ločevalec

očetov od sinov; svetli skrunilec

čistega Himenovega ležišča; hrabri

Mars; večno mladi, nežni, sveži snubec,

čigar lesk taja posvečeni sneg Diani

v naročju; vidni bog, ki spajaš nemogoče

v nerazdružljiv poljub, ki govoriš z vsakim

jezikom v vsak namen; preskusni kamen src,

razsodi, da se suženj človek punta tvoji

oblasti in s svojo močjo poženi rajo

v uničujoči medsebojni boj, da končno

zavladajo zveri!

APEMANT

Naj bo tako, a ne,

dokler sem živ. Povedal bom, da imaš zlato;

prav kmalu boš imel tu gnečo.

TIMON

Gnečo?

APEMANT

Da.

TIMON

Pokaži, prosim, hrbet.

APEMANT

Živi in ljubi svojo bedo.

TIMON

V njej dolgo živi in v njej umri. Bot. Dosti.

Se umakne.

APEMANT

Še več ljudem podobnih. Dober gnus, Timon.

Odide.

Vstopijo Tatovi.

PRVI TAT

Kje neki ima tisto zlato? Kakšna malenkost bo, ubog preostanek preostanka. Pomanjkanje zlata in odpadanje prijateljev sta ga pahnila v to melanholijo.

DRUGI TAT

Šušlja se, da ima ogromen zaklad.

TRETJI TAT

Preizkusimo ga. Če mu ni mar zanj, nam ga bo dal rade volje. Če pa ga ljubosumno skriva, kako naj ga dobimo?

DRUGI TAT

Res je, saj ga ne nosi s sabo; skritega ima.

PRVI TAT

Ni to on?

DRUGI in TRETJI TAT

Kje?

DRUGI TAT

Tako so nam ga opisali.

TRETJI TAT

On je, poznam ga.

VSI TATOVI

Pozdravljen, Timon.

TIMON

Hoj, tatovi.

VSI TATOVI

Vojaki, ne tatovi.

TIMON

Oboje in še sinovi ženske.

VSI TATOVI

Nismo tatovi, le pomanjkanje trpimo.

TIMON

Pomanjkanje? Najbolj vam manjka hrane.

Čemu trpeti? V zemlji je obilo korenik,

tod naokrog izvira sto studencev.

Hrasti rodijo želod, grmi rdeči šipek.

Narava, radodarna gospodinja, vam streže bogat obed. Pomanjkanje? Čemu?

PRVI TAT

Človek ni sit od same trave, vode

in jagod, kot živali, ribe ali ptice.

TIMON

Tudi ne od živali, ptic in rib; ljudi morate žreti. A naj vas pohvalim, ker kradete odkrito, ne pod sveto krinko;

saj je največ tatov med udi kakega

uglednega poklica. Lopovi tatinski,

tu je zlato. Sesajte žlahtno grozdno kri,

da se vam od vročice kri zakuha v peno,

tako ubežite vislicam. Zdravniku ne

zaupajte; njegovi protistrupi so

sam strup, ubija bolj, kakor vi ropate.

Življenje in blago vzemite skupaj –

če ste, kot pravite, zločinci po poklicu,

bodite dobri delavci. Dal vam bom zglede

tatvin. Sonce je tat, ropa prostrano morje s svojo privlačnostjo. Prekanjen tat je mesec –

svoj bledi ogenj krade soncu. Tudi morje

je tat – njegov val taja luno v slane solze.

Zemlja tatica hrani in plodi z gnojilom,

pokradenim izmečkom. Vsi in vse – tatovi.

Zakon, vaš bič in uzda, pa ima moč krasti

brez mej. Nikar sloge med vami, ropajte

drug drugega – še več zlata; in režite

vratove – vsakdo, ki ga srečate, je tat:

v Atene pojdite, vlamljajte v prodajalne;

ukradite karkoli, ukradli ste tatovom.

Če boste kradli manj zaradi tega, kar vam dam – naj vas zlato vseeno pogubi.

Amen.

Se umakne.

TRETJI TAT

Skoraj mi je zarekel poklic, tako me je spodbujal.

PRVI TAT

To je človeška zloba, da nam tako svetuje; zato da bi nam šlo čim slabše.

DRUGI TAT

Verjel mu bom kot sovražniku in opustil svojo obrt.

PRVI TAT

Počakajmo najprej, da bo v Atenah mir. Naj bo čas še tako beden, s poštenjem nikoli ni dobro preveč hiteti.

Tatovi odidejo.

Vstopi Flavij.

FLAVIJ

Bogovi!

Ta klavrna človeška razvalina

je moj gospod? O spomenik in strašen zgled

za zlo storjenih dobrih del! Kako ubije čast

obupna revščina! Je kaj nizkotnejše,

kot če nekdo, ki šteje za prijatelja,

najplemenitejše srce porine v blato?

Kako lepo se sklada s šego časa

izrek, naj ljubimo sovražnike!

Raje sem takemu, ki mi zlo hoče, zvest,

kakor pa onemu, ki škodi mi zares!

Ujel me je v pogled. Predstavim mu

svojo pošteno bol in mu ponudim

življenje v službo. – Moj najdražji gospodar!

TIMON

Proč! Kaj si ti?

FLAVIJ

Gospod! Se me ne spomnite?

TIMON

Zakaj to vprašaš? Vse ljudi do zadnjega sem pozabil; torej, če si človek, tudi tebe.

FLAVIJ

Ubog poštenjak sem, vaš služabnik.

TIMON

Potem te ne poznam. Nobenih poštenjakov nisem imel pri hiši, same hlapce, dobre kvečjemu, da bi jih pohlapal kakšen lopov.

FLAVIJ

Bogovi so mi priče, nikdar ni oskrbnik točil iskrenejših solza kot jaz za gospodarjevo nesrečo.

TIMON

Jokaš? No, potlej pridi bliže; rad te imam, ker si očitno ženska in tajiš kremenasto človeštvo-moštvost, ki ima v očeh edino pohoto in posmeh, milost se v njih ne zdrami. Čuden je čas, ki joka s smehom, ne s solzami.

FLAVIJ

Prosim, spoznajte me, gospod, sprejmite mojo bol; in dokler traja to ubogo imetje, naj bom še vaš oskrbnik.

TIMON

Imel sem oskrbnika, ki je bil zvest in pravičen, zdaj pa me celo tolaži? Še malo, pa bi mi omilil divjo nprav. Naj te pogledam v lice. Da, ta mož je bil pač res rojen od ženske. Odpustite mi, prenašlo sem obsojal brez izjeme, bogovi zmeraj trezni! Zdaj izjavljam, da poštenjak obstaja – brez pomote, eden, nič več, prosim – in ta je oskrbnik. Kako bi rad sovražil čisto vse človeštvo, ti pa se mi odkupiš! A vse razen tebe posekam s kletvijo. – In tudi mislim, da si nemara bolj pošten kot moder; saj če bi me popljuval in izdal, bi prej in lažje našel novo službo; mnogi namreč drugega gospodarja najdejo prek glave onega prej. Ampak povej mi po resnici – dvomim še vedno, kakor sem ta hip gotov – ni

ta vdanost zvita, oderuška, lakomna; si mar – saj od bogatega lahko kaj pade – obetaš dvajsetkratno povračilo?

FLAVIJ

Ne, častni moj gospod, ki se mu je v dušo, gorje, pozno naselil dvom in sum. Mar bi sumničili, dokler ste brez prestanka slavili; a dvom pride, ko bogastva zmanjka. Nebo ve, da me žene le predanost vam, gospod, skrb za vaš živež in življenje, dolžnost in vnema, streči duhu brez primere; dobičku zase, prècej ali v upanju, se rad odrečem, če se mi izpolni le ena želja: da se vam povrne moč in premoženje. Trud mi bo dovolj poplačan s tem, da vi obogatite.

TIMON

Tako je, vidiš: vzemi, nosi, ti edini poštenjak. Bogovi moje bede ti dajejo zaklad. Živi bogat in srečen, z enim pogojem: zidaj daleč od človeka, sovraži vse, vse kolni, ne privošči usmiljenja nikomur; naj se lušči izstradano meso berača od kosti, preden bi mu priskočil na pomoč. Človeku vzemi in obdaruj psa. Ječa naj ga pogoltne in dolg izsesa; kakor usahel gozd naj se suši, bolezen naj mu pije goljufivo kri. Zbogom, živi v obilju.

FLAVIJ

Gospod moj, naj ostanem, vam v uteho.

TIMON

Nikar, da ne zadene kletev tebe. Svoboden si, blagoslovljen; odidi. Ne glej človeka, jaz naj tebe več ne vidim. *Flavij odide. Timon se umakne.*

V. 1

Vstopita Pesnik in Slikar. Timon v svoji votlini.

SLIKAR

Če sem si prav zapomnil kraj, prebiva nekje nedaleč od tod.

PESNIK

Kaj naj si človek misli o njem? Drži govornica, da ima ogromno zlata?

SLIKAR

Gotovo. Alkibiad tako poroča; Frinija in Timandra sta dobili zlato od njega. Obilno je obdaroval uboge blodeče vojake. In menda je dal tudi svojemu oskrbniku izdatno vsoto.

PESNIK

Potem je bil njegov polom samo preizkus za prijatelje?

SLIKAR

Nič drugega. Kmalu bo spet v Atenah, cvetoča palma med najvišjimi, videli boste. Torej ni napak, da mu ponudiva svoje prijateljstvo v njegovi domnevni nesreči. Tako se pokaževa poštenjaka, on pa bo zelo verjetno poplačal najin trud s tem, zaradi česar vsi hitijo sem, če je pravilno in resnično poročilo, ki kroži o njegovem imetju.

PESNIK

Kaj mu boste tokrat podarili?

SLIKAR

Tokrat ničesar, samo svoj obisk; mu bom pa obljubil izvrstno delo.

PESNIK

Tudi jaz mu moram tako postreči, namreč povedati za nameravano pozornost, ki je bo kmalu deležen.

SLIKAR

To je najboljše. Obljuba je dandanes najbolj pravšnji dar; odpre oči pričakovanja. Uresničenje je zmeraj manj bleščeče od obeta in zato je izpolnjevanje rečenega docela iz rabe, razen pri najpreprostejši in najbolj neuki sorti ljudi. Obljubiti je najbolj uglajeno in moderno; izpolnitev pa je kot nekakšna oporoka ali volilo, ki dokazuje, da je dotični v svoji presoji hudo bolan.
Timon pride iz votline.

TIMON *vstran*

Pri vsej svoji veščini le ne znaš naslikati tako pokvarjenega človeka, kot si sam.

PESNIK

Premišlujem, kaj mu bom rekel, da načrtujem zanj. Biti mora upodobitev njega, satira zoper šibkost, vzraslo iz udobja, in razkritje brezštevlnih vrst dobrikanja, ki spremljajo mladostno preobilo.

TIMON *vstran*

Boš sam zgled podleža v lastnem delu? Boš na drugih bičal svoje napake? Če boš, imam zlato zate.

SLIKAR

Poiščiva ga.

Če srečanje s profitom zamudimo, se proti lastnemu imetju pregrešimo.

PESNIK

Res je.

Čemu čakati črno noč – vendar je lažje najti, če dan ti pot zastoj pokaže.

Pridite.

TIMON *vstran*

Le bliže, čakam vaju.

Zlato! Kakšno božanstvo, da se ga veliča v templju nižjem, kot je staja za prašiča!

Ti si na barki jadro, gredelj in krmilo, sužnju zacepiš spoštovanje in ponižnost; glorijska tebi, tvoji svetci pa naj bojo kronani s kugo v večno slavo tvojo.

Ravno prav, da ju srečam.

PESNIK

Zdrav, slavni Timon!

SLIKAR

Naš prejšnji plemeniti gospodar!

TIMON

Kdor čaka, ta dočaka – dva poštenjaka.

PESNIK

Gospod, okusil sem bil kajkrat vašo darežljivost, slišal nato za vaš umik, odpad

prijatelj – o nehvaležnosti! o odurne
nravi! nebeški biči so preblagi zanje! –
od vas, čigar planetoliki blagi vpliv
je dal življenje vsemu njih bivánju!
Pretresen sem, nimam besed, da bi odel
vanje pošastno gmoto nehvaležnosti.

TIMON

Naj hodi naga, se bo lepše videla.
Vi poštenjaki jo, tako da ste, kar ste,
pokažete najbolj razločno.

SLIKAR

Naju dva je
močil dež vaše darežljivosti, sladko
sva ga čutila.

TIMON

Da, da, poštenjaka sta.

SLIKAR

Prišla sva semkaj na uslugo vam.

TIMON

Najpoštenjaka. A kako naj vama vrnem?
Najbrž ne bosta jedla korenin in pila
studenčnice.

OBA

Vse bova, kar lahko, za vas.

TIMON

Seveda. Slišala sta, da imam zlato,
kajpak. Le po resnici, poštenjaka.

SLIKAR

Tako se govori, gospod, a moj prijatelj
in jaz nisva prišla zaradi tega.

TIMON

In še dobričini.

Slikarju.

Ni ga v Atenah,
da v risbi sname videz tako mojstrsko;
kot ti vešče prearedi in naredi.

SLIKAR

Tako tako, gospod.

TIMON

Ne; kar je res, je res.

Pesniku.

Tvoji sestavki pa –
stih je prepoln snovi tako fine in gladke,
da si v umetnem karseda naturen.
Vendar, prijatelja poštena in značajna,
imata drobno hibo. Nič pošastnega,
ne maram, da bi se čez mero mučila
s popravljanjem.

OBA

Rotiva vašo milost,
razkrijte nama jo.

TIMON

Slabo bosta sprejela.

OBA

S hvaležnostjo, gospod.

TIMON

Res?

OBA

Res, ne dvomite, gospod.

TIMON

Vsakdo od vaju ima falota poleg sebe;
zaupa mu, on ga pa vara na vso moč.

OBA

Zares, gospod?

TIMON

In vesta, da je podlež in goljuf, poznata
njegove ukane, pa ga imata vendar zmeraj
tik sebe kakor pravega prijatelja;
a verjemita mi, da je popoln capin.

SLIKAR

Jaz ne poznam nikogar takega.

PESNIK

Tudi jaz ne.

TIMON

In ker sta mi pri srcu, vama dam zlato,
da se znebita teh barab. Obesita ju,
zakoljita, utopita v greznici, samo da

ju spravita s poti; potem dobita
zlata od mene na pretek.

OBA

A kdo sta vendar podleža, gospod?

TIMON

Ti tukaj in ti tam, vsak zase, vsak
posebej, vsak en sam, in vendar zmeraj v družbi
capina vseh capinov.

Enemu.

Če naj tam, kjer si,
ne bosta dva pokvarjenca, ne hodi
mu blizu.

Drugemu.

Ti, če bi rad prebival,
kjer je samo en lopov, potlej stran od njega.
Od tod! Izginita! *Meče kamenje.* Tu je zlato. Saj sta prišla
ponj, sužnja! *Enemu.* Nekaj si ustvaril zame? Tu imaš
plačilo. Marš! *Drugemu.* Ti si alkimist, a? Pa naredi iz
tega zlato. Stran, ničvredna psa!
Pesnik in Slikar zbežita. Timon se umakne v svojo votlino.

V. 2

Vstopi Flavij z dvema Senatorjema.

FLAVIJ

Četudi govorite s Timonom, ne boste
dosegli nič; tako je ves obrnjen vase,
da mu je mrzko, razen njega samega,
prav vse, kar je človeško.

PRVI SENATOR

Vodi naju

k votlini. Obljubila sva Atencem,
da bova govorila z njim.

DRUGI SENATOR

Saj človek ni

vsak hip enak. Gorje in čas sta ga tako
oblikovala; če mu čas z bolj radodarno
roko vrne bogastvo prejšnjih dni, lahko
da bo spet prejšnji mož. Odpelji naju
k njemu, naj bo, kar hoče.

FLAVIJ

Tukaj je votlina. –

Spokoj in zadovoljstvo z vami, moj gospod.

Pridite ven, prijateljski obisk imate.

Dva najuglednejša senatorja vam
prinašata pozdrave vseh Atencev.

Spregovorite z njima, plemeniti Timon.

Timon pride iz votline.

TIMON

Utešno sonce, žgi! Povejta in potem
izginita v pekel. Čir plačaj vsako pravo
besedo, lažna pa naj kakor rak razžre
koren jezika isti hip, ko jo izrečeta.

PRVI SENATOR

Čaščeni Timon –

TIMON

Od vam podobnih kakor vi od njega.

PRVI SENATOR

Senat atenski te pozdravlja, Timon.

TIMON vstran

Lepo zahvaljen, za vračilo pošljem kugo,
nalezite se je do zadnjega.

PRVI SENATOR

Pozabi

storjeno ti, kar sami obžalujemo.

Senat te kot en mož prijateljsko roti,
da pridi spet med nas v Atene; in namenil
ti je posebno počastitev, ki zdaj čaka
le tvoje želje in namena.

DRUGI SENATOR

Vsi priznavajo

neodpušljivo nevhvaležnost tebi;
zdaj občestvo, čeprav drugače mnenja
ne menja rado, čuti, da mu manjka
Timonova pomoč, in krivdo, ker mu je
svojo odreklo; in pošilja naju,
da predte položiva njih kesanje,
obenem pa bolj plodno povračilo,
ki naj ti do poslednje trohice odtehta

žalitve; vsoto, zbir ljubezni in bogastva,
da ti izbriše iz srca prestano húdo
in vanj razločno vpiše poračun ljubezni,
ki ti odslej pripada za vse čase.

TIMON

Očaran sem, presunjen v dno duše.
Če mi posodita še bebčevo srce
in oči ženske, se bom zjokal neutešno
nad to uteho, častitljiva velmoža.

PRVI SENATOR

Torej se vrni z nama in prevzemi
naših Aten, tvojih in naših, vlado;
pozdravljen boš hvaležno, dana ti bo
popolna moč in tvojemu imenu
največji glas. Tako bomo prav naglo
odbili Alikibiadovo divjo vojsko,
ki kakor trop merjasev uničuje
mir svoje domovine.

DRUGI SENATOR

In vihti grozeči meč
proti atenskemu obzidju.

PRVI SENATOR

Torej, Timon –

TIMON

Velja, gospoda. In sicer velja tako.
Če misli Alkibiad klati moje
sodeželane, Timon Alkibiadu
pove: Timonu je vseeno. A če pleni
krasne Atene, puli brade dobrim starcem,
svete device prepusti umazaniji
brezsramne, zverske, noroglave vojne,
naj ve – in Timon govori sočutno,
povejte mu, do naših starcev in mladine –
ne morem, da mu ne povem, da mi ni mar;
in naj razume dobesečno: kot ni nožu,
dokler imate vi goltance za odgovor;
in tu izjavljam, da ni pipca v divji hordi,
ki ga ne ljubim in spoštujem bolj kot najbolj
častitljivo atensko grlo. Torej vaju

prepuščam varstvu blagohotnih boštev,
kot paznikom tatove.

FLAVIJ

Vse zaman; pojdita raje.

TIMON

Ravno sem si sestavljal epitaf;
preberete ga jutri. Zdaj mi gre na boljše
dolga bolezen zdravja in življenja;
nič mi prinaša vse. Pojdite in živite
naprej; in naj bo Alkibiad vaša kuga,
vi pa njegova, in čim dlje tako.

PRVI SENATOR

Zaman ga prepričujeva.

TIMON

Vendar pa ljubim svojo domovino;
nisem te sorte, da me veseli njen
popoln propad, kot meni govoric.

PRVI SENATOR

Lepo povedano.

TIMON

Priporočita me ljubečim sorojakom.

PRVI SENATOR

Takšne besede pristojijo tvojim ustom.

DRUGI SENATOR

In triumfalno vstopajo v ušesa nama
kot ti skoz veličastni slavolok v mesto.

TIMON

Priporočita me in jim povejta,
da jim prav rad pomagam, da se rešijo
gorja, strahu sovražnih vpadov, bolečin,
izgub, boli ljubezni, vseh tegob, ki jih
ladja narave pelje s sabo na nemirni
plovbi življenja; naučim jih tudi
umiriti Alkibiadov divjaški bes.

PRVI SENATOR *vstran*

To mi je všeč; vrnil se bo.

TIMON

V ogradi tu imam drevo; te dni ga moram
posekati, ker potrebujem les.

Mojim prijateljem, se pravi vsem Atencem od najuglednejših do nizkih, sporočita: kdor si želi končati muke, naj se brž podviza sem, dokler drevo stoji pokonci, in se obesi nanj. Tako; vsem lep pozdrav.

FLAVIJ

Zmeraj je takšen, vidita; pustita ga.

TIMON

Ne vračajte se k meni, temveč sporočite Atenam: Timon si je skopal večni dom na prodnem robu slane vode, kjer se bo razpenjen val vsak dan vrtinčil čezenj tostran in zopet vase. Tja hodite in moj nagrobnik bodi vaš orakelj. Štiri besede, usta, še spustite čez se in govor se obrni v molk. Kar je narobe, kuga zavrnavaj. Ves sad človeške dobe bodi gomila, ves cilj, da pod njo leži. Odkraljeval je Timon; sonce, utrni sij.

Odide.

PRVI SENATOR

Nezadovoljstvo se mu je nerazdružljivo spletlo z pravjo.

DRUGI SENATOR

Naš up je mrtev. Brž nazaj, pripravimo, kar je ostalo drugih sredstev za boj proti nevarnosti.

PRVI SENATOR

To terja nagle noge.

Odideta.

V. 3

Vstopita druga dva Senatorja s Slom.

TRETJI SENATOR

Bolečo vest prinašaš. So njegove čete res močne, kot poročáš?

SEL

Rekel sem: najmanj.

In približuje se z veliko naglico;

prav kmalu bo prispel.

ČETRTI SENATOR

Če Timon ne privoli, nam bo trda predla.

SEL

Srečal sem sla, ki ga poznam; čeprav sva zdaj v nasprotnih vojskah, sva se vendarle, iz starega prijateljstva, pogovorila v miru. Bil je namenjen k Timonu; nosil je pismo z Alkibiadovo prošnjo, naj se pridruži boju zoper vaše mesto, saj je bil ta začet tudi zaradi njega.

Vstopita Senatorja, ki se vračata od Timona.

TRETJI SENATOR

Vrnila sta se naša brata.

PRVI SENATOR

Nič več o Timonu; od njega pomoči ne bo. Sliši se že sovražni boben, zrak je nasičen s prahom, ki ga dviga strašna truma. Po nas je, se bojim; zanka se zadržuje. V obzidje, in pripravimo se na najhuje. *Odidejo.*

V. 4

Vstopi Vojak, v gozdu, išče Timona.

VOJAK

Po vseh opisih je to pravi kraj.

Je kdo tu? Odgovori, hoj! Nič? Kaj je to?

»Umril je Timon, svoj predolgi vek končal.

Človeka ni nikjer; naj bere to žival.«

Mrtev, in to je grob. Nagrobnega napisa ne razvozlam – črke si bom posnel v vosek; naš vojskovodja je izveden v vseh pisavah, izkušen bralec, dasi mlad po letih. Zdaj je že pred Atenami, vsak čas bo dal povelje vojski, naj to naduto mesto zmelje.

Odide.

V. 5

Fanfare. Vstopi Alkibiad s svojimi četami, pred Atenami.

ALKIBIAD

Pohotnemu in pomehkuženemu mestu
oznanite naše strašljivo bližanje.

Zasliši se znak za pogajanja.

Na obzidju se pokazeta Senatorja.

Doslej ste čas preganjali z vsakovrstnim
razvratom in uklanjali pravico svojim
željam; jaz in podobni pa smo ždeli
v senci vaše oblasti in križem rok
blodili, pripovedovaje o trpljenju
brez haska. Zdaj je čas dozorel,
usnula moč se je zbudila, na ves glas
kriči: »Dovolj!« Krivica bo brez sape
sedela in sopihala v vaših velikih
foteljih in nadutost zavaljena bo,
bežeča v grozi, trgala vetrove.

PRVI SENATOR

Žlahtni mladenič, ko je bil tvoj prvi
očitek zgolj pomisel, preden si imel
moč, mi pa vzrok za strah, smo ti predlagali,
kot balzam za tvoj srd, da svojo nehvaležnost
prekrijemo z ljubeznijo v še večji meri.

DRUGI SENATOR

Tako smo tudi Timona, ki je postal
ves drug, snubili spet v naročje mesta
s ponižnim sporočilom in obljubo sredstev.
Nismo bili vsi mi enako brezobzirni;
vsí ne zaslužimo, da nas udari vojna.

PRVI SENATOR

Naših zidov niso gradile roke
tistih, ki si od njih trpel krivico;
in ta ni tolikšna, da naj bi spomeniki,
visoki stolpi, šole, padli zgolj po krivdi
posameznikov.

DRUGI SENATOR

Razen tega oni,
ki si zaradi njih odšel, več ne živijo;
sram, ki jim ga je manjkalo tedaj,
jih je obšel stoter in jim potrl srca.

Vkorakaj v naše mesto, o gospod,
razvitih praporov. Če tvoje maščevanje
hlepi po jedi, mrzki za naravo, vzemi
sojeni delež s talci in desetkanjem;
z nečednostjo zaznamovanim naj
pogin prisodi znamenje na kocki.

PRVI SENATOR

Niso te vsi žalili. Maščevati se
zanje, ki so bili, njim, ki so zdaj, ni prav.
Zemlja se deduje, zločin pa ne. Torej,
dragi sodeželan, pripelji svoje čete,
svoj bes pa pusti zunaj. Prizanesi
atenski zibelki in rodu, ki bi padel
v viharju besa skupaj z onimi, ki so
grešili. Kot pastir pristopi do ograde,
odberi kužne, vseh pa ne pobij.

DRUGI SENATOR

Do tega,
kar hočeš, prideš prej z nasmeškom, kakor si
usekaš z mečem pot.

PRVI SENATOR

Prisloni le stopalo
ob našo trdno dver in se ti bo odprla,
samo da gre pred tabo tvoje blago
srce in govori, da vstopaš kot prijatelj.

DRUGI SENATOR

Zalučaj rokavico ali drugo stvar
kot znamenje obljube, da boš vojno bil
le za nadomestilo sebi, ne za naše
uničenje. Tvoje vojaštvo naj ostane
v Atenah, dokler ne izpolnimo
zadnje tvojih želja.

ALKIBIAD

Prav; tu je rokavica.
Pridite dol, odprite dveri prostovoljno.
Samo sovražniki, Timonovi in moji,
ki jih vi sami izpostavite obsodbi,
naj padejo, nihče drug; in da pomirim
vaš strah z dokazom dobrega namena:

nihče od mojih mož ne bo prestopil
svojih nalog ali posegal v redni tek
pravice v mestu; vsak kršitelj bo predan
najstrožji sodbi vašega zakona.

OBA SENATORJA

Besede nadvse plemenite.

ALKIBIAD

Skrbite, da bodo veljale tudi vaše.

Pridita dol.

Senatorja odideta in čez nekaj trenutkov vstopita spodaj.

Vstopi Vojak.

VOJAK

Moj general, Timon je mrtev. Pokopan je
na samem bregu morja; na nagrobniku
ima vklesan napis – moja nevednost ga
ni znala brati, pa sem si pomagal
z odtisom v mehkem vosku.

ALKIBIAD bere epitaf

»Bedno telo brez duše in imena tu leži.

Bedniki preostali, kuga vas požri!

Timon sem tu; živ sem sovražil ljudski rod.

Kdor mimo greš, zakolni in pod noge pot.«

Dobro povedano; res si bil tak nazadnje.

Vendar, četudi si mrzel človeško muko,

se rogal kapljicam, ki jih izceja skopa

natura, si le dal, z razkošno mislijo,

brezkončnemu Neptunu večno objokovati

na tvojem plitvem grobu odpuščene grehe.

Mrtev je Timon, a njegov spomin ostane.

Odvedite me v mesto; meč bom brzdal z oljko,

da vojna mir spočne in vojno mir konča;

lek in zdravnik, drug drugemu zapisana.

Udarite na boben.

Bobni. Odidejo.

Blaž Valič, Ivo Barišič, Primož Vrhovec, Jernej Čampelj in Tomislav Tomšič

Stane Leban

In memoriam

Dragi Stane. Spoznal sem te, ko si bil že v pokoju. Čeprav mislim, da nikoli nisi bil prav zares v pokoju. Dokler si zmožel, si ostal aktiven član našega gledališča.

Veliko dlje od bežnega stiska rok nisva prišla. Žal. Mogoče je bilo med nama le preveč let. Spoznaval sem te, kot vse ostale – posredno. Na hodnikih gledališča, preko sodelavcev in seveda na odru, ko si ustvarjal. Tam, na odru, se ni dalo kar tako mimo tebe kot na hodniku. Bil si predan ustvarjanju, s tem si pritegnil mojo pozornost, tako kot si verjetno privlačil pozornost gledalcev. To si znal izvrstno. Bolje kot družiti se na hodnikih in v obrekovalnici.

Najbolj si se mi vtisnil v spomin kot stalen in pozoren obiskovalec odprtih generalk. To so zadnje pregledne vaje pred premiero v gledališču in prva možnost za vtise in mnenja o nastajajoči predstavi nekoga »zunanjega«, nekoga, ki v predstavi ni aktivno udeležen. To so zelo občutljivi trenutki za ustvarjalce. Tega si se zavedal in znal si spoštljivo in trenutku primerno deliti z nami pohvale in pomisleke pri novo nastajajočih predstavah in vlogah. Prav tu pa se je zame izkazovala tvoja ljubezen do gledališča in nas vseh. Tu si bil najbolj oseben in najtoplejši. Ta občutek človeške topline je moj največji spomin nate. Hvala ti za ta vreden spomin, ki je postal tudi del mene. Tudi sam nisem ravno človek, ki bi blestel v druženju na hodnikih. Se pa trudim in trudim se tudi po tvojem vzoru deliti sebe skozi gledališče. Nekje mi, upam, uspeva, nekje še ne.

Miha Nemec

Dragi Stane,
spominjam se tvojega skrivnostnega, hudomušnega nasmeška.

Stojiva na odru. Pred nama tema, okrog naju luč, medla. Gostovanje. Na gostovanjih je treba vse preveriti. Pre-nes-ti. Iz doma v nov dom. Zunanje dimenzije so drugačne ... Ti si skrben, vesten, zato si že v ogledih.

Stojim na portalu. In praviš:

»Tudi jaz sem bil nekoč mlad ... in sem igral vzneseno, vznesenega mladega umetnika, tako v robu portala, tik nad publiko sem se spraševal: »Ne vem, kdo sem?« Pa se zasliši iz publike: »Ma si mona.«

Skrivnostno se mi smehljaš. Z zenicami me prebadaš in še enkrat ponoviš rečeno.

Še vedno se smehljaš. Prebadaš.

Kadar se zenica dotika zenice, je prostor neskončen, trenutek večni – in je samo en jezik, ki ga razumemo vsi ljudje sveta – prostor srca – je ljubezen.

Hvala, Stane!

Mir, Dušanka Ristič

Stane je prišel! Leban bo na kontrolki! Uf. Kar tremo sem dobila, ko sem slišala te besede, a bila sem vesela. Po končani vaji sem vedno pohitela v obrekovalnico, saj sem vedela, da se bo Stane pogovarjal z režiserjem, dramaturgom in ostalimi ustvarjalci. Nikoli ni skoparil z nasveti, znal je kritizirati, pa tudi pohvaliti. Z veseljem sem upoštevala njegove nasvete, kajti vedela sem, da so pravi.

Kot igralec je bil zanesljiv. Ob njem si se počutil varnega. Ni maral improvizacije, zato na predstavah ni bilo neprijetnih situacij.

Gojila sva prijateljski odnos. Bil mi je kot oče. Jaz sem ga spoštovala, on pa je verjel vame, me spodbujal in mi z nasveti veliko pomagal. Za to sem mu zelo hvaležna.

Mira Lampe Vujčić

S Stanetom sva si bila najbližje v uprizoritvi pravljice Zvezdica Zaspanka, ko je bil izvrsten pripovedovalec in boter Mesec. S svojim mehkim glasom je uvedel pravljico na večerno nebo, ko se otroci odpravljajo spat. Njegov oris je bil tako prijeten, prepričljiv in sodoben, da se ga še danes spominjam, ko z otroki oživljamo motive te pravljice. Ne bom pozabila prizora, ko boter Mesec pošlje zvezdico Zaspanko na zemljo. Nekoliko vzvišen v svoji imenitni pojavi botra Meseca, ki sem se ga kot zvezdica Zaspanka bala, se omehča in se pokaže kot skrben oče, ki svojega nerednega otroka vodi na pravo pot. Stane je upodobil ves razpon med vzvišenostjo in nežnostjo do malega otroka, ki si zasluži kazen, ter z vso očetovsko toplino prežaril in prevzel publiko.

Nevenka Vrančič

Karel Brišnik

(1948–2013)

Kot strela z jasnega nas je zadela vest, da je v nedeljo (25. Avgusta) umrl dramski igralec in lutkovni animator Karel Brišnik, ki je bil sicer v svoji mladosti prepričan, da bo postal kmet ali duhovnik. A ni postal niti eno niti drugo, pač pa se je leta 1967 vpisal na Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo (AGRFT), na oddelek za dramsko igro, in tako po končanem študiju postal igralec.

Svojo poklicno pot je leta 1971 kot honorarni sodelavec začel v Primorskem dramskem gledališču, jo nadaljeval v mariborski Drami pa se spet vrnil v PDG, kjer je bil od leta 1980 do 1983 tudi v rednem delovnem razmerju. V novogoriškem gledališču je oblikoval kar nekaj izstopajočih vlog, od katerih velja izpostaviti vlogo Protejevega sluge Sulca v predstavi *Dva gospoda iz Verone*. Za to vlogo je leta 1981 tudi prejel Bronasto vrtnico, Andrej Inkret pa mu je v svoji kritiki predstave namenili samo hvalo.

Ko ga je nenehno potovanje od Ljubljane (kjer je imel stalno bivališče) do Nove Gorice in nazaj začelo utrujati, se je leta 1986 javil na razpis Lutkovnega gledališča Ljubljana in bil sprejet na delovno mesto igralca-animatorja. Seveda je to pomenilo, da se je moral spopasti z animacijo različnih lutkovnih tehnik. Tako je že naslednje leto po prihodu v LGL igralsko in animacijsko ustvaril odličnega Princa Muppeta v predstavi Zlatka Krilića *Zaigrjamo z lutkami*. Prav tako je s svojo odlično govorno interpretacijo zaznamoval celo vrsto predstav, med katerimi naj

izpostavim zlasti vlogo Fausta v rekonstruirani Klemenčičevi predstavi z miniaturnimi marionetami *Doktor Faust*. Od leta 2005 pa je Fausta tudi animiral.

Poleg svojega osnovnega poklica se je Karel Brišnik večkrat lotil tudi režije, tako v matičnem gledališču kot tudi izven njega. Najbolj izzivalna predstava v njegovi režiji je bila prav gotovo lutkovna postavitev Kogojevih Črnih mask, skupaj pa sva leta 2008 podpisala režijo Prešernovega *Krsta pri Savici*. Tudi v tej predstavi so bili glavni akterji predstavljeni z lutkami.

Zelo pomemben segment Brišnikove ustvarjalnosti pa pomeni oživljanje nekaterih dramskih besedil Ivana Mraka. Himnično tragedijo *Beg iz pekla* je Ivan Mrak posvetil prav Karlu Brišniku, ki je v njej odigral vlogo Rimbauda.

Vseskozi je bil reden interpret poezije na Radiu Slovenija, njegov specifičen glas smo lahko poslušali tudi v radijskih igrah.

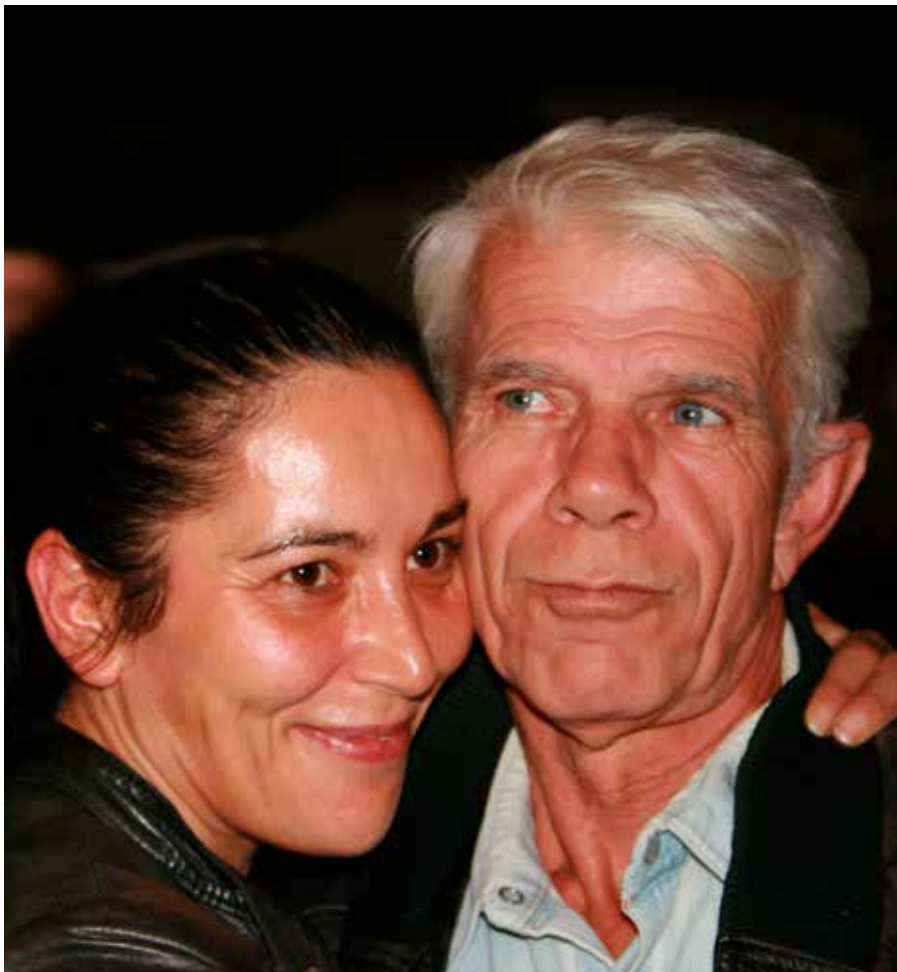
Z navdušujočim veseljem in s skrajno resnostjo se je lotil vsakokratne preobrazbe v svetega Miklavža, ki je po ljubljanskih ulicah razveseljeval odrasle in otroke.

Vsi, tako nastopajoči kot ljubljansko občinstvo, pa bomo pogrešali angažiranega in predanega udeleženca recitala Prešernove poezije, ki ga vsako leto 8. februarja organizira Združenje dramskih umetnikov Slovenije.

mag. Alenka Pirjevec

Zoran, moj nečak idiot

Naša igralka Marjuta Slamič in Ivo Barišič igrata v koprodukcijskem filmu italijanskega režiserja Mattea Oleotta *Zoran, moj nečak idiot*, ki je na beneškem filmskem festivalu prejel več nagrad: nagrado občinstva v sekciji Teden kritike, nagrado FEDIC in nagrado Schermi di Qualità Award. Na Festivalu slovenskega filma pa prejel nagrado vesna za najboljšo manjšinsko koprodukcijo.

Neda R. Bric

Igralka in režiserka Neda R. Bric je 6. septembra 2013 na prireditvi Mestne občine Nova Gorica prejela občinsko nagado Franceta Bevka za izjemno režisersko stvaritev – goriško trilogijo predstav o aleksandrinkah, bratih Rusjan in Simonu Gregorčiču.

Pri ustvarjanju dveh predstav je sodelovalo tudi SNG Nova Gorica. Predstavo Kdor sam do večera potuje skoz svet (Simon Gregorčič) je nagrajenka ustvarila v našem gledališču, predstava EDA – zgodba bratov Rusjan pa je nastala v koprodukciji našega gledališča in Slovenskega mladinskega gledališča Ljubljana.

Oder kot zrcalo družbe in posameznika

Pred desetimi leti je predsednik vlade Republike Slovenije podpisal Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Slovensko narodno gledališče Nova Gorica. V tem sklepu je v suhoparnem jeziku zapisano: »S tem sklepom Republika Slovenija prevzame ustanoviteljske pravice in obveznosti do javnega zavoda Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica ... Javni zavod Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica se preimenuje v Slovensko narodno gledališče Nova Gorica. Poslanstvo zavoda je trajno izvajanje in posredovanje programov in projektov na področju uprizoritvenih umetnosti v lokalnem, regionalnem in mednarodnem prostoru. Zavod omogoča profesionalno in kakovostno umetniško produkcijo, v največji meri dostopno občinstvu, in opravlja vlogo slovenskega kulturnega žarišča na zahodu Republike Slovenije.«

Teh nekaj skopih vrstic nosi v sebi bistveno več kot zgolj zapisano. V njih lahko beremo zgodbo primorske gledališke ustvarjalnosti, zgodovino in razvoj slovenskega gledališča ter pomen kulture, umetnosti in gledališča. Goriško poglavje v slovenski gledališki zgodbi sega v sredino prejšnjega stoletja, ko je bilo ustanovljeno polprofesionalno mestno Goriško gledališče, ki je preraslo v profesionalno Primorsko dramsko gledališče. Ustvarjalni dosežki Primorskega dramskega gledališča so kmalu preraščali lokalni in regionalni okvir in segali tudi v mednarodni prostor. A hkrati so s svojim specifičnim izrazom,

povednostjo in sporočilnostjo izražali prav svoje lokalno bistvo, svoj način razumevanja, kar je vedno bila osnova za močno identifikacijo goriškega občinstva z gledališčem. Primorsko dramsko gledališče je vedno bilo slovensko kulturno žarišče na zahodu Slovenije. Zato je njegova preobrazba v nacionalno Slovensko narodno gledališče zgolj formalno priznanje vsebine in pomena goriške gledališke ustvarjalnosti za razvoj slovenskega gledališča.

Oder Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica, ki domuje v prostoru, ki ga je pred dvajsetimi leti ustvaril arhitekt Vojteh Ravnikar, je tudi danes žarišče, ki omogoča in hkrati vedno znova zahteva neizprosno pre-izpraševanje in pre-vrednotenje. V osnutku novega Nacionalnega programa za kulturo smo zapisali: »Oder kot zrcalo družbe in posameznika.« Zrcali oder družbo in posameznika ali zrcalita družba in posameznik oder? Kaj je odsev in kaj je tisto, kar odseva? Je resničen odsev ali tisto, kar zrcalo odseva? S tovrstnimi vprašanji so se spopadali že antični filozofi. Z njimi se ukvarjajo sodobniki. Odsev je vedno že odsev za nekoga, je interpretacija. In če oder enačimo z zrcalom, ki odseva družbo in posameznika, enačimo oder z interpretom družbe in posameznika. Prav s to svojo funkcijo oder ostaja ena od najbolj aktualnih umetniških vrst. Gledališče ni stvar preteklosti. Je prostor sedanjosti in prihodnosti, ki vsak trenutek v svojem bistvu hkrati zajema tudi celotno zgodovino družbe, posameznika, ustvarjalnosti, umetnosti, vrednot in vrednosti.

Je neskončen prostor interpretacij, posamičnih resnic, ki se na njem lahko soočajo, sobivajo, spreminjajo v splošne resnice ali v ponoven material, odsev, ki omogoča ponovno odpiranje prostorov iskanja in formiranja novih resnic. S tem daje družbi in posamezniku možnost samo-razmisleka.

Gledališka sezona 2013/2014, ki nastaja v kriznih časih, nosi v SNG Nova Gorica naslov »Različno pravično«. Različno za vsakogar? Pravično za vse? Različno pravično za vsakogar? Prepustimo odgovor goriškemu odru – gledališki umetnosti, ustvarjalcem, publiki.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE NOVA GORICA SLOVENE NATIONAL THEATRE NOVA GORICA

Trg Edvarda Kardelja 5, 5000 Nova Gorica, Slovenija / Slovenia
+386 5 335 22 00, +386 5 302 12 70 Faks / Fax
info@sng-ng.si, www.sng-ng.si

Direktor / General Manager mag. **Jožko Čuk** jozko.cuk@sng-ng.si +386 5 335 22 10
Umetniška vodja, v. d. / Artistic Director **Martina Mrhar** martina.mrhar@sng-ng.si +386 5 335 22 10
Tajnica / Secretary **Barbara Skorjanc** barbara.skorjanc@sng-ng.si +386 5 335 22 10
Dramaturginji / Dramaturgs mag. **Ana Kržišnik** ana.krzisnik@sng-ng.si in / and
Tereza Gregorič tereza.gregoric@sng-ng.si +386 5 335 22 01
Lektor / Language Consultant **Srečko Fišer** srecko.fiser@sng-ng.si +386 5 335 22 02
Trženje in odnosi z javnostjo / Marketing and Publicity Manager
Dominika Prijatelj dominika.prijatelj@sng-ng.si +386 5 335 22 50
Organizatorica / Organizer mag. **Barbara Simčič Veličkov** organizacija@sng-ng.si +386 5 335 22 04
Tehnični vodja / Technical Director **Aleksander Blažica** aleksander.blazica@sng-ng.si +386 5 335 22 14
Vodja računovodstva / Chief Accountant **Goran Troha Žvokelj** g.troha-zvokelj@sng-ng.si +386 5 335 22 07
Vodja AMO / Chief of AMO **Emil Aberšek** emil.abersek@sng-ng.si +386 5 335 22 18

Svet SNG Nova Gorica / Council SNT Nova Gorica

Matjaž Kulot (predsednik / president), mag. Elena Zavadlav Ušaj (podpredsednica / vice president),
Zorko Kenda, dr. Matjaž Šekoranja, Marjan Zahar

Strokovni svet SNG Nova Gorica / Expert Council SNT Nova Gorica

Bojan Bratina, Srečko Fišer (predsednik / president), Gorazd Jakomini, Igor Komel,
dr. Barbara Orel, Jaka Andrej Vojevec (podpredsednik / vice president)

Blagajna / Box Office

+386 5 335 22 47 blagajna.sng@siol.net
vsak delavnik / workdays 10.00–12.00 in / and 15.00–17.00
ter uro pred pričetkom predstav / and an hour before each performance

Član Evropske gledališke konvencije

Pobudnik gledališkega
združenja NETA
New European Theatre Action

Medijski pokrovitelj

primorske novice

Sponzorji

**KLAVDIJ
JAKONČIČ
CVETLIČARNA**
KLAVDIJJAKONCIC.COM/FLOWERS

Gledališki list SNG Nova Gorica, letnik 59, številka 1
Izdajatelj SNG Nova Gorica, predstavnik mag. Jožko Čuk
Uredniški odbor Srečko Fišer (lektor), Tereza Gregorič, mag. Ana Kržišnik (urednici te številke),
Martina Mrhar, Dominika Prijatelj
Fotografije Foto atelje Pavšič – Zavadlav
Oblikovanje Borghese – Bojan B. Biteznik
Naklada 1000
Tisk A-media
ISSN 1581-9884
Dejavnost gledališča financira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

SNG

NG

SLOVENSKO NARODNO
GLEDALIŠČE
NOVA GORICA

www.sng-ng.si
info@sng-ng.si
05 335 22 00/51